

19067

См. кн. 8. 1888 г. 10

ОИЗЕТР

891.99

U-50

28 JUN 20
19 NOV 2010

391.99
u - 50
8
137

ՏԻԳՐԱՆՅԱԿԵՄԵԱՆ
(Պ.Ի.ՏՍ.)

ՈՅՁԵՐ

□ □ □

1001
250

« Կը սիրեմ ձոյը ցասկոս ու յայնչոս
նր ժայթքէ խըրոխտ փոփոք յատակէն
եւ լնջ կաթիլներ, որ ժայռեր քակեն
Յառաջանալու հոգեւորական համար »

9304

Բ Ա Ր Ի Ջ

Տպագրութիւն Ե. ՏՈՂԱՄԱՋԵԱՆ

«Արշակ» Կարգադրութիւն
հեղեւեակ

2/17
17
նաւ

Ամփոփելով ներկայ գրածներն առանձին գրքում՝ եւ կատարում եմ մէկ երկու բարեկամների փափաքը, իսկ այդ գիրքն արդեօք կունենայ մի ռուս արժէք որպէս գրականութիւն — այդ թող ասեն ընթերցողները :

Նոյնպէս մնում է որ ընթերցողներն իրանք դատեն թէ ներկայ ժամանակներում, երբ Տաճկաստանի նախկին թէմիւր տեղի է տուել սահմանադրական կարգերի, ի՞նչ աստիճանի ընթեռնելի են այս գրքի առաջին մասում հրատարակւած ոտանաւորները, որոնք պարզապէս Տաճկահայաստանի վշտերից պոկւած հառաջանքներ են եւ թէ արդեօք այնտեղ տիրող ներկայ պայմանների շնորհիւ վերջնապէս չբացե՞լ են կամ մօտ ապագայում կը չբանա՞ն բազմաբարձար հայ գեղացու դարեւոր ամնջանքները, որպէսզի ուշացած եւ անօգուտ համարուին այլ եւս վերջիջեալ ոտանաւորների նման գրածներ. ինչպէս նկատուած էր ինձ մի անգամ մի պարոն ձեռագիրը թերթեկիս :

Սկիզբներում մի անաջող փորձից յետոյ բոլորովին հրաժարուած լինելով գրածների հաւաքածոյ հրատարակելու մտքից՝ չեմ պահել իր ժամանակին ինձաւրով բոլոր գրածներս, եւ այժմ հրատարակութեան եմ տալիս մօտ եղածները միայն . իսկ դրանք արդէն գրեթէ բոլորը հրատարակւած են՝ մեծ մասը Վառնայի **Շարժում** թերթում եւ մի քանիսը **Շախրում**, **Մասիսում** եւ **Արեւելքում** եւ Կովկասի երկու կամ երեք թերթերում : Նոյնպէս չեմ կարող ասել թէ թերթերում արդէն մի անգամ լոյս տեսած բոլոր գրածները կա՞ն այստեղ թէ ոչ : Չունիմ հնարաւորութիւն այդ բանը ստուգելու . իսկ անտիպ մնացածները գրուած են այս ու այն կողմ :

Եւ թէեւ դեռ դպրոցական գրասեղանից սկսել էի զննազան յղածներ գրել թերթերին, բայց ոտանաւոր գրելու ցանկութիւնն իմ մէջ ծնւեց առաջին անգամ 1898 թուին Վառնայում, երբ շարունակ ակաճառես էի լինում Պոլսից ջիր եւ ցան եղած հայ գաղթականների թրշուառութեան, որի հետ ասելի մօտիկից ծանօթացել էի 1896ին եւ 1897ին Շուսլայում : Եթէ չլինէր այդ հանգամանքը՝ գուցէ ոտանաւոր չգրէի երբէք : Այդ դառնացած արամադրութեան արդիւնքը եղաւ առաջին ոտանաւորս «**Պեթի մը մօս**» վերնագրով, որը տպագրուած է ներկայ

գրքի 19րդ էջում եւ որը ժամանակին կարողացայ տպագրել աւա **Շար-
ժում**ում միայն այն ատեն , երբ թերթի խմբագիրը փոխուեց եւ երբ նոր
խմբագիրը աւելի բարեխաճ գտնուեց հիմէն : Այդ կտորի տպագրուած
տեւանելու հաճույքից մղւած էր որ գրեցի մի շարք ստանաւորներ : Հա-
ւանորէն «Գետի մը մտ»-ը աւաջինը եւ վերջինը պիտի լինէր, եթէ
Շարժումում տպագրուելու բաղդին չարժանանար :

Պէտք է աւելցնել նաեւ թէ դժբաղդարար իմ մէջ շատ քիչ ապ-
րկց գրելու սէրը: Ինչքան ուշ երևան եկաւ, այնքան էլ շատ համբաւ:
1903ին Վառնայից տեղափոխուելով Պարսկաստան՝ Գիլանի խոնարու-
թեան եւ ցեխերի մէջ գրեթէ բոլորովին մոռացայ բանաստեղծութիւնն
էլ գրականութիւնն էլ եւ Ռաշտի կեղտոտ բազարում դարձայ մի խա-
նութպան : Բայց սով գիտէ — գուցէ աւելի լաւ է լինել ո՛ր եւ է մի խա-
նութպան քան գէշ բանաստեղծ :

Մեր խմբագիրներն ու հրատարակիչներն որքան էլ իրանց իրաւացի
եւ սրբաւար համարեն խիստ քննադատութեամբ վերաբերել սկսեալ
գրողների արտագրութիւններին , այնու ամենայնիւ եւ սգուտ քաղելով
առիթից խորհուրդ կը տալի շատ լարջ եւ զգոյշ լինել նոր գրել սկսող
ների հետ՝ չսարմնելու համար նոյն իսկ ամենաջնջին եւ անգր նրանց
մէջ: Հակառակ վարմանը իմ կարծիքով աններելի պէտք էր համարել
նոյն իսկ այն դէպքում՝ եթէ նորարոյս բանաստեղծը իր ամբողջ կեան-
քում միմիայն մի հատ լաւ ստանաւոր պիտի կարողանար գրել: Մի հա-
տիկ յաջող ստանաւորը մի ամբողջ գիրք արժէ:

3 Դեկտեմբեր 1909
Ռ Ա Շ Տ
(Պարսկաստան)

ՏԻՎՐԱՆ Յ. ԱՂԷՄԵԱՆ

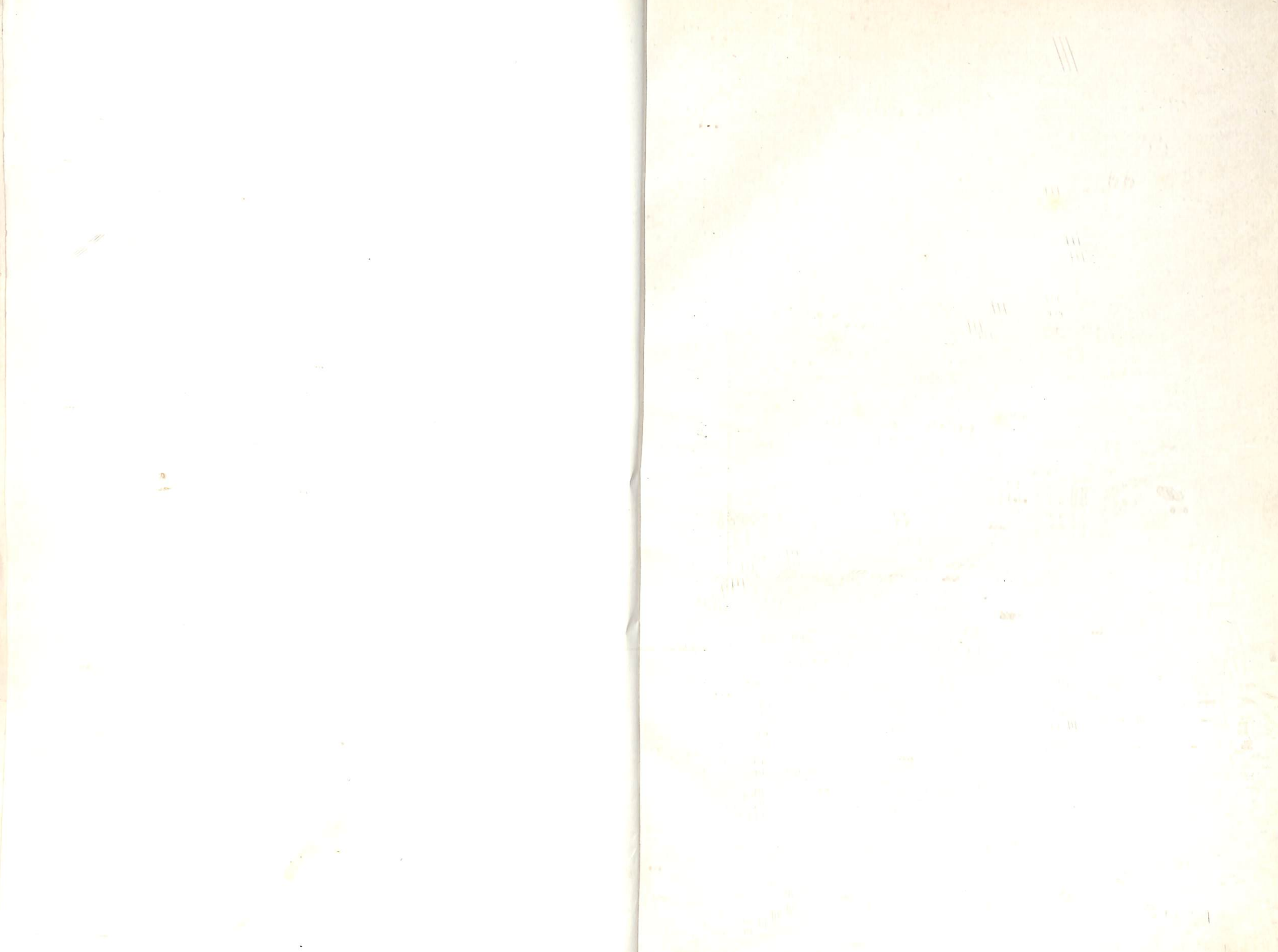
Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Գիրքը կարդալէ առաջ անհրաժեշտ է սրբագրել հետեւեալ
զլլաւոր սպագրական սխալները՝ ոտանաւորներուն վերնագրերը
հաշուելով առաջին տողեր:

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
6	10	որ զէն ի ձեռին	Ձէն ի ձեռին
14	2	չէք թըւիր	չէք թըւիր
14	19	կեանքերը	գանկերը
22	1	սիրէի ես քեզ	սիրէի քեզ
29	3	լերանց մէջ	լերանց պէս
31	7	խորհուրդ մը վըսեմ	խորհուրդ մը նըսեմ
31	8	նպատակի մը նըսեմ	նպատակի մը վըսեմ
34	8	խոովներէս	խոով նիրհէս
35	3	նողէն կերերայ	նովէն կերերայ
39	5	իրենց ձեռքերով	իրենց ձիւրով
40	5	որ որոտումներով	որ ստումներով
42	11	լեռները հեռաւոր	լեռներ հեռաւոր
43	11	բաջի սուրէս	բանզի սուրէս
45	7	ինձմէ առէք օրինակ	ինձմէն առէք օրինակ
50	3	անտաւըն ու ծըմակ	անտաւ ու ծըմակ
64	3	ուզեցիր	ուզեցի
65	11	յիշել	իշխել
74	7	դաժան	դաժան
75	9	Թշնամի	Թշնամին
79	14	կանհետին	կան յետին
79	18	հրապոյրը	հրապոյրը
81	11	տիտաններուն	տիրաններուն
82	11	մինչ	մինչև
84	14	դիւանդէտներու	դիւանդէտներու
84	27	հիմա	հիմակ
90	13	սըզաւոր	սըզաւոր
91	14	գըրեց այսպէս ու	գըրեց այսպէս.
93	4	հաւատացի	հաւատացի
99	14	դառնալով	դառնալ
103	2	քաղջ	գաղջ
104	8	լոյսին	լուսին
105	15	նետըռաւած	նետըռաւած
111	15	չունի	չունին
112	25	սըզաւոր	սըզաւոր
113	4	դուն մի օր	դունմի օր, նանի՛:
121	6	անդորր խաղալ	անդորր ու խաղալ

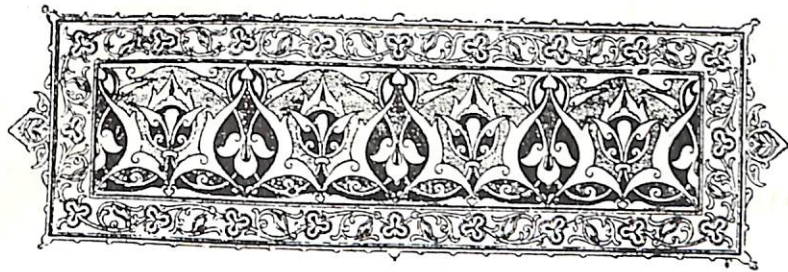
Էջ	Տող	Սխալ	Ուղղիչ
121	16	վազեցին	վազելին
125	4	վերքերէն	երգերէն
127	7	մինչև	մինչ
127	12	վերն	վերեւ
128	9	արժէք	արժէ
130	9	յիշեցինք	յիշեցի
131	3	հաւատքիս	հաւատքի
136	12	առաջ	յառաջ
137	14	ատեւութիւն	ատեւութիւնն
160	14	ստիպում	ստիպում
165	11	հալեցան	հալեցաւ
169	12	սիրոյ	սիրոյդ
179	3	ու	ուր
200	36	Պաիուին	Պաիուիք
201	18	երկիր մամրողչ	մի երկիր ամբողջ
201	25	կրքերուն	կրքերու
202	6	ցած չար արարած	այս չար արարած
202	10	գարշ	քարշ
202	32	մարքերու	մարգերու
203	17	գարշ	քարշ
205	27	տանչւի	տանչւի
206	15	կատղած	կատաղած
209	10	դա է սէրը — աննենց	դա է սէրը — սէրը աննենց
209	12	ով սիրում է և սիրում	ով սիրում է եւ սիրում
215	9	եմ ես հիմայ	եմ հիմայ
223	2	ճամբէն	ճամբէս
235	7	դաւարէր	դաւար էր
240	1	նահատակը—154	նահատակը—155

Ա.

ԱՆ ՎԻ՛ ողբար, ո՛վ իմ քաղցր հայրենիք . . . Էջ 3

ԱՆ
ՄԻ՛ ՈՂԵԱՐ

Անրակաց մէջը նստած մեն մենիկ .
 Չորս դիդ նախկին փառաց փշրանք ցի-
 րուցան ,
 Ա՛ն Վի՛ ողբար , ո՛վ իմ քաղցր հայրենիք ,
 Զաւակներդ զէնքը սիրել սորվեցան :

Չորս դիդ նախկին փառաց փշրանք ցիրուցան ,
 Հերի՛ք բաղդին դաման կամբին անասցիր .
 Զաւկներդ զէնքը սիրել սորվեցան .
 Պիտի շուտով ծագի արեւ կենսածիր :

Հերի՛ք բաղդին դաման կամբին անասցիր ,
 Սրբէ՛ արցունք , Թօթուէ՛ շղթայ ուժգնօրէն .
 Պիտի շուտով ծագի արեւ կենսածիր՝
 Բու վեհապանձ , կանանչազարդ լեռներէն :

Սրբիէ՛ր արցունք, թօթուէ շրթեայ ուժգնօրէն.
Հերի՛ք մաշիս տառապանքով լուռ , տրխուր .
Քու վեհապանձ կանանչազարդ լեռներէն՝
Ժամ է թող ա՛լ թնդայ , ցոլայ որոտ , հուր :

Հերի՛ք մաշիս տառապանքով լուռ, տրխուր՝
Աւերակաց մէջը նստած մեն մենիկ .
Ժամ է թող ա՛լ թնդայ , ցոլայ որոտ , հուր ,
Ա՛լ մի՛ ողբար , ո՛վ իմ քաղցր հայրենիք :

Ս Ս Կ Է Վ Ե Ր Զ Ը

□ □ □

սկէ առաջ ըստրուկ էինք մունջ , հըլու ,
Վախը մըխուած մինչեւ խորը մեր հոգւոյն .
Անգէտ կռուի գաղափարին վեհագոյն՝
Թոյլ տըինք մեզ շղթապարկ պահելու :
Ասկէ առաջ ըստրուկ էինք մունջ , հըլու
Վախը մըխուած մինչեւ խորը մեր հոգւոյն :

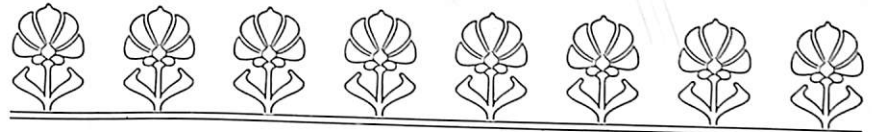
Երբ ունաց մահ երկայնքովը փողոցին ,
Մեզի ջառձեց կռուի ծարաւ , այլ սուգ , ցաւ ,
Եւ ողջ աշխարհ կարեկցեցաւ , մեղքըցաւ ,
Երբ մայրերուն վըրայ մեզի մորձեցին ,
Երբ ունաց մահ երկայնքովը փողոցին ,
Մեզի ջառձեց կռուի ծարաւ , այլ սուգ , ցաւ :

Թո՛յլ Եւրոպան մեղմել ուզեց մեր ցաւեր՝
Իր հարտասան ձեւերովը փուճ խօսքին .
Եւ սահեցուց մեր ափին մէջ իր ոսկին՝
Կարծելով թէ առիկա մեզ կը բաւէր .
Թո՛յլ Եւրոպան մեղմել ուզեց մեր ցաւեր՝
Իր հարտասան շեշտերովը փուճ խօսքին :

Ասկէ վերջը պիտի խըրոխտ հակատինք՝
 Մարդախոշոշ մեր զէնքերով վատին դէմ .
 Պիտի դիմենք կռուի վայրը ժպտադէմ ,
 Սրբելու մեր ստրկութեան նախատինք .
 Ասկէ վերջը պիտի խըրոխտ հակատինք՝
 Մարդախոշոշ մեր զէնքերով վատին դէմ :

Ու պիտի տանք փորձը Հայուն քաջութեան ,
 Որ եւրոպան մեզ չգրծայ , այլ յարգէ .
 Եւ գտնուին պիտի քաջեր ի հարկէ ,
 Որ զէն ի ձեռին մեզ օգնութեան պիտ՝ փութան ,
 Ու պիտի տանք փորձը Հայուն քաջութեան ,
 Որ եւրոպան մեզ չգրծայ , այլ յարգէ :

Յայնժամ պիտի արծագանգեն լու , բըլուր
 Խորտակուամը շրջմաներուն ժանտ , ցառտ .
 Ու պիտի տայ հորիզնէն ը՛շտ առտ
 Աստիար մեր փրկութեան հեշտալուր .
 Յայնժամ պիտի արծագանգեն լու , բըլուր
 Խորտակուամը շրջմաներուն ժանտ , ցառտ :

Ա Ն Ո Վ Կ Ա Պ Ր Ի Մ

ուժ են երկինք սևամորմի , ամպամած .
 Տիեզերքը խաւարին մէջ դողայ յար :
 Գուցէ աստղերն ալ թափուած են դողահար ,
 Աշնան հլանող տերեւներուն պէս դեղնած :

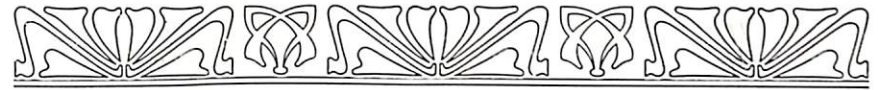
Երկինք մին է գոգցես հոգիս ալ խաւար ,
 Շիջա՛ն հոն ալ աստղերն արդէն մթազգած .
 Եւ երազող իմ նայուածքս երկնայած՝
 Կը մարի սև ամպերուն մէջ ոգևար :

Տրտում երկնից խորերուն մէջ կայ սակայն
 Աստղ մը շէկ , որ կը վառի փողփողուն ,
 Ա՛ն կը դիտեմ . ազատութեան յոյսն է այն :

Հոգւոյս մրմին խորշերուն մէջ ալ միայն
 Անկին մը կայ , հասանջաւէտ , շողջողուն .
 Անով կապրիմ . հայրենիքի սէրն է այն :

ԱՐՇԱՒՈՅՄԻՆ

ինչ վարդ դռնէն արեւելքին կիսարաց՝
Կը տեղացին շողի բոցեր բիւր , աղօս ,
Լուռ քանակը եմերքին մէջ վարանտա՝
Կը սոգունէր , թաւալըվ յամրնմաց :

Մինչ զեփեւը կաւետէր ընչ , առաւօտ
Իր սիրական տերեւներուն ցողէն թաց .
Շիջնոտ վարդը կը խնկարկէր բոյր կենաց
Սոխակին , որ կերգէր սերը – իր աղօթ :

Եւ մինչ կոկոն ծաղիկ մը պէս՝ կը փթթէր
Ժրպիտ մ'անհուն հորիզոնէն վառ , եռուն .
Իմ հագւոյս մէջ կը ծրնէին նոր վշտեր :

Ձի հայրենի իմ դաշտերուն մէջ, հեռուն,
Արշալոյս մը ազատութեան ջեկաւ դեռ
Յրուել մութը , սէր գիշերը ցաւերուն :

ԱՐՇԱՒՈՅՄ

1001
250

Ա Շ Ն Ա Ն Տ Ե Ր Ե Ի Ն Ե Ր

ը փրջեն հովեր ցամաքէն , ծովէն՝
Գիգերով ամպեր հսկայ , յամբերեր .
Եւ վաստակարեկ ծառեր կը Թօթվեն
Ձեզի , ո՛վ դեղնած աշնան տերեւներ :

Բայց կանցնի աշուն, կանցնին բուք, ձրմեռ,
Կը սփռէ գարուն ծաղիկ դէս ու դէն ,
Եւ ձեզ , ո՛վ աշնան տերեւք վաղամեռ ,
Գալարագե՛ղ , կոյս ծիւրեր յաջորդեն :

Ու ես կը խորհիմ, Թէ արդե՞օք մի օր
Կանցնի ձրմեռը բուպիկ , մերկ Հայուն ,
Կը ձրնի՞ն կանանց ծիւրերը աղօր :

Եւ ես կ'երագեմ երկին մ'անձալ որ՝
Տա՛ր իմ հայրենեաց ծաղիկներ կայուն ,
Գարուն մը ծաղկած բոյրերով բոլոր :

Ա Ն Է Ծ Գ

□ □ □

Վ դուք հարուստներ , մետաղէ սրբոով ,
Գո՛ւք , որ չէք գլխար գեղջուկին անո՛ք .
Մէկ է ձեզ համար տանջուին անոնք ,
Իստ է որ ապրիք դուք միշտ անվրդով ,
Ո՛վ հայ հարուստներ մետաղէ սրբոով :

Ո՛վ դուք , հայորդի ջոջեր քարասիրտ ,
Ձեզ դեռ չմեղմեց արեան գետ ու ծով .
Ու կըզանք դըրիք ձեր արկղին ուժով
Չանցաք մէկ կէտէն հաշուին կոյր ու բիրտ ,
Ո՛վ դուք հայորդի ջոջեր քարասիրտ :

Գուք տեսո՛ք , ինչպէ՛ս մահուան սեւ փողար
Ծաղկալիր դաշտեր անապատ ջրաւ .
Է՛հ , դուք անգո՛ւծ էք , անխի՛ղճ էք իրաւ ,
Որ այս քանդուովն առջև չէք դողար :
Գուք տեսաք անհոգ մահուան սեւ փողար :

Անէ՛ծք պալատանց ձեր այն բարձրարեք ,
Որոնց քարեղէն պատեր մրնան խուլ՝
Դաւրն լացերուն , գոջերուն անդուլ
Մատաղ հայ աղջկանց , կանանց մահամերձ :
Անէ՛ծք պալատանց ձեր այն բարձրարեք :

Անէ՛ծք ձեզի ալ ձեր դըրամին ալ ,
Որ դեռ չէք թըւիր՝ փշրել սեւադէմ
Բաղդը հայութեան եւ վեհ կուռի դէմ
Դեռ կը յամառիք անտարրեր մընալ .
Անէ՛ծք ձեզի ալ ձեր դըրամին ալ :

Անէ՛ծք ձեզի որ կատէք սուր ու զէնք ,
Եւ հայ հերոսին չէք թիկունք ու թեւ :
Կատէ՛ք քաջերը նորատի պարթեւ ,
Որ խըրոխտ ձայնէն . « մենք կրուի կուզենք » .
Անէ՛ծք ձեզի որ կատէք սուր ու զէնք :

Անէ՛ծք ձեզ , այո՛ , ձե՛զ՝ որ չէք փութար
Տալ ափ մը մետաղ հայրենեաց նըւաղ ,
Փըշուր մը հացի՛ հայուն անսրաւղ ,
— Եւ իմ զայրոյթս գտնէք անարդար —
Անէ՛ծք ձեզ , այո՛ , ձե՛զ՝ որ չէք գրեար :

Արդար է երկին , անիծէ Թող ան
Եսամոլ , շրայտ ձեր այդ կեանքը սին .
Եւ որ մը խորր ցուրտ ու սև փոսին՝
Ձեր չոր կեանքերը Թո՛ղ սարսին , դողա՛ն .
Արդար է երկին , անիծէ Թող ան :

Բ Ո Ղ Ո Ւ Ր

անուր տիեզերք տաճար մ'է կանգուն ,
Ջոր Գուն հիմնեցիր , ո՛վ հըզըր Աստուած .
Արեգը արիւր որ սփռէ կախուած՝
Երկնից խորանէն իր լոյսը անհուն .
Հանուր տիեզերք տաճար մ'է կանգուն :

Սեղան կանգնեցինք մենք ալ լերանց մէջ .
Սեղա՛ն մը ֆեզի — չքնաղ Արարատ ,
Ուր ծունր դըրած լացինք անարատ ,
Աղօթքը փառքիդ դարերով , անվերջ :
Սեղան կանգնեցինք մենք ալ լերանց մէջ :

Բայց դուն լուցի՞ր աղօթք , հեծկտանք .
Տըվ՞ր շրմորի մը Աստուծոյդ վայել .
Գրե՛ած հոր մը պէս եկա՞ր փայփայել ,
Սրբրել արցունքը , զոր մենք կուլ կուտանք .
Մի՛թէ լըսեցի՞ր աղօթք , հեծկտանք :

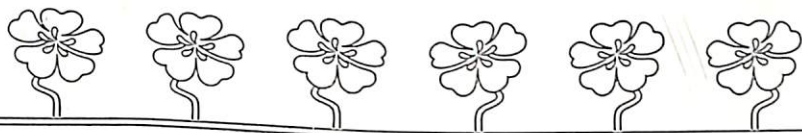
Ոջ : Գուն կամեցար արիւնտ սեղան ,
Որ մենք պաշտէինք խաչիդ տեղը զէնք ,
Խունկի փոխարէն արիւն ֆեզ ծրխնք .
Խոյի տեղ զոհէր հայրը իր արղան :
Այո՛ , կամեցար արիւնտ սեղան :

Թո՛ղ արւիք մտքնէն մըշակները՞ միք ,
 Կանանց դաշտերուն տեղա՛յ հուր , կրթակ .
 Ձէ՞ որ տիրական կամքիդ հակառակ՝
 Տերեւ մըն անգամ տեղէն չի շարժիր .
 Թո՛ղ արւիք մտքնէն մըշակները՞ միք :

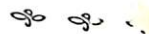
Սեղանիդ վըրայ կընդրուակի փոխան՝
 Թո՛ղ արւիք , այո , որ գերեմ բուրվատի՝
 Համայն Հայաստան ողջակէզ վառի .
 Հայու շէն գիւղեր խանձըւին , մրխա՛ն՝
 Սեղանիդ վըրայ կընդրուակի փոխան :

Ու Դուն դիտեցիր մինչեւ հիմա լուռ ,
 Անհոգ երկինքէն մեր երկրի ցաւեր ,
 Առանց լրտելու մեր փուռ , կիսաւեր ,
 Աշխարհին կոծր դա՛ւրն , մըշտալուր ,
 Դուն որ դիտեցիր մինչեւ հիմա լուռ :

Կուգէ՛ր արդեօք որ Գու սա տըւամ
 Աւերումներէդ վերջ դեռ աղօթեմ .
 Եւ իմ Հայրենեաց սա սե՛ւ բողբո՛ղն դէմ՝
 Բողբո՞ք չը բառնամ Գեզ , ո՛վ Աստուած .
 Կուգէ՛ր արդեօք , ո՛վ մեծ Աստուած :

Գ Ե Բ Ի Կ Ը Լ Լ Ծ Մ . . .

այժ մը Թրուաւ աչքիդ հուրէն ,
 Վառեց սրտիս մէջ կրթակ ,
 Սիրոյդ բոցը կատաղօրէն՝
 Լափեց հագիս մինչ յատակ :

Հայ սպայ եմ քաջահամբաւ ,
 Բանակ մ'ունիմ անձնութի ,
 Ըսէ՛ , կուգե՛ս սիրոյդ ամբաւ՝
 Աշխարհ մը տամ քեզ նրէք :

Վարդի տերեւ շուրթիդ վըրայ՝
 Թո՛ղ տո՛ւր դը՛նեմ տաք համբոյր .
 Գերի կըլլամ , Աստուած վրկայ ,
 Ձեփեւ շունչիդ կենսաբոյր :

— Ձէ՛ , հայ սպայ , ես չեմ պաշտեր
 Ռանոցները ոսկեհուռ .
 Իմ հայրենեաց լուներ , դաշտեր
 Սըփռուամ է աներ , հուր :

Ոսկե՛համուկ այդ համազգեստ
Օտարի՛ն է, օտարին,
Փառքեր ունիս, բայց չեսի հետ
Պիտի մեռնին, պիտ' մարին:

Նրժոյգ ծիւղդ ոսկի թամբին
Վըրայ նստէ՛, արշաւէ՛,
Գնա՛, գտի՛ր հայդուկ խմբին՝
Երգուեալ զինոր դուն գրուէ՛:

Եթէ քսեմ, որ վիրաւոր
Հայոց ժայռեր ներկեր ես,
Կառնում թևեր ընդ, ընդաւոր,
Կը սրընամ դէպ ի քեզ:

Արիւնածոր վերքիդ վըրայ՝
Ես կը դնեմ տար համբոյր,
Գերի՛ կըլլամ, Ասուած վըրայ,
Բու դաշոյնիդ մահարոյր:

Գ Ե Տ Ի Մ Ը Մ Օ Տ

Ինչ ու պայծառ գետի մը մաս՝
Նստած էի մէկ առաւօտ,
Չորս կողմ օփռէր անուշ զեփիւռ
Գարնան քոյրեր հազար ու ընդ:

Յանկարծ ձայնեց գետը մեղմով՝
Իր օփերէն վար սողալով.
« Խեղճ հայ, բառ, ինչո՛ւ արխար »
« Լըսիկ մաշիս յուսակրտուր »:

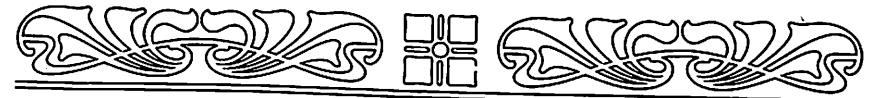
« Անխօս շուրթիդ, կնճռոտ ճակտիդ »
« Վըրայ ո՛չ յայ կայ ո՛չ ժպիտ »
« Ըսէ՛ ինձի, բտէ՛, հոգի՛ս »
« Ի՞նչ կը խոկաս, ի՞նչ ցաւ ունիս »:

Նմեց հոգիս, զարկաւ սրտէս՝
Գեռին շեշտը սուր նետի պէս.
« Վապէ՛, բփ, գետակ, գնա՛ »
« Թո՛ղ իմ ցաւս ինձի մընայ »:

- « Զիյտե՛ս ինչպէ՛ս գողաց յամառ . »
- Հայու երկինք անգութ իսպառ . »
- Հայ զաւակներ եղան ցանցիր , »
- Ու դուն բան մը չի լրսեցի՛ր : »

Սարսրուացի . Թնդաց երկին ,
 Ուժով սուրեց գետը կրկին .
 Կատաղութեամբ ժայթքեց հեղեղ ,
 Եւ գոչեցին ալիք ահեղ .

- Մէկդի՛ լացը . ձեռքդ գէնք ա՛ռ , »
- Ամա՛թ է , բաւ ողբաս հինգ դար . »
- Կռուի դաշտը փնարուէ՛ դուն »
- ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ : :

Գ Ն Ս . Կ Ռ Ո Ւ Է՛ . Ե՛ Կ Ս Ի Բ Ե Մ

Ըր շրջէի դաշտերուն մէջ հոն դալար ,
 Մարմանդներու վերայ հանդարտ եւ յուշիկ ,
 Տրխտար երգող , ո՛վ հայ աղջիկ անուշիկ ,
 Թըրթըռացուց սրտիս թւերն , հագույս լար ,
 Երբ շրջէի դաշտերուն մէջ հոն դալար :

Ու բաղխեցան մեր նայուածքը տոջորուն ,
 Թուցընելով պարապին մէջ վա՛ռ կայծեր ,
 Հեւքը լանջիդ հագույս խորը կարծարձէր
 Կիզից բոցը սիրոյ անզուպ տենչերուն ,
 Երբ բաղխեցան մեր նայուածքը տոջորուն :

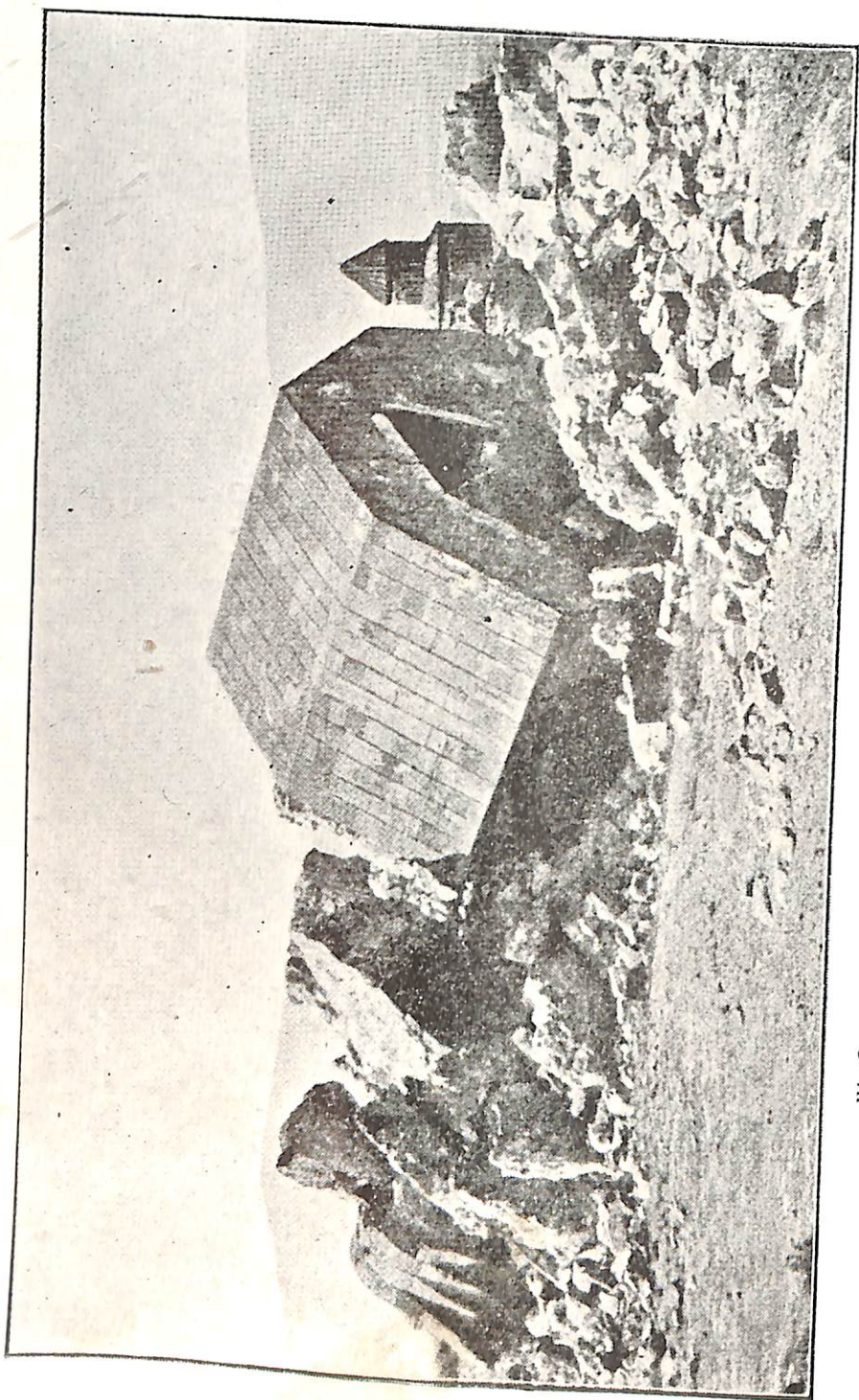
Ո՛վ հայ աղջիկ , զիս կը սիրե՛ս Թէ կատես .
 Սրտիս խորէն հառաջանքներ լուսեցան ,
 Սակաջն բոյր մը շունչէդ՝ վանեց ցիրուցան
 Խոկումները դառն կեանքին ճակատէս
 Ո՛վ հայ աղջիկ , զիս կը սիրե՛ս Թէ կատես :

— Սիրէի՛ր ես քեզ գուցէ ես , ո՛վ հայ տղայ ,
Թէ ըլլայիր զինուոր մը քաց՝ անձներէր ,
Որ հայրենի թրջնամեաց դէմ վատաշուէր՝
Իր գէնքերէն կրակուրոց կը տեղայ ,
Սիրէի՛ր քեզ գուցէ ես , ո՛վ հայ տղայ :

Ա՛լ մի՛ հծծեր անմիտ բառեր սիրային .
Մի շրջիր լուռ՝ դաշտերուն մէջ հաս կանաչ .
Ինչո՞ւ չըլլան հայ կտրիճներ պարտճանաչ ,
Որ ողբերը հայրենեաց ալ լըռէին .
Ա՛լ մի՛ հծծեր անմիտ բառեր սիրային :

՛ 0՞ն , հայ տղայ , գրնա՛ կռուէ , ե՛կ սիրեմ ,
Ո՛վ սիրտ ունի , թո՛ղ անարգէ մահը նա .
Վաղուց դաժան բռնութեան դէմ անխնայ
Հնչեց կոչը կռուին , կո՛չը սուրբ վրեժ .
՛ 0՞ն , հայ տղայ , գրնա՛ կռուէ՛ , ե՛կ սիրեմ :»

Ա՛լ Նորոգուի շքերդապանձ Թող Անի . . .

Գ Ս Բ Ո Ւ Ն Ե Ն Ո Ր

○ ○ ○

արուն է նոր: Տեսէ՛ք ինչպէս պսպրղի
Հորիզմը: Լեռներ, սարեր կեանք բուրեն:
Ու հին հեռուն՝ լայն դաշտերը դեռ չրդի՛
Կը սարսրումն արեւուն ջերմ համբոյրէն :

Տեսէ՛ք ինչպէ՛ս Թռչունները հրապրով
Կը նորոգեն իրենց բոյնը հարազատ,
Պիտ՝ բնակին անոնք խաղաղ իրար քով
Բարձունքներու վրայ , օդին մէջ ազատ :

Իսկ մենք մոռցանք մեր հէգ բոյնը հընաւանդ,
Բռնակալի հարուածներէն քարուքանդ ,
Եւ ապրեցան հին ժանտ խժեր անհամար :

Մ'ն , փռւեանք հոն , դէպ մեր բոյնը գեղանի
Ո՛ր Հայ արդար , ազատութեան սիրահար ,
Ա՛լ Նորոգուի շքերդապանձ Թող Անի :

Ն Բ Թ Ա Ս Բ Ա Բ Ո Վ

□ □ □

Պետրոս Արևմտեանի մօր յիշատակին

րեւաս բարով, ո՛վ քաջ որդիդ իմ սիրուն,
Գնա՛, կրնաս ապրիլ միայն դուն կուով .
Ինչո՞հ զոնեմ ազգանրէք քու կորով՝
Իմ մայրական սիրատոջօր յոյսերուն :

Գնա՛, եւ սուրբ աղօթքներս քեզ ընկեր
Ըլլան արդ վեհ, բայց դժուարին գործի մէջ .
Կուռէ՛ անդուլ եւանդովը քու անշէջ՝
Արիւնկրգակ գազանին դէմ մարդակեր :

Գնա՛ դէպ ի նպատակը Թանկագին ,
Հայ հերոսին քարուտ Ֆամբէ՛ն քալէ վէս .
Պիտի ցնծա՛մ հայրենիքին տալով ես՝
Զոն մը քեզմով, ո՛վ դուն կեանքը իմ կեանքին :

Ե՛կ, տամ վերջին համրոյր Ֆակախէ անրասիր ,
Յիշէ՛ ցրման դուն մայրական իմ պատուէր ,
Եւ հայրենեաց դբօշը միշտ պահէ՛ վեր .
Օ՛ն , քաջ զաւակ , գնա՛, յաղթէ՛ կամ մուխ՛ր :

Ե Ր Բ

○○○

Դե սև գիշեր . ծովը կառուցած կը մանցէ անընդհատ .
 Կը լեռնանան ալիքները մուգնորէն՝ փրփրփրուն .
 Հսկան՝ Տերմակ թևեր գողցես կը փամփայլին ժայռերուն՝
 Ահեղագոջ որսուալէն՝ վայրագ ողբ մը յուսահատ :

Առտու եղա, ա՛լ լրուցին խռովանքը սէգ ծովուն ,
 Ու մարեցան հեկեկանքը կոհակներուն այն գունատ .
 Այժմ՝ փրուած արշալոյսը ափերն ի վար լուսապատ՝
 Հծծէ սիրոյ հեշտ մրմունջը ալեակներուն մէջ ծրփուն :

Ծով մ'ես դուն ալ մրրկածուսի, ո՛վ հայրենիք ալեկոծ ,
 Սարկուծեան արհաւիրակից մուծին մէջէն հեծես չար .
 Ե՛րբ պիտ' ծագի արդեօք քեզ ալ առաւօտ մը կենարար :

Ե՛րբ պիտ' լսեն անբուսուծեան հառաչանքը , լաց ու կոծ .
 Ե՛րբ պիտ' տեղան ազատուծեան ջինջ շողերու բոլեր հիծ .
 Ե՛րբ պիտ' վառի յայտին ցուրը դաշտաց վերայ քու դաշար :

Ե Ր Ա Ն Ի Թ Է

Երանի՛ Թէ հայ գիւղացին քաջալանջ՝
 Խրթոխ ըլլար իր լերանց մէջ հիսաքանջ .
 Վարուցանի սիրոյն հետը կենարար՝
 Խօլ կռիւին վայրագ տնջն ալ ունենար :

Երանի՛ Թէ Հայ հարուստը ա՛լ նրազ
 Սիրէր ոսկին պաշտամունքովն իր անդէպ .
 Նրազ անգուծ ըլլար սուրի մասնրւած՝
 Հայրենիքին - դժբախտ երկրի մը - հանդէպ :

Երանի Թէ հայ կղերը , նիւթական
 Շահը մոռնար . . . ա՛լ ասկէ վերջ քարոզէր՝
 Բարիին դէմ միայն տածել գուծ ու սէր ,
 Իսկ ջարերուն - վըրէ՛ժ , « Ակն ընդ ական » :

Երանի Թէ խուսի մը գործիչ հայ արղաք
 Զրգրաղուէին կրթոտ « Ես » ի վէճերով ,
 Զպղծէին հանուր ազգը , գիւղ . քաղաք՝
 Իրենց մրուայլ , սեւ պատմութեան էջերով :

Երանի թէ Հայոց արնոտ մաշերուն՝
 Վրրայ թառէր հայ տըրոց գունդ մը եւուն
 Եւ իշխէր ան դաշտերուն լայն մինչ հեռուն՝
 Ձէնքը գրկած՝ բոց նայուածքով սեւեռուն :

Եւ այն ատեն երկինք գուցէ կարևոր
 Համարէին մեր աղերսը դարևոր.
 Եւ խոստացուած դրոսխտին տեղ երկնային՝
 Մեր անձկալի՛, սուրբ երկիրը մեզ տային :

Ե Ր Ա Ն Ի Գ Ե Ջ

o o o

րանի յեզ , ո՛վ հայ հայդուկ անձնազոյ ,
 Քե՛զ - մարդկային իրաւունքի մարտիկիդ ,
 Քե՛զ , որ հեռու մեր կեանքէն թող եւ անմիտ ,
 Բանաստիճան դէ՛մ անվեցեր տաս գրրոյն :

Երանի յե՛զ , որ հոգւորդ մէջ չը մընաց
 Սասը կիրք մը եւ ոչ խորհուրդ մը վրտեմ ,
 Գուն կը դիմեա նրպատակի մը նրտեմ՝
 Ճակատքդ ջինջ , շուրթքդ ժպտուն , կուրծքքդ բաց :

Երանի՛ յեզ , որ դժբախտին ճոնցիք
 Քու թարմ կեանքիդ ծաղիկները դեռ կտկոն .
 Աւ սըլացար թրուխչը տաւած դէպ ի հան ,
 Աւ որբիկներ կան ակուրած ցանուցիք :

Երանի՛ յեզ , որ միշտ նեցուկ մը եղար՝
 Քաղց եւ ծարաւ տառապող հայ գեղջուկին .
 Գուն զոնցիք ազգիդ՝ հայր , մայր , աղջիկ կին ,
 Աւ կապրիս լոկ գաղափարի մը համար :

Երանի՛ քեզ, որ անընդհատ կռուեցար,
 եւ կը կռուիս բռնութեան դէմ անաստուած.
 Քո սրբազան արինով են շաղակուած
 Մեր սեւ հողը, մեր դաշտերը, ձորն ու սար :

Երանի՛ քեզ, հազար ու բի՛ւր երանի,
 Քե՛զ, որ պիտի փշրես շղթան դարեւոր,
 Պիտ՛ հալածես պիղծ խաւարը եւ մի օր
 Ա՛լ պիտ՛ ծագի արշալոյսը ծիրանի :

Ե Ր Ա Ջ Է Ր

ը քալէի քարուտ լեւան կուրծքն ի վեր՛
 եւ անտէի, ծարաւ, յոգնած, քրտնամեծ .
 Չորս դին ժառ, ձոր, փապար, անդունդ խորախոր՛
 կարծես անոյս սարկութեան սեւ լեռն էր :

Չրկար կանանց տերեւ մը գէթ, ումպ մը ջուր .
 Գեղեւէի անկ ճամբէն յուսահատ .
 եւ շնչապառ ժառերն ի վեր՛ անընդհատ
 Կը քալէի կորսրամակ, խոնջ, արխուր :

Ու տարաւ զիս տառապանքի այդ ուղին՛
 Վիջի մը մօտ ժառին եզրը, որուն կից
 Կը բարձրանար հսկայ ծառ մը պտղալից .
 եւ աննչացի՛ այդ ծառի Թարմ պտուղին :

Սակայն տեսայ ոտքիս ներքեւ բիւրանոր
 Սուր դաշոյններ, գէ՛նքեր նետուած հոն ու հոս .
 Տեսայ փրփրոտ, արեան-գետ մը յորդափոս,
 Որ կռօգէր ծառին կոճղը դարեւոր :

Համկու ձեր մը բիրտ ու դաման նայուածքով՛
 Ուրը դրրած մամուտ ժառի եզրքին՛
 Պողպատ սուր մը շողշողալով իր ձեռքին՛
 Ինձ կը նայէր շիտակ՛ կանգնած ծառին թով :

« Կանգ ա՛ն , ըստ , մի՛ մտնե՛նար ալ ստե՛լին , »
 « Կրճին եմ ես , Ազատութեան ծառն է աս . »
 « Օ՛ն , զէ՛նք վերցո՛ւր թէ՛ սլլտուղին կը բաղձաս , »
 « Ջերմ արինէդ կամիլ մը տուր այս գետին : »

Յրնցրեցան ձայնէն ժպտի սև . դէզեր .
 եւ ես դողդոջ ընկրկեցայ քալ մը յետ ,
 Սակայն ինկա՛յ աղկամուղջի վիճն անկետ .
 եւ արթնցայ խռովներէս : Երա՛զ էր :

Ե Ր Ա Ջ Ը

o o o

Նստաւին գոգը , ուր շխղին վըրայ
 Չորցած ծաղիկը հողէն կերերայ ,
 Յստակ ու խաղաղ առուակի մեզերք՝
 Նստած դիտէի հրաբորբ եմերք .
 Ան դա՛ւրն վիշտով լցուած էր հոգիս ,
 Խորհնելով արխար , հէգ հայրենիքիս :

Մին էր դաւրանար աշնան սրգասոր
 Իրիկուններէն - Թախտուտ բայց աղբոր .
 Մէկը ոսկեվառ վերջաբայներէն ,
 Չորս վշտակիր մարդիկ կը սիրեն՝
 Արվիի մը չափ նորամաս գարնան՝
 Թափովը բոլոր իրենց հոգեկան :

Ան գանկիս ասկը զարթնումը սև սև .
 Յիշատակներուն ետեւէ ետեւ ,
 եւ այրող Յակախի հրպումը դանդաղ ,
 Աշնան սրտը հովին մահամերձ նրաղ ,
 Փակեցին աչքս , Թմրեցուցին զիս
 եւ վար ծրուեցաւ գրուիս կուճքիս :

* * *

Տեսայ եւ հեռուն, վերբ, շա՛տ հեռուն,
Տակը սպիտակ, արծաթ ամպերուն,
Արծիւ մը հրակայ, որ սրբացրով վէս,
Օղևրուն տիրող իշխանի մը պէս,
Երվանդանագ, դողբող ճահանջներուն տակ,
Խրրօխա ճախբելէն ինձ կուգար շիտակ:

Ու գլխիս վերեւ ոտսին վիժխարի՛
Թառեցաւ յանկարծ Թռչունը սարի .
Չարկաւ Թեւերը շունչ մը քաշեց կուշտ՝
Ինձի յառեղով աչքը արինձուռչտ .
Եւ եւ սարսափէս շնչէի հազիւ .
Երբ խրրօխա ձայնով որոտաց արծիւ .

— Ազա՛տ կը Թռչիմ, չունիմ իշխան, տէր,
Հրզըր Թեւերով կը ճեղքեմ ամպեր .
Չեմ սողար երկրին տիրութեան մէջէն,
Ուր պիղծ, գարշահոտ հովեր կը փչեն,
Ստրուկի կեանքը կատեմ եւ յաւէտ,
Կը սիրեմ անյագ կրօխ մահաւէտ:

Բոյն ունիմ ինձի մի մուծ քարանձաւ,
Ժայռերուն վրայ իմ կեանքս անցաւ .
Եւ իմ սերունդըս Թող միշտ ապրի հին,
Ուր կեանքը չունի սահման, հորիզոն .
Եւ ուր բընութեան կամքը չեն սրկեր
Քաղերնուոյ ապուշ, սընտափ հարկեր:

— Փա՛ռք քեզ, գոչեցի, փառք քեզ ու պատիւ,
Իշխան ամպերու, ս՛վ հրզըր արծիւ,
Պժգամ մեր կեանքէն քեզի պէս եւ ալ,
Օճերու նրման չեմ ուզեր սողալ .
Տար զիս ալ հեռուն, հին բարձրերը տար,
Որ Թառիմ հետքդ լուներու կատար:

Արծիւր լրսեց իմ խնդիրքն ու լաց,
Իր դէմքին վրայ ժպիտ մը ցոլաց,
Բացաւ Թեւերը ինչպէս մի վրասն,

Ու մէկ ոտուանով նետուեցայ Վրբան .
Պինդ մը գրկեցի թեւերովր զինք :
Եւ շուտով անծիր օդը ձեզքեցինք :

Թրուա՛նք լուներու, ամպերու վերէն ,
Աւելի արագ աշնան հովերէն .
Չունէր մեր ուղին խոջրնդոտ , սասման ,
Կը սըլանայինք շանթերու նրման .
Եւ անցանք անհուն ծովը ու գետեր ,
Սակազն դէպ ի ո՛ր եւ չէի գիտեր :

Ըհ լանկարծ վարք, լերանց ստորոտ՝
Թ՛նդաց նրագի ահեղ մի որոտ .
Եւ հոն տեսայ որ՝ անմիւ զօրքեր կան՝
Գրթոջներու տակ կարմիր, հայկակա՛ն :
Փարեցայ ուժգին, խօ՛ւ, խեղցրնոր
Արծիւի կուրծքին, գոջելով « շրնորի » . . . :

Եւ ան դադրեցուց սըլացումը վեր՝
Մեղմիւ շարժելով իր հրզըր թեւեր .
Խոջացաւ վարք, թառուցաւ անգայթ
Սնդի մը գլխին, զոր վառ ճառագայթ
Ոսկեհուռ կ՛օծէր երանգներով բիւր,
Չորս դին ցանկելով Լյոր համապիւռ :

— Ահա, խօսեցաւ արծիւը խանդով,
Քու շէն երկիրբոյ, դիտէ անվրբով,
Տե՛ս ի՛նչ փառքերու հասան ա՛լ հիմայ
Հայերը , որոնց պապեր անխնայ
Արին թափեցին կռուելով անխախտ ,
Եւ այդ արինէն ծրլեցաւ դըրախտ :

Տե՛ս այդ քաղաքը գործոն, գուարթուն ,
Քաջերու օրբան, պանծալի՛ Ջէյթուն ,
Որով իրաւամբ կարող է պարծիլ

Ազատ Կիլիկիան , երկիր նորածիլ ,
 Անոր շէնքերուն մէն մի քար , որմամ
 Հայու արինումը են ողջ շաղախուամ :

Ու հին կեդրոնը շրքիլ քաղաքին ,
 Հըրապարակը այդ մեծ , ահագին ,
 Ուր շրջի ազատ հայ կոյս սիրասուն ,
 Եւ զոր հայերը կոչեցին ՍՍՍՈՒՆ ,
 Հոն է որ ունին մէկ մէկ մահարձան
 Բոլոր հերոսներ որք անմահացան :

Տե՛ս մէջտեղինը անոնց ամենուն ,
 Արևուն վառուամ լոյսով շողողուն ,
 Որուն մարմարեայ պատուանդանին քով
 Ասխած մը կանգնած ամեհի տեսքով .
 Հակէ յարամամ Սերորին հըսկայ ,
 Անոր անցեալին անմրուունջ վրկայ :

Եւ այդ քաջագուն Սերորին է որ՝
 Կը տօնեն մահուան տարեդարձն այսօր ,
 Հարիւրամեակը անոր աննրման
 Քաջագործութեան , որուն կը մընան
 Յիշատակները դեռ երկար դարեր՝
 Հայու պատմութեան մէջ թարմ , անուեր :

Տե՛ս հայ զորքերը ի՛նչ սէգ են հրպարտ ,
 Ոսկի շքազգեստ հագած անաղարտ .
 Սեւ սեւ նըծուցներ ի՛նչ կայտառ կրասնուն՝
 Տակը այդ ընտրեալ եւ վեհ քաջերու ,
 Կարծես գիտակից անոնք ալ կըզգան ,
 Թէ՛ մեծ տօն մըն է այսօր հայկական :

Տե՛ս հայու զէ՛նքը , թուրք երկապրի ,
 Կարծես արևուն ճահանջով կայրի :
 Եւ այդ դըրօշը , զոր կրեն քաջեր ,
 Անմահ Սերորի մեծ խումբին մէջ էր ,
 Երբ ան կը կռուէր , ասկէ Յիշդ մէկ դար
 Աւաջ , թուրքին դէմ անդուլ , անդադար :

Տեսայ ըսածը արծիւին իրօք ,
 Ուռեցաւ սիրտըս արդէն լի վիրօք ,
 Հրմայքէն բոլոր այդ մեր տեսածին ,
 Հայու ուրածիգ զօրաց քաջածին ,
 Իրենց ձեռքերով խիզախ , խեղացի ,
 Եւ եւ ցնծութեան արցունքով լացի՛ . . . :

Ու մինչ եւ կախուած արծիւն թեւերէն՝
 Սահմուկամ էի դիտելով վերէն ,
 Հայութիւնը , որ խանդով , հրճագին
 Կը տանէր շրքի վայրը իր փառքին .
 Մինչ սեւ նըծուցներ խըրոխտ , խտտերախ ,
 Սուր խրխինջներով ձայնէին ուրախ :

Յեղակարծօրէն պայծամար մը անկղ՝
 Թնդանօժեր բացի ժայռքեցին հեղեղ .
 Եւ խաւ որտամանց ցնցումի պահուն՝
 Արծիւին փայլուն թեւերէն սահուն ,
 Յրամ ամպերէն ինկայ դէպ ի վար
 Եւ . . . այքս բացի եւ սարսափահար :

* * *

Մութր կոխած էր : Անտառին խորէն՝
 Մրունչէր հովը բիրտ , կատաղօրէն ,
 Պարտցնելով մահուան ջափ արխուր ,
 Եւ անոր ջափ ցուրտ իր ողբին սարսուռ ,
 Մահատիպ դեղնած խտտերուն մէջէն ,
 Որոնք միայն վիշտ , թախիժ ներշնչեն :

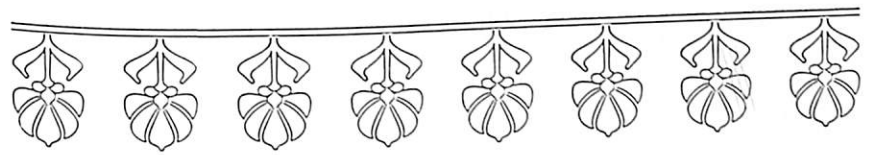
Աչնան յորդառատ անձրեւի մը պտղ ,
 Յանցառ մընացօրդք մաղուէին նրաղ .
 Ու սեւ ամպերուն սարսաղքեցիկ
 Որտառմները – որ իմ գեղեցիկ ,
 Կապրցա երազըս ջախջախեցին – դեռ
 Շարունակուէին պայծներով յեմեր :

Վրճիտ ու խաղաղ այն առուակը չէր,
 Որ գըտայ քովըս, այլ կը շառագէր
 Ուռած, փըրփըրած այժմ անիկայ
 Կատաղի, սրտոր գետ մին էր հըսկայ,
 Որ որտուճներով, Թափերով լիմար՝
 Մէկ ավէն միւսը կը նետուէր, խաղա՛ր :

Ու կայլակներով դէմքս սըղունն,
 Սիրտը՛ շեշտըս՝ փշտերով զեղունն,
 Երբոր լիշեցի դեղնած, մոխրագատ
 Գաշտերը երկրիս – ամուլ անապատ,
 Երազըս ժպտունն իմ այն վարդաշէն
 Գառնացու կեանքի իրական փըշէն :

Եւ ես ծնրադիր գետի եզերքին,
 Գըլուխըս առած իմ երկու ձեռքին,
 Հոգւոյս մէջ ծընանն խորհուրդներ մըմինն,
 Ու լացի՛ դաման խաղը իմ բաղդին :
 Լացի՛ հայրենեաց ներկան արամառիմ :
 Լացի՛ այս անգամ լս՛ցր ճշմարիտ :

Եւ խեղդըւնցանն հեծեծանքրս խուլ՝
 Աշնան մըրիկի յորձանաց մէջ խուլ .
 Մինչ արցունքներուս դառնն կամիլներ ,
 Սակեի գետը ալեաց կը խտունէր,
 Ու սեւ փշրանքը երազիս կապոյտ՝
 Կը տանէ՛ր գետը յորձանապրտոյս :

Զ Լ Ե Յ Թ Ո Ւ Ն Ի Ն

o o o

այնամտաւ հովտին խորը ամպի՛
 Ինկած է ան - Մայր Հայաստան - մերի, հիւանդ ,
 Ու սարսափով իր ջորս կողմը կը նայի .
 Ա՛լ դեղնած են նախկին դաշտերն արգասանդ :
 Հոն խորերէն ամպուճեան մուցընող՝
 Կը լտուին խուլ հառաջանքներ, սղը, աշխար .
 Գաշտին վրայ կը շրջաշրջի սարսուռ , դող .
 Արդեօք կապրի՞ Թէ մուռած է ա՛լ աշխարհ :

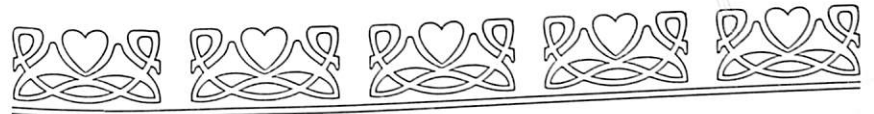
Ու Հայաստան անոր, լրբուած հոն մինակ՝
 Կը տառապի սեւ յուշերովն անցեալի ,
 Իր ցիրուցան մազերն ի վար սպիտակ՝
 Կիջնե՛ն ջերմ ջերմ կայլակները վշտալի :

Յանկարձ հասաւ քառասմբակ ձիաւոր,
Ձինւոր մը, որ դաշտին խորէն կարչաւէր .
Եւ մահամերձ Մայր Հայաստան տեսաւ որ
Գլխին վերեւ կանգնած է քաջ սնունդէր :

« Վեր կա՛ց , մա՛յր իմ , վեր կա՛ց , ալ դուն վիշա ջունիս ,
Ահա հոս եմ, ես որ միշտ քե՛զ պաշտեցի ,
Ռեխտեցի՛ տալ վերջին կամիլն արիւնիս :
Քեզի համար՝ ես լեռնակա՛ն-զէմեռնցի » :

Ու վեր առաւ Մայր Հայաստան ալեւոր
Իր գրբախար՝ խինդով, խանդով մը ժպտուն ,
Եւ արձագանգ տրւին լեռները հեռաւոր
Իր յուսովիւր աղաղակին . « Վե՛շ Ձե՛քՅՈՒՆ » :

ՉԷՅԹՈՒՆՅԻ ԿԻՆԸ ՉԻՆՈՒԱԾ

Չ Է Յ Թ Ո Ւ Ն Յ Ի Ն

Էլժունցի եմ: Կտրի՛մ ծընայ եւ կռւով
Ուսնացած եմ լեռներու մէջ անխրտով,
Կտարի՛մ մամուտ յառիւս վըրայ աննրւած,
Թէեւ չունիմ քերթի երկիր բարգաւած:
Հայ զինուոր եմ հարազատ,
Լեռնական մը յա՛ր ազատ:

Սպառա՛մին խառնչներուն մէջ ծընայ,
Կեանքս համակ կռիւ մըն էր անխրնայ:
Ստրկութեան անբռնելները չինկայ դեռ,
Քաջի սուրէս կարմիր արիւն կը կամէր:
Իմ լեռներու մէջ ազատ՝
Ո՛չ ոք իշխեց ինձմէ զատ:

Հոգ չէ եմէ չունիմ լսն լսն դաշտ, արտ,
Քանի կրնամ ինքքս շինել զէնք, վտառ,
Քանի արեան, սրտերազմի օրերուն՝
Ձեմ մեղկանար սին յոյսերով օրօրուն
Ձէնրով շքիմ օրն ի բուն
Եւ, Հայ կռւի արիւնն:

Չունիմ հանձար, եւ ոչ տաղանդ կամ ուսում ,
 Ինձ կը բաւէ ընկ իմ հաստատ համոզում ,
 Թէ միշտ կուտվ կրնամ մընալ եւ հրգոր ,
 Պահել ազատ իմ հայրենի լեռն ու ձոր :
 Հայ զինուոր եմ անվրիտա ,
 Պիտի կուտիմ անընդհատ :

Չունիմ պաշտոն, շատ խակ է ինձ մի մերկ հիւղ ,
 Սէգ Տարրոսի առիւծն եմ եւ աներկիւղ .
 Իշխան չունիմ , միակ տէրն եմ եւ իմին ,
 Ճիրամներուս մէջ կը ձգեմ թշնամիս :
 Թուրքի պէկը , քուրդ աղան
 Չախմախլուչէս կը դողան :

Օտարի քով չեմ վնասուեր սպաւէն ,
 Իմ կեռ թուրս , իմ չախմախլուս կը բաւեն .
 Պիտի իշխեմ վեհ լեռներուս քարքարոտ ,
 Քանի օտար աջակցութեանց չեմ կարօտ :
 Կանանց տարերն ի վեր եւ
 Պիտ' թուրքախմ ժպտերես :

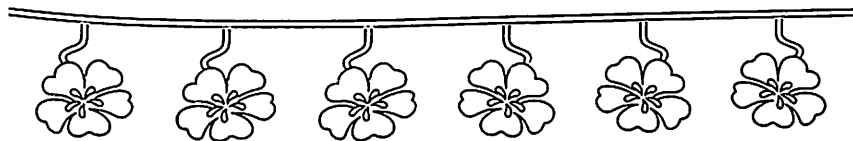
Երբօրեա եմ եւ ինչպէս չընաղ իմ սարեր ,
 Ասոր անոր գրչախ ծրուել չեմ սիրեր .
 Կամքս ժպու է, հոգիս անհուն զերթ երկին ,
 Իմ վրէժըս զայրոյթն ունի փոթորկին .
 Կրուխ մըղեմ փրկարար ,
 Օտարներէն չեմ մուրար :

Մնկախ կեանքի անընկճելի եւ զուակ ,
 Ծաղրի չեղանչ - եւ չեմ թլլար - նըշտակ .
 Կուտին վայր կը սըլանամ միշտ անվախ ,
 Մինչեւ մեռնիմ զէնքը կուրծքիս ա՛լ խաղաղ :
 Հայ զինուոր եմ եւ անխանջ ,
 Կեանքս կուտի մէ տմբողջ :

Երբ Հայաստան սուգ կը տիրէր ընդհանուր ,
 Եւ ժայթքեցի արաստուքի փոխան հուր .
 Չոհ չբարսի համազգային սեւ ջարդին ,
 Չի եւ գիտեմ սփռել սարսափ իմ չորս դին :
 Եւ կը կուտիմ, չիտեմ սուգ ,
 Չիցտեմ ո՛չ լսց , ո՛չ արցունք :

Օ՛ն դուք Հայեր , ինձմէ առէ՛ք օրինակ ,
 Չուր է ողբալ մեծ վրտանգին դէմ մինակ ,
 Կեանքն է կուտ, ա՛լ բաւ արցունք , վիշտեր հին .
 Կուտի գացէ՛ք հարուստ , աղքատ , տէրաէր , կին :
 Օ՛ն կուտեցէ՛ք անդադար ,
 Թող չտիրէ ձեզ օտար :

Ի Մ Ա Ղ Օ Թ Ի Ս

□ □ □

Իշերային մենութեան մէջ ահաւոր ,
Հսկայ լերանց ժայռերն ի վեր ծնրաբեր ,
Եւ ձեռամբարձ քեզի, ո՛վ հայր երկնաւոր,
Կը մրմնջեմ իմ աղօթքս յուսովիր :

Վերանայ Թող այդ աղօթքը աղեկէ՛զ,
Ճեղքէ անցնի քողը ամծիր երկնքին ,
Եւ Թող ցնցէ , ո՛վ տէր , գահիդ վրայ քեզ
Ըմբոսասցող իր շեշտերով ցաւագին :

Եւ քե՛զ կուղղեմ, ո՛վ արարիչ գրթառատ ,
Դա՛ռն կոծր այրիներուն , կոյսերուն ,
Քեզի կուղղեմ հեծկլտանքը անարատ
Որբացած հայ մանուկներուն գիրգ, սիրուն :

Շէն Հայաստան անդունդ մ'եղաւ անցատակ ,
Ուր կը Թաղաւին սե՛ն ո՞ճիրներ ջրբուսած ,
Ազգ մը համայն , կիներ, ծերեր նահատակ
Եղան սիրոյդ . ո՛ր են շանձերդ , ո՛վ Աստուած :

Թէ կը կամիս որ արիւնը հոսի դեռ,
 Որ չբկասի դասի՞ն՝ ձեռքը Թշնամոյն,
 Գէթ տո՛ւր մեզ ալ կռուի եռանդ , տո՛ւր , ո՛վ տէր ,
 Զէնքի սէրը հաշ գեղջուկին բարեմոյն :

Թո՛ղ ալ չսպրկն լակ խունկերով , աղօթքով ,
 Սիրտ , կորով տո՛ւր անոնց , ով տէր բարերար ,
 Որ սուր կախնն իրենց վիզէն խաչիւ՛ք քով՝
 Ընդ՝վրձումի հրճոք սգաով փրկարար :

Եթէ հարկ է նախատակուին ու մեռնին ,
 Սուրբ անունիդ զոհեր կուգես դուն անվերջ ,
 Արձակէ , տէր , հրբամանը քու վերին ,
 Որ գէթ մեռնին քաջի վայել , կռուի մէջ :

Ի Մ Ե Ղ Ն Ի Ե Ս Յ Թ Ը

ՇՇ ՇՇ ՇՇ

Իշեր էր արխուր աշնանի խաւար ,
 Երկիրը գոգցես մի դողդոջ ստուեր .
 Սաստիկն մը լակ անուշ կը լուէր ,
 Որ մռ.ժին մէջէն կուլար կը հեւար :

Ու մինչ անհունը կը նիրհէր նրսեմ ,
 Գիրկը գիշերուան խոնց , մրապլ ու սին ,
 Խաւարին ծոցէն ծընար , ո՛վ լուսին ,
 Մանուկի մը պէս չքնաղ ու վրսեմ :

Եթերարընակ շղարշ ամպեր քեզ
 Խանձարուր եղան , Յերմակ խանձարուր ,
 Եւ խաղաղ կապոյտ ծովուն քաղցրաւոր
 Մրնունջր՝ անբաւ օրորոք երգեց :

* . *

Այժմ կը տեղա՛յն ճահանջրդ շրուալ,
 Կը շողան աստղեր ոսկեփառ համակ .
 Ծովը, ցամաքը, անտառն ու ծրմակ
 Հագան ժրպիտրդ , նայուածքրդ շառալ :

Միան , մի՛միան ես եմ զուրկ շողէդ ,
 Ինձ չէ բառական ճառագայթ քո կոյս ,
 Ցրուելու համար խառարը հոգւոյս .
 Ե՛ս , որ չեմ ժպտիր դաշտին , ծովուն հետ :

Խորը անդունդին հոգւոյս դեռ շրուար՝
 Օ՛ճ մը կայ պահուած Թունաւոր ու պաղ,
 Խղճի խաղճն է ան , որ ես անյապաղ
 Չեմ Թռչիր դէպ ի հայրենիք Թրշառ :

Ի Մ Վ Ի Շ Տ Ս

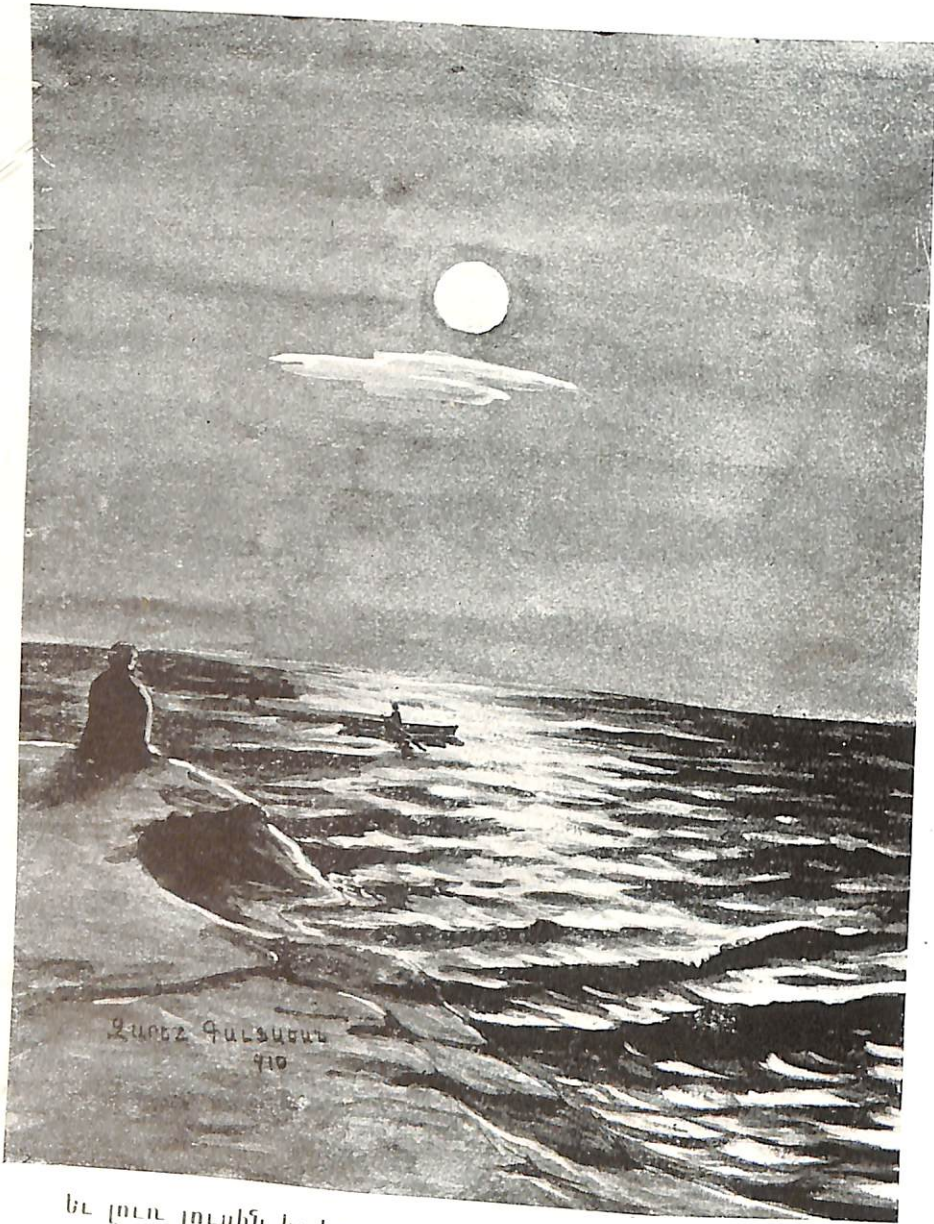
Մէն առտու, կըր ծրնի մայր արշալոյս՝
 Իր հուր-ձոցէն արեգ-մանչը փառայեղ ,
 Ես կըր զարմնուն խոր Թմրիբէն՝ դեռարոյս
 Նուրը-ձաղիկներ՝ բուրումնաւէտ, կարմրագեղ .

Սմէն անգամ , որ սոխակ մը սիրագեղ
 Թառի՛ հըպարտ վարդի մը քով անոր կո՛յս
 Բամկէն խրմած ցօղէն գինով, խելպեղ՝
 Ներբողէլէն Թեւատարած լիայոյս .

Ես կը լիջեմ որ լաջն դաշտեր կան Թափուր,
 Ուր Թռչնեցաւ ծրլած վա՛րդ-ազգ մը հանուր՝
 Ժանա հիւսիսի սառնն շունչէն ազգբւած :

Ես ամերկ իմ Թափիծըս , իմ սարսուռ ,
 Մընին հոգւոյս խորը սպրտը ցար սար ,
 Անկարո՛ղ է գուցէ նայն իսկ Ասարած :

Եւ լուռ լուսին կախուած երկնից խորէն վար՝
Սփռէ տարտամ լոյսը անհուն կամարին . . .

ԼՈՒՍՆԵԱԿ ԳԻՇԵՐ

ուանեակ գիշեր ծովափի մտա լուռ ու մունջ ,
Դիտեմ անպագ խորը անձայր եմերքին ,
Մինչ ալեծուփ ծովը խառնէ իր մրմունջ՝
Տիեզերքի սխրանքաւ, հեշտ երգին :

Կապոյտ ալեակ հագած շողեր ոսկեհուն՝
Յա՛ր աներկիւղ կռիւ մրդէ մահաւետ .
Ի՛նչ փոյժ եմէ սեպ ժայռին դէմ լամբակու՛մ՝
Փրչրսի նա , խիզա՛խ կռուող մ՛է յաւետ :

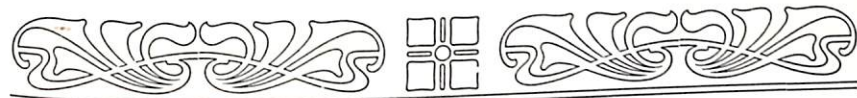
Եւ լուռ լուսին կախուած երկնից խորէն վար՝
Սփռէ տարտամ լոյսը անհուն կամարին ,
Մինչ վէտվէտուն ալեաց մէջը ոգեւար
Անմիւ կայծեր տակաւ կայրին, կը մարին :

Ու ես խորեիմ հայրենիքին իմ անոք ,
Տանջանքներու , ցափ վայրը հին հեռուն ,
Ուր պսպրողայ լոյսով լուսնին անողոք՝
Տար արիւնը մորմնուած ըի՛ւր զոհերուն :

ԱՆԿՐԱՆԻԿ

ԼՈՒՍՆԵՍԿԻՆ ԺՊԻՏԸ

Անբանիկին

րնե՛կ շեղ, լուսնակ, որ լեծեր անհուն
Ըրիր շրջանը երկրին մեր հանուր,
եւ այժմ՝ գտայ շեղ ժպտուն հին, ուր
Տակաւին երէկ թողուցի խոհուն:

Կուգէի գիտնալ թէ ինչե՛ր տեսար,
երբ անցար լերանց ձայրէ՛ն, ծովերէ՛ն,
Ու հանդարտ, լռելի դիտեցիր վերէ՛ն,
Յանն լով պայծառ շողրդ սարէ սար:
Պատմէ, ո՛վ լուսնակ, երբ յայերս անծիր
Լուս աւանջ արւիր երկնից նրագին,
Արդեօք շեղ հասա՛ն երբեք ցառագին
Ողբ մը, զոր կ'երգեն հոս Հայեր ցանցիր:

— Տեսայ եւ, այո՛, ցաւերը Հայուն,
Մոխրի տակ թաղած գիւղերը իրեն,
Ուր դեռ անարգել, անվերջ կը տիրեն
Արհաւիրք մահուան, սովը մընայուն:

Տեսայ եւ անհուն ցաւով, կակիծով
Այդ դժբաղդ երկիր եւ իր խոր բանտեր ,
Դաշտերը մենիկ թողած որբ անտէր ,
Եւ արին հագած յորդ գետերն ու ծով :
Սակայն երբ տեսայ Հայուն ցաւերէն
Ծընած քաջերը՝ կռուող անասան ,
Եւ երբ զէնքերու որոտք ինձ հասան ,
Մուցայ՝ վիշտերը , ժպտեցայ՝ վերէն :

ԼՈՒՌ, Ո՛Վ, ԴՆԱՐ

Ո՛ւր , ո՛վ յրնար . լուր , մի՛ երգեր ալ գարուն ,
Զիգ թեկերդ թո՛ղ ալ դողան , սարսուռան
Մըրրկայոյզ յորձանքներէն սա ձմրան՝
Սառ-սրտերու դժ՛նէադէմ այս գարուն :

Ա՛լ մի՛ ողբար կոծր տրտում, սրգասօր՝
Խարած սիրոյն, դաշունուած խոր վերքերուն .
Ա՛լ կայ հիմայ կոջը մարտի երգերուն .
Արին , վրէժ , մահ , բնդ-վրզում անհատր :

Ա՛լ չի հեւան շեշտերը քու թեկերուն ,
Թոյլ շեշտերը խօլ տենջանքի մը հիւանդ .
Ա՛լ մի՛ երգեր սուգ-նըսագր հրնասանդ՝
Հրդեհ-սրտին քուլաները ողբուն :

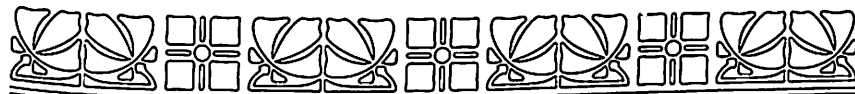
Մարտառումի սա օրերուն հայ մուսան
Ա՛լ թող չերգէ սիրոյ բառը դողդոջուն ,
Զի հայ դաշտեր , վարդ ու ծաղիկ ու թռչուն
Ա՛լ բուրեւէ , ա՛լ սիրելէ դատրեցան :

Ձի գազանը , զի սողունը , զի վեռուն
Կապրին կեանքը կռուին յաւէտ անինայ .
Հայ քրնարը գէթ պահ մը Թո՛ղ ջարբենայ՝
Բո՛յր-նեկտարով Տերմակ-աղջկան ծիծերուն . . . :

Քո՛ւռ, ո՛վ քրնար, սիրոյ երգը Թող դադրի,
Ա՛լ մի պատմեր ցարը սրտին , իր աշխար .
Ա՛լ Թող Թնդան խրրոխտ լուռներ , հայ աշխարհ՝
Որտառմէն գուռ պայքարի , Մեծ-Թնդրի :

Մի՛ նուագեր երգը հինցած դարեւոր .
Լո՛ւռ . մեղկ սիրոյ երազանքը ա՛լ մէկդի .
Ա՛լ տարփանքը , ա՛լ տենչի հեշտ մեղեքի
Հայուն համար ջեն հիմա է՛ն կարեւոր :

Լո՛ւռ : Երբ շողան ազատութիւնն յիրաւի ,
Եւ կը գրկեմ կրկին սրտիս վրայ քեզ ,
Եւ ա՛լ կերգեմ տենչին երգը հրրակէզ՝
Իմ շուրթերով սիրոյ գինեոյն ծարաւի . . . :

Լ Ո Ւ Ս Ն Ե Ս Կ Գ Ի Շ Ե Ր Ո Վ

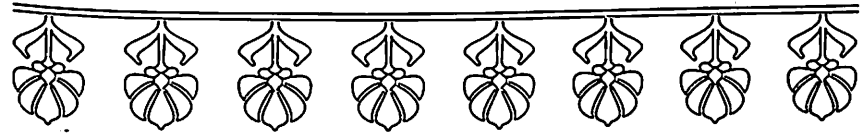
ամկէ՛ դեմքդ , ա՛լ բառ շրջիս մանասիտ
Դաշտերու մէջ , ո՛վ բոլորակ դու լուսին .
Բա՛ն է դիտես լկրսիլը հայ կոյսին ,
Բա՛ն է յագտիս դիտններուն արինտա :

Եկէ՛ք փրութիլ , ո՛վ դուք ամպեր սև , ամպեր
Երկնից կապոյտ դաշտին վըրայ իրբև քող .
Հոգ ջէ , մարի Թող լուսնի քցս , աստղի շող .
Թող միթընամն հայոց լուռներն՝ ա՛լ անտէր :

Եթէ մահ է վերջին վրճիւն հայ ազգին ,
Թող շողարձակ աստղեր բոլոր Թափուին վար ,
Զրրկւի երկինք իր աչերէն հրրավառ .
Ալ պէտք չրկայ աստուծոյ մը նայուածքին :

Բայց Թէ մի օր ազգը համայն ա՛լ զինուած՝
Գիմէ անդարձ անձնապաշտպան , վիհ կռւին ,
Գո՛ղ այն ատեն բոլոր ամպեր ա՛լ ցրսին ,
Եւ Թող նային լուսին , աստղեր ևս Աստուած :

Ն Ո Վ Ա Կ Ի Ն

□ □ □

ուէ՛, ծովակ , ա՛լ մի ո՞ղբար անցեալի
կորած փառքը , սուգը անդարձ կորստին .
Պիտի ծաղկին , ծըլին դաւար վերստին
Մեր հայրենի խրոխտ լեռներն անձկալի :

Թոյլ տո՛ւր , քալենք դէպ մարտիրոս այն աշխարհ,
Զոր այժմ վատ բռնասորներ կ'աւերեն .
Ասկէ վերջը կռուի կոջը կայ վերէն .
Խաղաղ նիրիէ ու տո՛ւր մեզ լայն հանապարհ :

Թոյլ տո՛ւր , քալենք դէպ ի կրօն , դէպ ի մահ .
Մեր հարազատ , Թարմ ուժերուն մենք վատահ՛
Վերջ մի տալու մեր այս կեանքին անձրպիտ :

Թո՛ղ մեզ համար վառօդ դառնայ քո առաջ ,
Ալիքներուդ ուժը մեզ տո՛ւր , մենք զինուած՝
Փշրենք բաղդին սեւ ժայռերը բիրտ , կոպիտ :

Ծ Ո Վ Ս Փ Ի Ն

o o o

Կայ սրտի քաղցր յոյզով ,

Քեզ , ո՛վ ծով ,

Եւ հայեցայ ալիքներուն

Երկուն .

Ականջ արտի , մրմունջ մը կար ,

Որ արկար ,

Ազու ծայնով կորէր քեզ , ո՛վ

չրքեղ ծով :

Տեսո՛յ ինչպէս կը պարէին

Հոն լրուին՝

Ալեակներդ՝ շողերով հետ

Սիրուէա .

Եւ հայուածքս թրուա հեռուն ,

Մոլորուն

Թռչնակի պէս՝ դէպ ի համբան

Անասնան :

Նաւակներուդ թեւատարած
 Ըզմայլած՝
 Ուզեցիր , որ դէպ ինձ ըրէր
 Յամբերեր
 Սիրոյ նաւը՝ իր մէջ Յոյսին
 Դիցուցին ,
 Մէջքիդ վրայ լուռ , անխրուով
 Սահելով :

Եւ ուզեցի , որ իմ հոգին
 Մեղմագին
 Ալեկոծուէր՝ ընրած իրեն
 Լուրերէն .
 Թէ հայերը չեն ա՛լ գերի
 Թուրքերի .
 Թէ ազա՛ւ է պետատան
 Հայատան :

Կ Ը Ղ Ջ Ա Մ

— — —

Խրոխտ լեւանց կանանչագեղ ծոցին մէջ՝
 Կրղձամ ապրիլ կեանքը լեւան հայրենի .
 Ու սեւամոյր ժայռերուն լիբա ելեւէջ
 Շրջիլ Տրկուն վագրի մը պէս վայրենի :

Կրղձամ ապրիլ կեանքը լեւան հայրենի ,
 Դաւար հովտին , կոյս անտառին վեհաշուք .
 Շրջիլ Տրկուն վագրի մը պէս վայրենի ,
 Թօթվելով յար սարկուծեան սրամաշուք :

Դաւար հովտին , կոյս անտառին վեհաշուք՝
 Կրղձամ յիշել հրպարտ լեւան կատարէն ,
 Թօթվելով յար սարկուծեան սրամաշուք
 Զէնքիս որսեր թող հայծայծեն իմ պարէն :

Կրղձամ իշխել հրպարտ լեւան կատարէն՝
 Ազատութեան վա՛ռ սիրովր միշտ զեղուն ,
 Զէնքիս որսեր թող հայծայծեն իմ պարէն .
 Ու սրտիս մէջ աւիան ու խանդ թող հեղուն :

Ազատութեան վառ սիրովը միշտ զեղուն ,
Ժիր բազէն Թող ժայռին Թառած երգէ հոն .
Ու սրտիս մէջ աւին ու խանդ Թող հեղուն
Կռուի շեշտով հիստուած երգեր , իր գեղոն :

Հրապարտ բազէն ժայռին Թառած երգէ հոն ,
Խըրոխտ վրանց կանանջազեղ ծոցին մէջ ,
Կռուի շեշտով հիստուած երգեր , իր գեղոն :

Կ Ո Ւ Լ Ա Մ

□ □ □

աճախ կերծամ առտուն կանուխ քաշկու ,
Մինաւորիկ կանայ ճամբէն պարակին ,
Ուր ցողածուրս տերեւները դէպ երկին՝
Կը խնկարկեն , կերգեն աղ՛ձք , ալէլու :

Ու հոն քանի կոխեմ դաւար մարմանդին ,
Քանի բնկեմ բո՛չքը ծաղկին առարան :
Ունին դնեմ ալեակներուն , որ լրան
Ծովին ափը՝ մրմնջելով քիչ մանդին :

Քանի դիտեմ ճառագայթը ծիրանի ,
Չոր կը սխաէ առարան գաղջ արեգակ ,
Կուգեմ երգել Թուջնոյն հետք սիրերգակ ,
Որ կը կարդայ փառքը վարդին գեղանի :

Բայց կը յիշեմ , որ հայ վարդեր ցողունին
Վերայ չորցան եւ ո՛չ եւս ցոլ ունին .
Հարուն դաշար մնաց խապան , անխրնամ :

Եւ կը խորհիմ հայրենիքիս փրկատակ .
Ու ժամերով տրտում արխուր հոն մնակ՝
Եւ ծառերուն սօսափինին հետ կուգամ :

Կ Ո Ւ Ջ Է Ի

ուզէի հագնիլ եւ ուժեղ թեւեր ,
 նրման քաջարի , խիզախ բազէի .
 Որ դէպ հայրենի լուսներ թռչէի ,
 Սրբանալով վեր , ամպերէն ալ վեր :

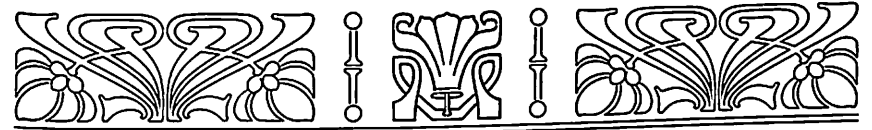
Կուզէի անզուսպ ծովուն կատաղի
 Կոհակաց վրրայ նստած անվեյեր՝
 Թռչիլ հայրենիք , ուր ծեր ալեհեր ,
 Տըղայ , կլն արցունք կը թափեն աղի :

Կուզէի շրջիլ այդ անբաղդ երկիր՝
 նետի խոյանքով մէկ ծայրէն միւս ծայր ,
 Սարը եւ ձորը , դաշտը , լեռ ու ժայռ ,
 Կարմիր ներկրած հողը սրգակիր :

Կուզէի գոչել հոն հայ գեղջուկին .
 « Արի՛ թող առժամ բահ , մանգաղ , արօր »
 « Գիտցի՛ր , պիտ՛ ծագի քեզ համար նոր օր »
 « Երբ զինուին ամենք , աղջիկ , մանջ ու կլն » :

Կուգէ՛ր զինուիլ հուրով կայծակով ,
Իշխել մրրիկին , բռնաշունչ հովին ,
Եւ կռիլ խրրոխտ , անկախ խըմբովին՝
Հայ հերոսներուն հետը քովէ քով :

Եւ կուգէի ես ի մի հաւասրել
Ողջ տիեզերքէն անհուն սրտտ , շանձ ,
Փշրել բռնութեան ուժը քար ու քանդ ,
Որ ապրի հայր ազա՛տ , անարգել :

Հ Ա Յ Դ Ա Ր Բ Ն Ի Ն

արբնէ՛ , հայ դարբին , դարբնէ անդադար :
Մարձիւք տակ ճրկի թող երկամբը շէկ ,
Խանութիւղ սեմին նստած սրտարկէ՛
Կրպասէ լրւիկ հայ գեղջուկն արդար :

Նա հիմա քենէ չուզեր բան , արօր ,
Ստիպուած է ա՛լ դէն շարակ ահ
Իր հին դարեւոր մաճը սիրական .
Դարբնէ՛ , շուտով աո՛ւր փայլուն սուր մանոր :

Իզուր միշտ զոհեց նա կեանքը չարքաշ ,
Պահեց իր արար ինչպէս սուրբ աւանդ .
Լաջն լաջն դաշտերուն , հողին արգասանդ
Նըւիրեց սիրար , հոգին հաւ ու մաշ :

Քրտնաժուր ճակտով գետին խոնարհած՝
Ուռգեց հովիտ , դաշտ ու հող ու քար .
Ծաղկեցուց խոպան սարեր դարէ դար՝
Երկինքի մը տակ մըռայլ , ամպամած :

Ունէր շրթունքին միշտ ժպիտ մ'աննենգ
Ներող ու սիրող սիրտ մը կուրծքին տակ .
Բայց եղաւ անի անվերջ նահատակ ,
Քանի ջունեցաւ թևին տակը զէնք :

Իսկ այժմբ դառնն կեանքի դառնագին
Թոյնը հոսեցաւ անոր հոգւոյն մէջ .
Իր վրձիւն անդարձ — պիտ' կուռի անվերջ՝
Ջերմագին փարած դաշտնին , զէնքին :

Դարնէ՛, հայ դարբին, դարնէ՛ անդադար:
Մութիւղ տակ ճրկի թող երկամբը շէկ ,
Խանութիւղ սեմին նստած սրտարեկ՝
Կրպասէ լրուիկ հայ գեղջուկն արդար :

Ծաղկեցուցիր յանձր, անդադար, դարէ դար,
Հերկելով հեզ ու բարեպաշտ արտ ու դաշտ

Հ Ա Յ Ե Ր Կ Ր Ա Գ Ո Ր Շ Ի Ն

Բա. է տունդ տեղդ ցանցեր
Տակացիր՝
Սրտիդ տիրած բռնաւորին
Վախ խորին .
Շէն երկիրդ դարձուց կըրակ
Սաւրակ,
Եւ դուն խոնարհ տարիր քու վիշտ
Լրուիկ միշտ :

Ծաղկեցուցիր յանձր, անդադար
Դարէ դար,
Հերկելով հեզ ու բարեպաշտ,
Սրտ ու դաշտ,
Սակաջն միծէ անցա՞ն մըտքէդ
Պահ մը գէծ,
Փէ կը մընաս մի օր, աւա՛ղ,
Սնարուաղ :

Պահեցիր ծոմ, պահիր լիտի
Սնկելի,
Հոգիդ կառչած անխախտ վերին
Պատուէրին ,

Սիրեցիր խաչ , աղօթք ու ժամ
Յարածամ .
Բայց թէ՛ քեզ թէ՛ եկեղեցին
Սյրեցին :

Մոռցիր դո՛ւն ալ խաչ ու արօր
Գէթ մի օր ,
Եւ ա՛ռ ընկեր քեզ ռումբ դաման
Անբաժան .
Հերոսներ կան լուսնորդ ի վեր
Անձնութի ,
Թռի՛ր արծւի սեգ սրկացքով
Անոնց քով :

Ու վերվերի թող քու հոգին
Մոլեգին .
Թո՛ղ որտայ զէնքէդ բողբոջ
Անողբ ,
Թող հոսի խճճ կարմիր հեղեղ
Խեղցեղ ,
Եւ պիտ՛ ազդէ ան ամենուն
Բու անուն :

Բաւ է անորդ տեղըդ ցանցիք
Տակացիք ,
Սրտիդ տիրած բռնաւորին
Վախ խորին ,
Բա՛ւ է շղթայ . բանտ ու կապանք
Տառապանք ,
Գրկէ՛ զէնքը եւ արշաւէ՛
Ա՛լ բաւ է :

Հ Ա Ռ Ա Չ Ա Ն Կ

○ ○ ○

ինչ խրոտլ երկին հեղու շանթ , որտ ,
Գեւ խո՛ր կը նիրիէ թող , մեղի իմ հագին .
Ու հանդէպ հայու ցաւին մօրմօրին՝
Հառաջ մը խրոսրտ
Ունիմ վեհերտ :

Կր փչէ դժնէ հիւսիսի ցուրտ հողմ ,
Խանձեղով ծաղիկ , բո՛չք , հովիտ ու դաշտ .
Ձի ազատ կեանքի թշնամի անհաշտ
Փրակց անողբով
Թեւերը չորս կողմ :

Կր զայրանայ՝ ծով , ան յոյզեր ունի ,
Բայց ոչ լուռ , թախտոտ իմ յոյզերուս պէս ,
Հառաջանք մը զուր , — յետ խոյանքէն վէս ,
Հոգույս երբեմնի —
Ձերթ խոնջ ձերբունի :

Սաստիկ է, իրա՛ն. կսկիծս, երբ որ
Կը վիշեմ սրտի դառնութեամբ, խտրուն՝
Յաները բոլոր
Իմ դժբաղդ եղբոր :

Բայց չունիմ ես խանդ, զինուեղու տենջանք,
Ու փոխան բաղդի դէմ կռուի տոկուն՝
Կը խղդէ իմ ջանք
Մի խո՛ր հառաջանք :

Հ Ե Ր Ո Ս Ի Ն

▷◁

Բրճնկցուցիր գորշ ամպի տակ,
Զքնաղ սարին գագամէն,
Բոց մը պայծառ, որ ըսպիտակ
Լոյսը սփռեց դէս ու դէն :

Եւ երբ Թնդաց սուրբ հրրագէն
Քու -անձնագոյի հերոսին-
Սմապեցանք մեր երագէն'
Մեծ ու պզտիկ միասին :

Ու հայ կոյսը խեղճ ու անոք,
Այնքան լացէ վերջ ունայն,
Այժր՛ տեսաւ հեշտ հրճուանօք'
Նրչոյլ յուսոյ հայուն այն :

Եւ հայրենեաց փարթամ լեռներ
Ողջոյն արւին իրարու,
Զի փրկումեան աւետիան էր
Որտար պերճ սարերու :

Բրճնկցուցիր գորշ ամպի տակ,
Զքնաղ լեռան գագամէն,
Բոց մը պայծառ, որ ըսպիտակ
Լոյսը սփռեց դէս ու դէն :

Եւ երբ Թնդաց սուրբ հրրագէն
Քու — անձնագոյի հերոսին — . . .
էջ 77

Հ Ե Ր Ի Գ

o o o

Երի՛ր , ո՛վ ծով , ալիքներդ արտում լան ,
Անհուն կոծը միմեջեղով ցուրտ ափին ,
Մինչ իմ երկրէս արևան գետեր կը թափին՝
Գաշտերն իվար , ախուղով մահ , հուր , թաւան :

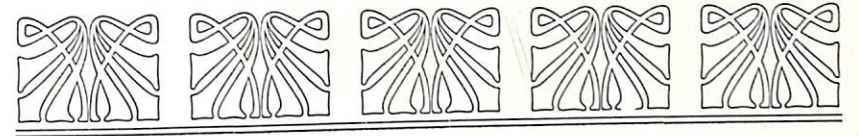
Թող յուզէ յեզ հերոս հայուն այս ներկան .
Կոհակներդ թող ժանա ցամառը բորբոքին ,
Ու հըրահրեն վրէժխնդիր , բոլր ոգին
Հոգւոյս մէջ , ուր խուլ բողբոքի ձայներ կան :

Եւ անվեհեր , անշղթ կռուի թող դաս տան ,
Սկիբրդ ինձ-ազատութեան զինուորին - ,
Որ ես առլի զայրոյթովդ այն խորին՝
Թռչիմ արագ իմ պաշտելի Հայաստան :

Վա՛ռ , հրրաշէկ տենչեր պահուած կանխեալին
Ծաղկերուն մէջ այրող սրտիս՝ տագորուն
Յաւերովը հայրենեաց թարմ վերքերուն :

Կարմիր տենչեր , որոնց առջեւ կ'անխեալին
Հրասպարը ջինջ ալեակիդ թո՛ղ , ծրփուն ,
Որ իր անմիտ ողբ կերգէ օրն ի բուն :

Հ Ո Վ Զ Է

Ի՞նչ փոյթ ձեզի, ո՛վ դուք շինծու ազգասերներ կեղծաւոր,
եմէ լրուած ամայանայ Հայաստան մը համերէն.
եմէ դիմէ հայուծիւնը դէպ ի կորուստ յամբօրէն՝
Գիւանագէտ խոյեմներուդ (°) գործակցութեամբ յանցաւոր :

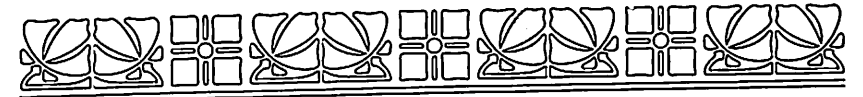
Ի՞նչ փոյթ ձեզի, եմէ Հայու կանանչագեղ սարերուն
Քագամն ի վեր կարմիր արեան գոլորշիներ կուտակուին .
ու մրթագնի եմէ ը՛րբ վառ արեւուն տակաւին՝
Սև ամպերէն՝ շարուած դէզ դէզ ժայռերու պէս սարառուն :

Ի՞նչ փոյթ ձեզի, եմէ փշէն փոթորիկներ դարդող՝
Սա նենգաձէտ տիտաններուն գահին ոտքէն — հիւսիսէն,
Սէգ լեռները հայ աշխարհին եմէ հիւսէն ալ սարսն
Տարաղներով հէգ երկրին մէջ ծայրէ ի ծայր ան ու դող :

Պի ուր կը սրահէ՞ք : Կռուող արծուի շինծու թևեր էք հագեր .
 Կեղծիք մըն է խոյանալու ձեր Ֆիգը զուր , աննըստստ ,
 Շատոնց արդէն վճարւած է , վաղ ուշ կիցնար գիտապատս ,
 Ռ՛վ լրճացած կեանքին խորը լողացողներ , ո՛վ սագեր :

Հոգ ջէ՛ սակայն , զի Տշմարիտ արծիւները կան հրզոր .
 Դեպ ի բարձր պիտի ձգտին անոնց սլացքն ու թրուիջ ,
 Մինչ դուք անվերջ պիտի խռկաք տիղմին մէջէն ձեր կրուիջ ,
 Որս պտրելով հայրենիքի ցառոց լիճին մէջ պղտոր :

Հոգ ջէ՛ Անունք – զաւկրները գաղտփարին աննախանջ –
 Պիտի քաւնն մեծ ուղիէն արդար գործին աներկիւղ ,
 Մինչ ծագի լոյսը Սիրոյ ամենուրեք – շէն ու գխաղ ,
 Մինչևն տիրէ Արդարութիւն – յոյսը Հայուն , իր պահանջ :

Հ Ա Յ Ա Ջ Գ Ի Ն

Իրոյ եւ յոյսի կրօնքին փարած՝
 Մուցար փրկաւէա զէնքը դուն ախտս .
 Ի զուր ներկեցիր այդ լայնատարած
 Դաշտերը կարմիր , ո՛վ ազգ մարտիրոս :

Արևան ու վշտի ծովուն մէջ կանգուն՝
 Հրզոր հառաքին սէգ ժայռը եղար .
 Յառատանջ գլխիդ վրայէն անհուն
 Հեղեղներ անցան , տակացի դուն յար :

Բաց բա՛ն , ո՛վ Թշուառ , ա՛լ ոտքի կի՛ր ,
 Ա՛լ հարկ է խրվել շղթան դարեւոր .
 Թարմ ոգւով ձեռք ա՛ռ զէնքը յուսպիր .
 Յիշէ՛ անցեալը , փառքը հեռաւոր :

Չարթի՛ր ցլնորքէն ան տարտամ յոյսին ,
 Թէ քեզ պիտ՝ օգնեն հրզորները ցած .
 Անունք մարդապան զէնքն իրենց ուսին՝
 Պիտ՝ պարեն շարջդ՝ մահէդ գինովցած :

Մի՛ մոռնար ինչպէս խըրոխտ մերսմանն՝
 Մարուկը եղաւ ետամուլ շահուն .
 Բռնակալ մը մեծ պահեց անտատան ,
 Պագա՛ն ոտները կայտեր մը գահուն :

Խարկանք է բոլոր . չէ՛, մի հաւատար դուն ,
Թէ մեր ինքնագով դարուն մէջ ներկայ՝
Տրկարի պաշտպան , զարգացած , գիտուն ,
Ազնիւ ու հրգօր Եւրոպա մը կայ :

Ինքզինք մեծ կոչող երկիր մը հըսարտ՝
Սնողոք հաշիւն , իր շահուն համար ,
Ջնջեց աշխարհի երեսէն անպարտ
Համայնքի մ'աղւոր փառքը վեհ՝ իսպառ :

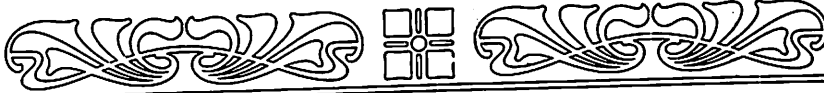
Բարեկիրժ երկրի մի վրը Թագակիր
Գրկեց գազանին փէշերը մըրտա ,
Ու լիզեց անոր արիւնի կարմիր
Փրփուրով ներկած շուրժը գարշահոտ :

Ա՛լ մի վատախիր անգամ , նենգող , վատ
Դիւանագէտներու դաւերուն բտոր .
Եղբայրութիւն , գուժ , խղճմբտանք , հաւատ ,
Մարգասիրութիւն կեղծիք են բոլոր :

Ճշմարտի բողն ներքեւ պահուած՝ սուտ
Մարդեր են անոնք շահամուլ , վատմար ,
Իրաւունք ու սէր երազներ են զուտ .
Հրգօրն է այսօր միմիայն արդար :

Շըպրտէ՛ մէկ կողմ աղերսը խօլ , սին ,
Թօժուէ՛ Թմրիրը աղօթքին անիոգ .
Երկնքին , երկրին հետը Թող խօսին
Ա՛լ պայծառները զէնքիդ անողոր :

Ջօրեղ է , գիտեմ , հաւատքիդ ոգին ,
Անով ապ կցար դարերով երկար .
Հիմա ալ հաւտա՛ կուսին ու զէնքին ,
Եւ կը փրկուիս մի օր դուն իսպառ :

Հ Ա Յ Հ Ա Ր Ո Ւ Ս Տ Ի Ն

Վ հայ հարուստ , երբ վայելեա լիսուստ ,
Ճոխ սեղանիդ խորտիկները համադամ .
Եւ երբ գինույ կարմիր բաժակն անարատ
Ձեռքիդ՝ հըրճուիս սրահներուդ մէջ փարձամ :

Երբ յափրացած՝ շքիճէիդ քով տարուկ ,
Հագիդ դիպակ , ոտքիդ ներքեւ գորգեր Թաւ ,
Ծոյլ երկնուս դիւանիդ մէջ քու փափուկ ,
Ու քու հոգիդ ճախրէ յոյսին մէջ ամբա .

Յիշէ՛ դուն որ՝ այս պահուս կս՝ եւ շատ կան
Հայ աղբասներ կ'որտ հացի օրեկան՝
Պալատիդ տակ , փողոցին մէջ մըթաստուեր :

Յիշէ՛ պահ մը , ո՛վ դուն հարուստ մեծ հայ ջոջ ,
Թափառական , բոպիկ կինը մերկ դողդոջ ,
Որ դու այսօր պատիդ ներքեւ կարաստուէր :

Հ Ա Յ Ծ Ն Ո Ղ Ի Ն

— — —

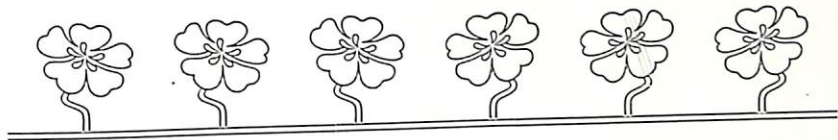
րը քընացող մանկիկիւ՛ր օրօրոցին քով արժուն՛
Կիչերն ի բուն պաթպանես հըրեշտակի մը պէս դուն ,
Երբ մետաքո՛՛տ մազերը պագնել ծըռխ իր վըրայ ,
Եւ ծընողի արիւնը՛ երակներուդ մէջ եւայ :

Երբ ա՛լ արժուն՛ մայրական կուրծքին փարի նա ծպտուն ,
Իր նայուածքը մըխելէն խորերը քոս աչերուն ,
Երբ ցատկաւո՛՛տ , Թաջրտի ծունկերներուդ վերայ նա ,
Ու քոս հոգիդ ցնծուծեան ըսյն Թեւերով վերանայ :

Յիշէ՛ որ հայ անտէի որբիկներ կան անտէրունջ ,
Որ գեւ փոքրիկ տարիքնան կը առաւային անհրաւունջ՝
Սարսըռալիր շաքի պէս մա.ծին մէջէն սողալով :

Յիշէ՛ որ Թուխ , սեւաչուսի այդ մանկունքը մերկ , մալըր
Կը պտըռակին ու կուլան սեւ մափն իրենց հորն ու մոր ,
Եւ ձեռուրնին անցորդին կը կարկառեն դողալով :

Հ Ա Մ Բ Ո Յ Բ

o o o

հա դաշտեր , որ բխր ծաղկունք կան ցանցիք
- Լուռ աղօթող կոյսի՛ աչքեր երկնայած -
Որ զեփեսոսի մեղմ համրոյրէ՛ն փայփայուած՝
Կորօրուին ճեշա երազներով անձանձիր :

Ահա լուռներ , որ ճակատնին ալեւոր՝
երկնից անհուն կապոյտին մէջ խրրելէ՛ն՝
Արարիչին սկանչն ի վեր կը պատմեն
երկրի վրայ ապրող վիշտը դարեւոր :

Ահա բիւրեղ ջինջ ալեակներ առուակին
- Սէգ լուռերու արցունքները մշտահոս -
Որ ճեճեղով կիջնեն սարէ՛ն դաշտը , հոս .
Խառնըւելու մեր արցունքին ցաւագին :

◁ ◯ ◯ ▷

Ո՛վ դուք լեռներ , ծաղկած դաշտեր խրնկարոյր ,
Օտա՛ր էք դուք , չաւէտ սրտիս իմ օտար .
Չունիք խրոտի հոգիս ցնցող նըրսարոյր :

Քանի՛ք քանի՛ տարի անդուլ , անդադար
ես հոս ծաղկի , բոյրի կարօտ դեգերիմ ,
Վարդեր ունիք , որ բոյր ջուռին ինձ համար :

Հոգւոյս այրող տենջին մօտիկ , մըտերիմ ,
Ուրիշ սիրած , սո՛ւրբ երկիր մը կայ հեռուն ,
Անոր կարմիր ծաղիկներուն կը խորիմ :

Ուժով սիրուած վե՛հ երկիրն է այն բեղուն ,
Ուր կը շրջի այժմ Յաւր մահարոյր .
Ու Լեռ-Վիշտեր , Արցունք-Քետեր կը հեղուն :

Սրգա՛ւոր երկիր , համբո՛ւր անոր , բիւր համրոյր ,
Իր վարդերուն , հողին , ջուրին , քարերուն . . .

Վ.Ա.ՀԱՆ (երկիր մտած տարազով)

Հ Ե Ր Ո Ս Ի Ն Կ Տ Ս Կ Ը

Կարսպէ Տօղրամանեանի յիշատակին

նն , երկնամուտ վնի լուներու գագամին՝
Խոնջ , վիրասոր ինկաւ կրկին մի հերոս ,
Որուն ծակուած կուրծքէն ժայռի յորդահոս
Գեւ եռացո՛ղ իր արիւնը Թանկագին :

Նա վեր առաւ իր գլուխը հերարձակ՝
Փունջ փունջ մազեր հակովն վրայ ցանուցիր ,
Ու շրթունքին ժրպիտը մի՛շտ յուսալիր՝
Ուղղեց հեռուն իր նայուածքը համարձակ :

Եւ մրիացո՛ղ իր վերքին մէջ մահարեր՝
Թամխեց ծայրը իր դաշոյնին երկապրի ,
Ու ծունկ չորած մօտը խաւար քարապրի՝
Գրեց այսպէս ու այդ իր վերջին կտակն էր :

«Մընար բարձ՛վ լուներ, դաշուեր ձիւնապատ,
Ու դուն , քարա՛յր , պատուարան իմ վերջին .
Գեւ մի բովէ՛ եւ Եկ փոշի մը ճնջին
Պիտի մընայ ձեր այս զուկէն հարազատ » :

« Սիրեցի ձեզ եւ եկայ տար վայրերէն՝
Ձէնքը ձեռքիս բռնուծեան դէմ անողք ,
Պաշտպանելու արդարուծեան սուրբ բողոք ,
Որ նա լրտուի աշխարհի չորս ծայրերէն : »

« Եւ դիմեցի դէպ ի մտիք անվեցեր՝
Կուրծք դէմ տալով սեւ վառօղի , կապարի .
Ես կը մեռնիմ բայց մեր ուխտը պիտ' ապրի .
Պիտ' մեր գործը շարունակեն ուրիշներ : »

Ու Թնդացին սարը , ձորը միասին ,
Եւ մրռնչեց սառ մրրիկը լեռներուն ,
Տանելով իր հետը , հեռուն ու հեռուն՝
Սուրբ կառկը , գոյժը մահուան հերոսին :

Հ Ա Յ Գ Ի Ի Գ Ա Յ Ի Ո Յ Ն Գ Ա Ն Գ Ա Տ Ը

Ղուր առջիդ ծունկի եկած՝
Պատուէրներուդ ուշադիր՝
Հաւատացի , տէ՛ր , որ անկասկած
Պիտի լսես իմ խնդիր :

Յուսացի քեզ՝ ժրպիտ ու սէր
Շուրթիս վրայ միշտ պատրաստ ,
Բայց ամեն տեղ մահ կրտսաւէր
Ինձ . կիջնայի դիտապատ :

Սիրեցի դաշտ , արտ եւ արօր՝
Իրրեւ բարի գիւղացի ,
Բայց չբռեալ դեռ բարի օր ,
Կարօտ եմ շերտ մը հացի :

Աղօթեցի քեզ ձեռամբարձ՝
Սնհուն սիրտդ ապահով ,
Բայց փոխարէն տըւիր անդարձ
Վրճիւ՝ պատժել զիս մահով :

Կեանքիս մէջ զէ՛նք չառի բընառ ,
Բայց ապրեցայ վիրաւոր .
Լքսէ՛ , ո՛վ տէր , չափը անցառ
Սրգէ՛ն շատոնց իրա՛ն որ :

Նուիրական օջախ , պատի՛ւ .

Շատոնց եղան ռանակրիս :

Թաւանեցին տունըս անմի .

Ասագալներ փոխն ի փոխ :

Հէգ լահերըս բոպիկ , տկար՝

Անօմի են , կը դողան ,

Հայու դժբախտ երկրին բոլը

Կարծես անէ՛ծք կը տեղան :

Ինչո՞ւ , ո՛վ տէր , ունիս յօժար

Կամքը տանջել մեզի միշտ .

Է՞ր կը հակի կշռիդ նըժար՝

Գէպ ի հըզօրն ամբարիշտ :

Է՞ր կը նայիս աղբքան անփոյժ

Հէգ ազգի մը վըրայ հեզ ,

Ուժըդ , կարող աներևոյժ

Որո՞ւ համար կը պահես :

Մի՞թէ՞ , ո՛վ տէր , դուն ալ կատես

Աղօթքը լուռ , ընդունայն .

Մի՞թէ՞ դուն ալ պիտ՝ ազատես

Կուռտղները միմիայն :

Մի՞թէ՞ պէտք է տարածէ մահ

Քալած , անցած տեղը մարդ ,

Որ կարենայ ապրիլ անահ

Իր տանը մէջ կուշտ , զըւարժ :

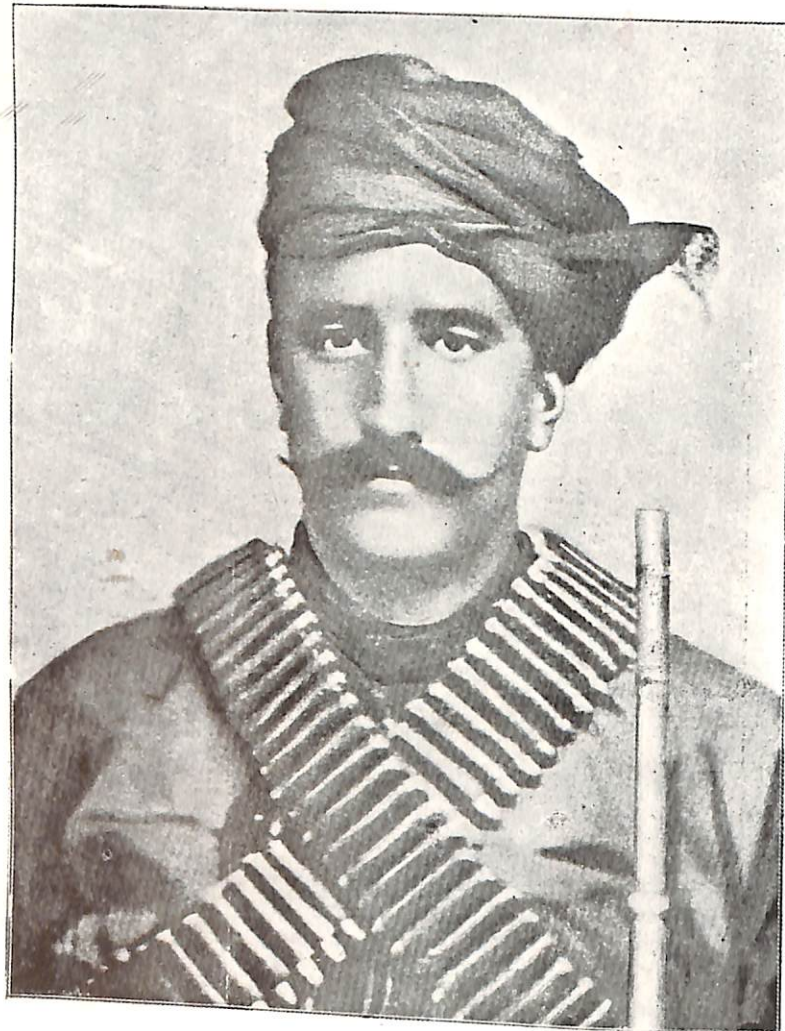
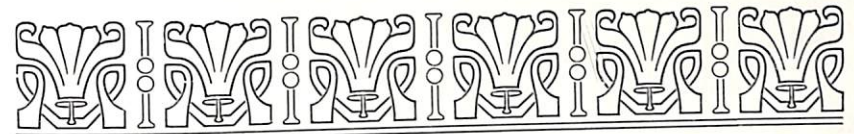
Մի՞թէ՞ միայն թող ստրուկին

Վայլէ հաւատ , յոյս ու սէր ,

Մի՞թէ՞ հարկ է որ այր ու կին

Պաշտենք մենք ալ հուր , սուտեր :

Լերան գլխին քաջ մը՝ հագին
Հազար փամփուշտ մահատու ...

Մ Ո Ւ Թ Վ Ի Շ Շ Ե Բ

○ ○ ○

Սերոբի յիշատակին

ուժ գիշեր է : Մրուզը խառար
Տիրէ Հայոց աշխարհին .
Նիրիէ անխոգ Ախլամբ գառաւ .
Քաղցր քունի մէջ խորին :

Կր մրսնէ խճճ փոծորիկ՝
Կոյս անտառին խորերէն ,
Ու կը փշրէ ոսար լըփիկ՝
Փամտրուելով բրտօրէն :

Սհա գուռաց ամար ուժգին ,
Մըլսցա՛ւ նեա հրրավառ .
Թանձր թողը մուծ երկնքին՝
ձեղքուեցաւ վերէն վար :

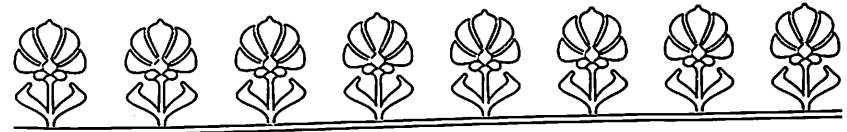
Վառուած բոցէն շէկ կայծակին
Լեռներ , սարեր շիկացան .
Ու տեսայ եւ ուղղամ երկին
Արծամափայլ հրրացան :

Լերան գլխին քաջ մը՝ հագին
Հազար փամփուշտ մահատու ,
Գուռոյն խրած էր ահագին
Պողպատ դաշոյն մը հատու :

Հերոս մ'էր նա հին միշտ կանգուն՝
Արհամարհած մրրիկ , հով ,
Դիտէր զիշեր ցերեկ անբուն՝
Շուրջը սեւեւ նայուածքով :

Արծւի նրման թառած ժայռին՝
Հովիտ , բրբոթ ոտքին տակ ,
Ձէնքը գրկած՝ հրակէր լրռին
Ձերթ պահապան հրրեշտակ :

.....
Շանթը կրկին գրծեց սոճոյն
Բոցէ գիծեր , խիզախ , բիւր ,
Եւ ետ լոյսին ճանջցայ խոփոյն
Քաջ Սերբը , Մե՛ծ-Ազրիւր :

Մ Ե Բ Գ Ս Բ Ո Ւ Ն Ը

□ □ □

Երբ բացուի գարնան կոյս թերթը վարդի,
Կայտառ գառնուկը թռչի դէպ արտ ,
Մեր լուներ փոխան թարմ ծաղիկ , զարդի .
Պիտ՝ պատէ մուխը , պիտ՝ ծրխէ վառօդ :

Երբ ծըլին ծաղկունք , սիւռեն բոյր ու սեր .
Մեզ մանիշակի ծիլերուն փոխան ,
Պիտ՝ բունի զէնքը , մահարոյր սուսեր ,
Կարմիր գուրջիք արեան պիտ՝ մրխան :

Ու շոգին երբոր սար , ձոր ծառալի ,
Ամբողջ հայուծինն պիտ՝ հագնի աւին .
Գահը բռնուծեան պիտի թառալի
Մեր ոտքերուն տակ . պիտ՝ հոսի արին :

Եւ երբ ծածանի խրոխտ արդարեւ
Դրբօշը ազատ հայրենեաց համայն ,
Պիտ՝ ծագի մեզ ալ գարնան վարդ արեւ :

Ձի ազատ մարդու համար է միայն
Վայելքը , բոյրը բուրբ վարդերուն ,
Հեշտանքը կեանքի , ծաղկաւետ գարուն :

Մ Ն Ա Ս Բ Ա Ր Ո Վ

Պետրոս Արեւմտեանի յիշատակին

Մա՛ս բարով, մայր իմ, ո՛վ մայր դուն անուշ,
 Հնչեց ժամբ բաժանումին, ալ կերծամ
 Դէպ հայրենիք, դէպ լեռները այն փարծամ,
 Ուր առ յաւէտ պէտք է մտնամ քեզ անուշ :

Եւ իմ միակ խնդիրքս, մա՛յր, ետեւս
 Ձիւսս ընտ. դուն ջէլօր որ ուսուցիր՝
 Ժողովել ի մի հայ քաջերը ցան ու ցիր .
 Կռուի համար հայդուկներուն հետը վէս :

Յիշէ՛, երբ դեռ լանջքէդ կախուած՝ կուլ տայի
 Կամիւնները կամիւր քա՛ղցր, մայրական,
 Գեռ այն ատեն ծրծեց հոգիս մանկական
 Ի՛ղձը՝ դառնալով որ մը հերոս «ֆետայի» :

Յիշէ՛, որ միշտ, զեղուն սրտով խանդավառ,
 Օրօրոցիս քով տենջայիր անընդհատ,
 Տեսնել զիս սէ՛գ ու կորովի հայ անհատ,
 Կուտղ մը իր ազգին համար հէգ, Թշուառ :

Եւ ի՞նչ ըսիր քու որդեկիդ, կը յիշե՛ս,
 Սեռ աջերդ ջերմ արցունքով ողորուն,
 Ու մայրական սիրտը խանդով մը զեղուն,
 Բիւր համբողջներ կուշտ քաղելով գիրք Թըշես :

Զրսի՛ր մի՞թէ որ չպիտի ինձ ներևա ,
երբէ՛ք արեւոյ կամո՞ւ անուշ , անբազառ ,
ե՞ծէ մինչեւ չփրկուի հայն խազառ .
Թողում մի ժամ , բոպէ զէնքը ձեռներէս :

Մի՞թէ չէի՞ր հեծեր լաճախ կանչս ի վար .
Պատմելով ինձ հայրենիքին հուր , աւեր ,
Յուզուած շեշտով չէի՞ր կարդար հրբաւեր .
Մեծնա՛մ , Թրուչի՛մ շուտ այդ երկիր ոգեւլար :

Ու մի՞թէ՞ մա՛յր , կրկնապատկած քու գորով ,
եւ զիս պինդ մը սեղմած փափկիկ քու գոգին ,
Զէի՞ր օրեր տաղերովդ իմ հոգին ,
Հըրահրելով խանդը ուազմին ու կորով :

Այո՛ , դուն ինձ քարոզեցիր , մայր խոհեմ ,
Թէ սէր ազգին մօր մը սէրէն միշտ վեր է ,
Օ՛ն , գրկէ՛ զիս , օրհնէ զէնքս ու ներէ՛ ,
ե՞ծէ քեզի հայրենիքիս կը զոհեմ :

Օն արցունքդ սրբէ՛ , մի՛ լար , մի՛ , մայր իմ ,
Յանուն երկնից հայուն ամբոտ , ստուերոտ ,
Թո՛ղ զիս Թռչիմ հայ լեռներուն ստորոտ ,
Գաժան կռուի անգրասպ տենչով եւ կայրիմ :

Ու դուն յուսա՛ , ժանտ զինուոր անձնաւէր ,
Վերադառնայ օր մը գուցէ բարի , հեզ ,
եւ հոն խանդով , համբոյրներով փարի քեզ .
Ազատ երկրի ջինջ երկնից տակ անբառուեր :

Իսկ Թէ մի օր Թռչունք երկնից քեզ գումեն ,
Թէ նկատ որդիդ զէնքը ձեռքին , դուն ցնձա՛ ,
Զի արւիք քու հայրենիքիդ մի բնձայ ,
Կեանք մը , ս՛ւժ մը , որ ծրնած էր քո ուժէն :

Վ.Ս.Ս.Ն
Գործիչ Մառտ Յի (Նախասովոր) 1934

Մ Ո Ւ Ք Ի Ն Մ Է Ջ

Վահան Մանուկեանի

Երան կուշտին խոր անձաւի մաւթին մէջ՝
Նստած անբուն գիշերն ի բուն կը խոկայ ,
Հայ անձնութիւն գործիչն է սն , որ անվերջ
Հարուն վիշտով կը տառաջի անվրկայ :

Կը սրընայ իր միտքովը նա հեռուն ,
Կը սարսրուայ արհաւիրքի տեսիլքէն՝
Սակր ու քանդ , ամայի հայ գիւղերուն ,
Ուր բուս, գազան մահուան սև գոյժ մը կերգեն :

Ու կը տեսնէ բոցավառ գիւղ մին ալ , ուր
Ոճիր-քիւրտ քարչ տայ հայ հարս մը նըստ .
Հրակայ բոցեր կը ձայնակցին՝ մշտաւար
Կոծ ու լացին՝ հայ որբերուն անսրաւ :

Պղտոր գետեր , որ կը հոսին ա՛լ կարմիր՝
Դէզ դէզ վրփուր շաղկած դէպ ի ծով արագ ,
Թառալեղով ժայռերն ի վար բարկալիր՝
Հառաջանքը հայ աշխարհին աւերակ :

Ու կը դողա՛յ հայ գործիչը . իր հոգին
Երկինք մին է , ուր սեռ ամպեր կան դիզուած .
Գուցէ մի օր ճայթին անունը՝ մոլեգին
Կայծակներով եւ սարսրուայ Աստուած :

Յ Ո Յ Ս Ը

o o o

Երջարչս էր , սմբան մի քաղջ իրկուն ,
Հորիզոնէն հրդեհ ծագած կը վառէր .
Նստած էի սարին վրայ , ուր ժայռեր
Կերակէին ինձ պէս արտաւ ու խոկուն :

Ու լրտեցի Թառուածներուն մէջ՝ արկար
Ունաձայնը աղտոյի մը լուսամտը .
Որ դուրս ելաւ վարդի նրման հեշտարոյր ,
Շուրթին վրայ Յոյսին անհուն շեշտը կար :

Կին մը չէր այն այլ ոգի մը լուսածին ,
Որ Թրուած էր վերջարչուէն վեհագոյն՝
Ճահանջագեղ առարեալի մը հանգոյն՝
Կրակ տալու հոգւոյս մարած հընոցին :

Հոգեհրմայ իր ժրպիտէն խելայել ,
« Յուսահատ մ'եմ , գոչեցի , ես սրգաւոր »
« Շընորի ըրէ՛ , ինձի ալ տո՛ւր . ո՛վ աղտոր , »
« Եռանդանրո՛ւ մէջը վառող Յոյսէն վեհ » :

Յուլաց դէմքին վերջալոյսը բոցավառ .
 Ու ժպտադէմ մտունալով յամբարայլ,
 Շուշանի պէս ճերմակ ծոցէն սրբրափայլ՝
 Արինաներկ թուր մը հանեց . ըսաւ . « ա՛ռ » :

Համբո՛յր տրւի խանդով թուրին ու մինջդեռ
 Կուզէի՛ տալ համբոյր մըն ալ իրեն ես ,
 Տեսա՛յ , դեռ նոր լոգանք ըրած կոյսի պէս
 Շիկնող լոյսին մէջէն անի կը ժպտէր :

Յ Ի Շ Է՛

□ □ □

Երբ ընկղմիս տենցի ծովուն խորը դուն ,
 Հեշտանքներու ծրփումներէն տարուրիք ,
 Երբ փանթընին վրդիւ շուրջը գոյգ թևեր ,
 Թևերն աղոր՝ մատողաշ կուռքի մը ժպտուն :

Երբ գննովնաս բոյրէն այտին վարդագեղ ,
 Մունջ ծրծկէն իր շուրթին դողն ու սարսուռ ,
 Եւ կրք յոգնած ալ սիրելէն՝ հանգչիս լուռ՝
 Իր հեռացող կուրծքին վերայ սիրազեղ :

Յիշէ՛ որ հայ անմեղ կոյսեր կան անոք ,
 Յաւեա թողւած իրենց բաղբին անողոք ,
 Հոն – հայրենի փրկատակաց մէջ – հեռուն :

Անրի՛ծ կոյսեր՝ շուշաններու պէս ճերմակ ,
 Որ սրկուեցան արմատախիլ եւ հիմակ
 Նետրաւարւած են գիրկերն անգուռ լիրկերուն :

Ն Ո Ր Ե Ր Գ

Սոխակին

Լ մի՛ երգեր , սոխակ սիրուն ,
Մուցի՛ր պահ մը երգը հին .
Մուցի՛ր բոցր , ծաղիկ , գարուն ,
Վարդը , սրտիդ Թագուհին :

Գնա՛ , շրջէ՛ , տե՛ս հայ մարդուն
Տառապանքը , իր ցաւեր
Փոխան ծաղիկի քեզ համար դուն
Պիտի գտնես լաց , աւեր :

Մեր Սուրբ օջախ , հայրենի տուն
Շրջապատեց մուխ , աւար ,
Շղթայունցան ռամիկ , գիտուն
Բանտերու մէջ մուծ , խաւար :

Սիրո՛ղ կոյսեր սէգ , զուարթուն՝
 Այժմ՛ արևո՛ւր հագան սուգ .
 Գիշեր ցերեկ նստած արթուն՝
 Կը թափեն դա՛ռն արտասուք :

Արի՛, սոխակ , թռի՛ր հեռուն ,
 Եւ հոն երգէ՛ կրուխ , զէնք ,
 Որ շուտով գայ կանանց գարուն .
 Զոր ես ու դուն կ'երազենք :

Եւ այն ատեն զուարթ , ժպտուն՝
 Նստած կերպենք միասին՝
 Վարդի թռակի տակ ը՛յս առտուն ,
 Բո՛չքը գարնան , սէ՛ր կոյսին :

Ն Ի Ր Հ Ս

o o o

աշտը ելայ , գարնան քաղցր պտույտին ,
 Կանանց դաշտը , որ բոյր , ծաղիկ էր ամբողջ .
 Նուրբ կոկոններ , նո՛ր տերևներ , ծիլ , բողբոջ
 Կը ձգտէի՛ն հովտի սիրուն արտույտին :

Կանանց , կարմիր . կապույտ-ձերմա՛կ գունազեղ
 Գորգ մը կար գո՛գ փռուած լայնքով վեհ դաշտին .
 Զեռն ի ծրնօտ մրրափեցի հոն հեշտին՝
 Քնքուշ ծաղկանց բոյր-անկողնին մէջ շքեղ :

Վառ երկինքէն Յոյս , Սէր , Հաւատք կը տեղար ,
 Եւ արևուն ճաճանջներուն հետը յար
 Նրազէի՛ն թռչնիկ , մտրու ներդաշնակ :

Անհոն սիրոյ թարմ կեանք մին էր , որ լեծեր ,
 Մայր բընութեան ը՛յս-արգանդէն կը փթթէր .
 Ազատութի՛ւն մը կը պակսէր ինձ մինակ :

Ն Ա Ն Ի

△ △ △

ԱճճԻԿԻՆ

անի , նանի , նանի քեզ
Կերգեմ արևուր սրտակէզ՝
Գառլն հոգիս միշտ խրոտի՝
Վըրէժ , քէն ու յիսերով , նանի՛ :

Քնի՛ր հանգիստ դուն մուշ մուշ ,
Անունդ գառնուկ իմ անուշ ,
Բանի դուն դեռ ծանօծ չես
Հարու բաղդին սեւ երես , նանի՛ :

Քրնի՛ր անվիշտ , քրնի՛ր դուն ,
Անրիժ հակտով զուարթուն ,
Նիրիք քեզ տայ նոր աշխտի ,
Գեռ փափուկ ես մատղաշ յոյժ , նանի՛ :

Սիրտդ , հոգիդ վիշտ չունի
Նրման երկնից թռչունին .
Նիրիէ՛ , նիրիէ՛ միշտ անուշ ,
Անմեա տատրակ իմ քնքուշ , նանի՛ :

Ծաղկի Թերթեր թեզ վերմակ,
Բոյր երազներ թեզ Ֆերմակ,
Հոգիդ խորան անքննին՝
Սիրոյ անհուն պաշտումին , նանի՛ :

Ննջէ անհոգ այժմ գէթ ,
Ժրգիտ կախուած շրթունքէդ ,
Օր մը քունը քու խաղաղ
Կը խանգարուի ա՛լ աւաղ , նանի՛ :

Նիրիէ կակուղ ծածքի տակ,
Պահ մը ապրէ՛ անգիտակ ,
Որ հայ ցաւեր ծայր ջունին ,
Հայ մանկիկներ մայր ջունին , նանի՛ :

Ննջէ՛ հանդարտ քանի դեռ
Թրշիդ բացուած են վարդեր .
Շուտ կը փչէ ցոբա հիւսիս ,
Ու դուն կեանքէն կը հիւծիս , նանի՛ :

Մանկութիւնը կանցնի շուտ ,
Վշտի կեանք կայ մօտաբուտ ,
Ուր կը սենա՞ն ալ համակ
Երազները քու Ֆերմակ , նանի՛ :

Շուտ կը մեծնաս , կիմանաս ,
Մեր կրթած վիշտն ու վրնաս ,
Եւ կը համին մինչեւ թեզ
Սեւ սեւ քարեր աղեկէզ , նանի՛ :

Սրգաւոր կրունկ նրւիրակ
Կուգայ երկրէն աւերակ ,
Եւ ինձ նրման մորմօրիս ,
Ո՛վ իմ կեանքս , ո՛վ հոգիս , նանի՛ :

Նիրհէ՛, Նիրհէ՛, միտս անուշ ,
Անքեւ սաստակ իմ կնիւշ , նանի՛ : էջ 111

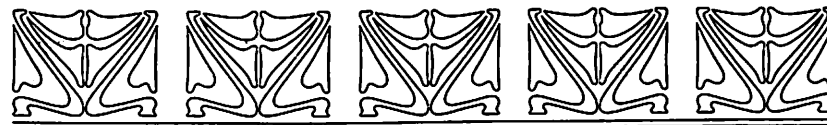
Գժրախա ազգիդ դարսն ու սուգ
 Կը խըլնն դառն արաասուք՝
 Աջուկներէն քու աղօր .
 Կը ճեծկլտաս դուն մի օր :

Սակացն մի՛ ըսր , դուն մի՛ ըսր ,
 Այդ ջէ՛ համբան փրկարար .
 Սեւ աչերըդ թող վառին՝
 Բոցերովը կըռխին , նանի՛ :

Ատելութիւն , զայրույթ , թոյն
 Թող տիրեն մեզ , մեր հոգւոյն .
 Կռի՛ն , զէնք , մահ մեր միակ
 Սուրբ եւ արդար նըպատակ , նանի՛ :

Օրօր , օրօր , օրօր քեզ
 Կերգեմ արխար սրտակէզ ,
 Դառնն հոգիս միշտ խըռով
 Վըրէժ , քէն ու սխերով , նանի՛ :

Ո Ղ Ջ Ո Յ Ն

Տիկ. Ա. Փ.ին

Ողջո՛յն ձե՛զ, ո՛վ կամանջ սարեր . ըխ՛ր ողջոյն ,
Հծծող սպլին , հեծող Թուսիկն մեղմորօր ,
Ձեր կոյս ծոցը նիրհող ծաղկին մեղրածոր .
Ազատ օղին մէջը Յախրող ձեր Թռչնոյն :

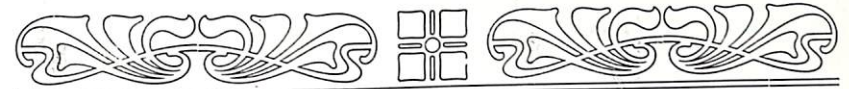
Ողջո՛յն ձեզ ալ , խրրոխա լեռներ քարեղէն ,
Ձեր լանջերէն կախուած ժայռին մրտադրաղ ,
Առուակին՝ որ հեղուկ վշտի մը պէս պաղ ,
Արտասուալիր կը հոսի ձեր կողերէն :

Կը ցանկայի՛ Թառիլ ձեր վնի գագաթին ,
Գէթ հոն հեռուստ դիտել արծաի աջրով սուր .
Գէթ Թռչրաիլ ա՛յն վայրերը մաքովս , ուր
Կարմիր արեան ջերմ կամիւններ կը կամին :

Ասա՛ղ , Թէեւ սիրեցի ձեզ մինջ այսօր ,
Ո՛վ հայրենիք մանկութեանքս , ո՛վ սար , ձոր ,
Բայց ես ունիմ հայրենիք մը հեռաստան :

Հայրենիք մը վշտաբարձար , Թանկագին .
Երկիր անուշ . զոր կը պաշտեմ ես ուձգին .
Ո՛վ հայրենիք սրտիս , հոգւոյս ՀԱՅԱՍՏԱՆ :

ՈՂՋՈՅՆՆԵՐՍ

Վ հայրենի դու զեփուս ,
Փրջէ յաւետ — անխտոր .
Եւ աղիքներ յուզէ բիւր'
Հոգեպս ծովուն մէջ սղատոր :

Երբ կը թռչն ողջոյն տալ
Հայոց հպարտ Մասիսին ,
Ո՛վ շունչ գարնան , տար իմ ալ
Ողջոյններս միասին :

Հոն վեհ լերանց մէջ շրբեղ'
Ծրլի հայու մանուշակ ,
Պագի՛ր անոր կապտագեղ .
Աղւոր աչքէն անուշակ :

Իր տենչալիր , Թրթռուն
Բոլոր գգուէ՛ դուն զգուշ ,
Փայփայէ՛ կո՛չս Թերթերուն
Թաւիշը Թարմ ու քնքուշ :

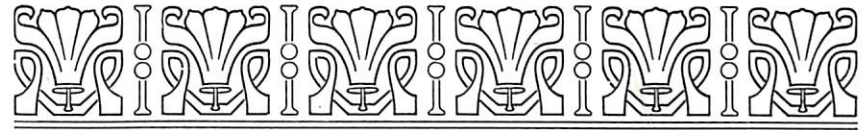
Ողջունէ դաշտ , տունկ , արօտ ,
Ծովը , լիճը եւ առուն ,
Ըսէ՛ որ կայ 'նանց կարօտ
Նմբեկի Հայ մը հոս հեռուն :

Սէգ ժայռերուն դէզին քով
Գտի՛ր քաջը աննրկուն ,
Որ կը կռուի իր զէնքով
Արի , հրգոր ու տոկուն :

Պատմէ՛ , ինչպէ՛ս կը հալի
Հոգիս իղձով սոջորուն՝
Թռիլ վայրը մահալի ,
Քովը արո՛յր քաջերուն :

Տա՛ր , ո՛վ զեփիւռ , տա՛ր արագ
Ողջոյններս ու համբոյր
Այդ քաջերուն երկնաւար ,
Իրենց զէնքին մահարօյր :

ՀԱՅ ՈՐՔԻՆ

Ո Ղ Բ Ը

Հայ որբին

Ըրեց կատաղի հիւսիսը պիտակ ,
Սառնաշունչ քամին անողորք ձմրան .
Եւ հայու սարեր կանանցի վրբան՝
Պատանք մը կարծես հագան սպիտակ :

Սառած են երկինք հայուժեան համակ :
Մերկացան դաշտեր ծաղիկէն , վարդէն ,
Ու դժբախտ մեր գիւղ , հրկիզուած արդէն՝
Փրկատակներու վայր մին է հիմակ :

Ինկան քով քովի կոյս աղջիկ , ծեր , կին ,
Ափ մը սեւ մոխիր այծմ կը մրնայ ,
— Բայց ես պիտ' ըստեմ մի օր անխրնայ
Վրէժը անոնց , վկայ ձեզ երկին — :

Պիտեա երէկ շէն գիւղ այսօր կը մրխա՛յ .
Տրխուր աւերակ թաղուած մոխրի տակ ,
Եւ իր զոհերէն վերջին հրրիտակ՝
Ձեզ ահա ես կամ — մի մերկ երեխայ :

Թէն տղեկ մը անտէր , անտէրունջ ,
Դեռ շատ փոքրիկ եմ , որք է իմ անուն ,
Բայց վիշտ կայ պահուած սրտիս մէջ անհուն
Կը սառապիմ չար անխօս , անմբռունջ :

Կենդանի վրկայ , ես ողջ նահատակ ,
Կը սիրե՛մ Թշուառ իմ հող կամօգին .
Եւ իմ դառնութեամբ առլըցուն հոգին
Վըրիժածարա՛ն կայրի մինջ յատակ :

Ա՛լ չունի՛մ ես մայր , չունիմ ասպատան ,
Չեռներբս սառած , ոսներբս բոպիկ :
Ես մի անպաշտպան , մի անոք որբիկ ,
Մեծցուցէ՛ք զիս , որ մեծնա՛յ Հայաստան :

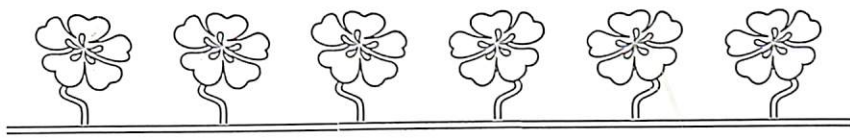
*, *

Պոք հարուստ հայե՛ր , դո՛ւք փարթամ տիկին ,
Երբ քաջուիք ձեր ձօխ , հանգստաւէտ տուն ,
Հոն յէկ կըրակին դէմը ճարճատուն՝
Յիշեցէ՛ք ողբը երգուեա՛լ պզտիկին :

Եւ դո՛ւք մի՛ Թոյլ տար , հրպարտ հայորդին
Թափառի մուրիկ , քաղցած , անօթի ,
Մասնրւած անխիղճ ծաղրի , ամօթի ,
Վրտիտ ձեռները մեկնէ անցորդին :

Ու դուն , հայրենեաց մահաշունջ մըրիկ ,
Փրջէ՛ հեծելով , փրջէ՛ անդադար ,
Եւ իմ հառա՛ջս հեռուները տար ,
Ողբալով ինձ հեռ « մայրի՛կ , ի՛մ մայրիկ » :

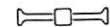

ՀԱՅ ՈՐԲԵՐ

Ո Ւ Խ Ե Տ Ը

□ □ □

Հ Ա Յ Ո Ր Բ Ե Ր Ո Ւ Ն

(Տրամախօսութիւն)

ՔՈՅՐԸ

Կը լիչեմ, եղբայր, մեր գիւղակն աւաղ,
Ուր մենք կապրէինք անդորր խաղաղ.
Մեր բերրի դաշտեր, հովիտներ կանաչ,
Ծաղկունքը սփռած չորս կողմ ձախ եւ աջ :

ԵՂՔԱՅՐԸ

Կը լիչեմ եւ ալ, ս՛վ քոյր իմ քնքուշ,
Հեշտանքը բոլոր անցեալն անուշ,
Մեր հայրը բարի, մեր մայրիկը վէս
Ահա կը քաղն, կ'անցնին առջեւէս :

ՔՈՅՐԸ

Մեր միր, խառուտիկ գառնուկներն ուրախ
Ինչպէ՛ս մաքեղն վազեցին փարախ :
Կեանքը մեզ համար երկին մ'էր կապուտ,
Ուր կը ճախրէինք զուարթ եւ անփոյժ :

ԵՂԲԱՅՐԸ

Խաբկանք է , քոյր իմ , կարծել թէ երբեք
 Երկինք էր կեանքը հայուն վշտարեկ ,
 Մենք պզտիկ էինք անգէտ տակաւին՝
 Հայ կեանքի փուշին , թոյնին ու ցաւին :
 Չե՛ս լիշեր թուրք մը երբ կուգար մեր գիւղ ,
 Ինչպէ՛ս աջ ու ձախ կը տիրէր երկիւղ .
 Ինչպէ՛ս հէգ մայրըս հիւանդ , տենդահար
 Մանուկի մը պէս վախէն կը դողար ,
 Եւ հայրըս ինչպէ՛ս կը վագէր չորս կողմ՝
 Բերել ինչ որ կայ , իւղ , հաւկիթ ու հաւ :
 Ձի վա՛յ գեղջուկին , եմէ անողորմ
 Ձինուորին *քէյֆը* անկատար եղաւ :

ՔՈՅՐԸ

Բայց ինձ կը թըւի թէ հայ որք տըղոց
 Կեանքին այս Յամբան աւել է քարոտ .
 Երբ անոնք մօր մը համբոյրին կարօտ՝
 Տրտում կը շրջին փողոցէ փողոց :
 — Ո՛վ պաշտելի մայր , քարը քու շիրմին
 Տապալէ՛ մէկդի եւ ելի՛ր ու տե՛ս ,
 Թէ որբը՞ որքա՛ն կարօտցած է քեզ .
 Ինչպէ՛ս կը մաշի մատաղ իր մարմին :
 Եւ դո՞ւն ալ միծէ չունիս գուժ , Աստուած ,
 Որ հէգ փոքրիկներ վիշտի ես մատնած :
 Ի՞նչ էր մեր մեղքը , ի՞նչ էր մեր յանցանք ,
 Որ դրժուրէ՛զ ներս դեռ այժմէն անցանք :

ԵՂԲԱՅՐԸ

Մի՛ տխրիր , քոյր իմ , երկին մ'անիծեր .
 Մենք շա՛տ մեղք ունինք , որ մանուկ ու ձեր
 Կըռիւ չըմղած՝ մեր ազգը համայն
 Դարերէ ի վեր աղօթեց միայն :
 Յիշէ՛ քիւրտերը , թուրքը մոլեկան ,
 Որ երբ բիրերով մեր վըրայ ինկան ,
 Հայրըս Յիտը ծուռ , կարծես մի տրղայ
 Կուլար , կը գոչէր . « գըմացէ՛ք , աղայ » :

ՔՈՅՐԸ

Եւ ինչո՞ւ լուռ մունջ տըղոս պէս ինկան ,
 Առանց կռուելու մէջը տաք արեան .
 Ինչո՞ւ չընտրեցին զէնք իրենց պաշտպան ,
 Հարուստ մը գէթ տալ կեանքի մը փոխան :

ԵՂԲԱՅՐԸ

Դարերով ազգը , մեր հայրը մեր պապ
 Ապրեցան թշուառ՝ միշտ շղձալակապ .
 Օտար տիրողի խոնարհ ստրուկներ ,
 Չունեցան , ափսո՛ս , զէնքի , կռուի սէր :
 Յուսացին անոնք , թէ կե՛ղծ Եւրոպան ,
 Պիտ՝ յարգէ հայուն տըւած իր մօրթիակ ,
 Եւ բռնակալին բիրտ լախան ու մահակ
 Դարձուց երկիրը անապատ խոպան :
 Գրգռական պետեր , անխիղճ եւ անտիրտ ,
 Գանդեցին գիւղեր՝ հարուածներով բիրտ ,
 Եւ մեր մարդիկը՝ այր , տըղայ թէ կին
 Մունջ աղօթք մը ըլլ խրկեցին երկին :

ՔՈՅՐԸ

Կը լիշեմ , այո՛ , անտառը մօտիկ ,
 Ուր փախանք վախէն ընելով մըտիկ
 Չաֆները զէնքի , պայծառները գուռ .
 Այրող տուններուն փլէկը բոլոր :

ԵՂԲԱՅՐԸ

Երբ երեք օրէն ետ դարձանք անկէց ,
 Մեր մանուկ հոգւոյն սարսափ մը տիրեց .
 Լըռած էր գիւղը , սեւ մօխ մը միայն
 Դէպ ամպոտ երկին կը ձրգուէր երկայն :

ՔՈՅՐԸ

Բայց փըլատակաց տակէն դէզադէզ՝
 Բոցեր ժպթեցան շխտակ դէպ ի մեզ ,
 Չայն տըւին անոնք , ափեղ ձայն մը գուռ ,
 Եւ հին որոտաց այս խըրոխտ յորդոր .

« Վերէ՛մ , կրօ՛ւ . հայ տըղաք ,
 Մահուան դէմը մի դողաք .
 Հայ կտրիճներ եղէք սէգ ,
 Օր մը վերէ՛մ պիտ' լուծէք .
 Հիմա գուցէ հեռանաք՝
 Այս վայրերէն տխրունակ :
 Բայց յիշեցէք դուք մի օր
 Այս յորդորը ահաւոր .
 Եւ ուխտեցէք ուխտը մեծ՝
 Օգնել երկրին տրամահեծ » :

ԵՂԲԱՅԻՆ

Ուրեմն , քոյր իմ , եկ ուխտ ընենք հոս , արի՛ ,
 Յանուն հայու արիւնաներկ , վեհ սարի ,
 Ու Թող լրսէ աշխարհի համայն եւ երկին
 Մեր սուրբ ուխտը , ուխտը որին ու մերկին .
 Անգուժ կրօն . ըլլայ անդարձ մեր վրճիւ .
 Թող չը գործեն ա՛լ անպատիժ սեւ ոճիր :
 Ձէր տանջուեր հայրենիքը ձիգ դարեր ,
 Եթէ ամեն հայ իր պարտքը կատարէր :
 Այժմէն մամուկ մեր սիրտ , մարմին , մեր հոգին ,
 Թող ուխտըստ ըլլան զինստ լողորին՝
 Ա՛լ լեռ անտառ հայ զէնքերէն Թող Թնդան ,
 Ա՛լ փրկըսի Թող ցանկալի Հայաստան :

ՔՈՅԻՆ

Ուխտենք : երկին Թրուի մեր սուրբ ուխտը Թող ,
 Ձինջ կապուտէն փայլատակէ դէս ու դէն .
 Եւ հոն վերը , արարչային վեհ շուրթէն
 Կախուած շանթ մը գոգցես , սիւսէ ահ ու դող .
 Ձի մեր ուխտը արցունքներով լրացուած ,
 Իրբեւ աւանդ պիտի պահէ ինք Աստուած :

Ս Գ Ս Ի Ո Ր Ը

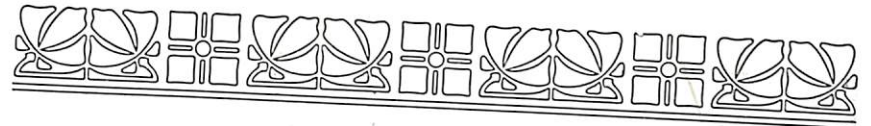
Ուխտի մտ ժայռին վրայ խոկայի ,
 Ձինջ առտուան ճահանջներուն տակը լուս ,
 Ծովը յոգնած իր վերքերէն մշտալուր ,
 Խոկար ան ալ դաշտի մը պէս ամայի :

Ու դուն եկար լուս կաճեցար քովս ի վեր ,
 Աղւոր աչքըդ այն վեհ կէտին սեւեւուն ,
 Ուր ծով երկին կը համբուրուին հոն հեռուն .
 Սո՛ւգ բուրէին համակ հագած քո սեւեր :

Սուգ գրուած էր ճակտիդ վրայ վշտահար .
 Թարթիչներէդ կախուած շի՛մ մը ջերմ արտօսը
 Ցող մ'էր գոգցես ծաղկի Թերթին մէջ անօսը ,
 Որ ծխաշունջ բոյրի մը պէս կը մրխար :

Շուշան մ'էիր սեւերու մէջ փամտուած ,
Թէ արձան մը , որ մունջ , անշարժ մնացիր .
Ի՞նչ խորհեցար հոն ժամերով մըտացիր .
Աղօթեցի՛ր Թ'անիծեցիր Աստուած :

— Սրգաւոր մեմ, այո՛, տըխտը սրգաւոր ,
Լանջքիս տակը կ'ապրի շատոնց վիշտ մը մեծ .
Վիշտը Հայուն, հայրենիքին տրամահեծ ,
Այրիացա՛ծ, անո՛ք կանանց բիւրաւոր :

Ս Ս Ս Ո Ւ Ն Յ Ի Ն

(Մենախօսութիւն)

ատունցի եմ . ծընայ կուպիտ ժայռերէն՝
Անկախ կեանքի անկեղծօրէն սիրահար .
Ժառանգեցի լոկ սուր , զէնք իմ հայրերէն ,
Երակներուս մէջ կըռիւր կեռայ յար :

Քարեցի սեգ՝ կեանքին մէջէն մինչև հիմայ ,
Կռթրնամ իմ հրացանիս , դաշոյնիս ,
Ոտքիս տակը տըրտըտով անխընայ
Բռնութիւնը , որ շղթայել կուզէր զիս :

Քանի անգամ կեանքիս մէջը տեսայ ես ,
Որ սարերուս վերն ամպեր դիզուեցան ,
Բայց արձակուած որտաները իմ զէնքէս՝
Տարտղնեցին սեւ ամպերը ցիրուցան :

Եւ ես բացի արեգակին լուսաշող
ձառագայթից Յամբան շիտակ դէպ ինձի ,
Վանեցի սեւ խաւարը պիղծ ու մաշող
Եւ անապակ շունչը լերանց շընչեցի :

Հայրենիքի կուրծքին վրայ միշտ Թառամ՝
Պահապանը պիտի անոր բլլայի ,
Շուրջս բացուող այդ դաշտերը լայնատարած՝
Պիտ՝ չբլլային այսօրուան պէս ամայի :

Եթէ անոնք , եղբայրներս հեռաւոր ,
Կարկառէի՛ն իրենց ձեռներն ինձ շիտակ ,
Եւ ա՛լ փարած գաղափարիս իմ աղւոր՝
Զը մընային կռուի փառքին անգիտակ :

Բայց անո՞նք . . . օ՛, սառ նայուածքով կը դիտեն
Շարժումներս եթէ պիտ՛ կռուի՞մ արդեօք վէս ,
Եւ պատրաստ են ծափահարել չորսդիէն ,
Եթէ յաղթեմ , ու լալ՛ եթէ մեռնիմ ես :

Եւ ի՞նչ արժէք կոծր , եթէ իմ մարմին
Ա՛լ փշրուի , եթէ ինձ ալ արդէն ,
Յետին գնդակ մը դէպ գազան թշնամին
Եւ անէ՛ծք մի անսիրտ հայուն նեւեղէն :

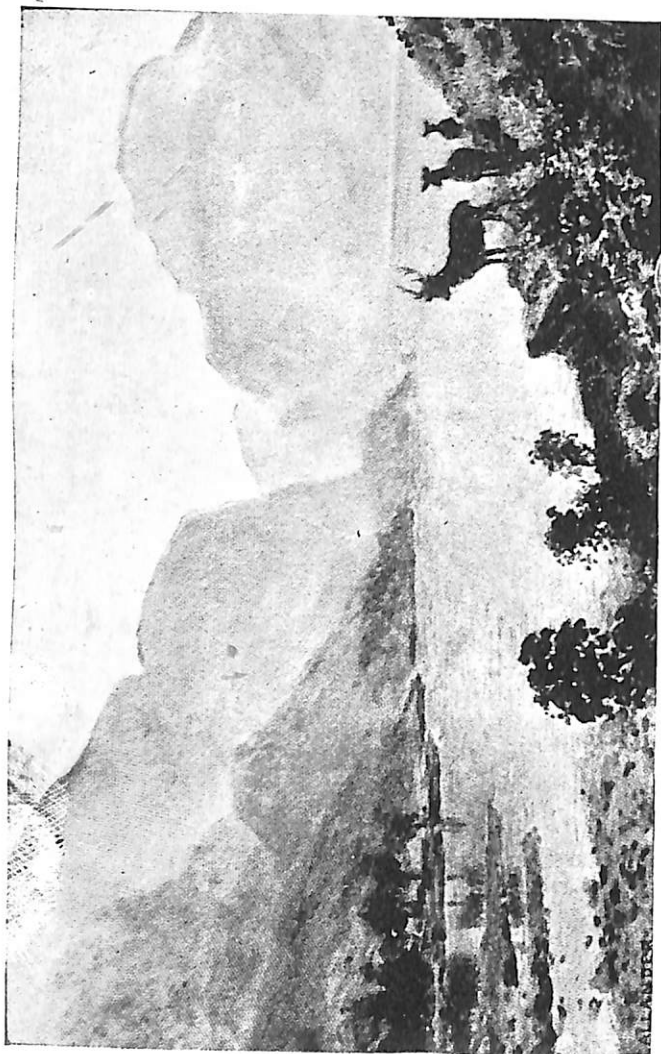
Բայց ես սպրիմ պիտի ազատ , յա՛ր ազատ ,
Իմ ձորերուս , իմ սարերուս մէջ չքնաղ ,
Ինչպէ՛ս կասկի սեգ բազէն իր հարազատ
Լեռան կուրծքէն կախուած ժայռին մէջ խաղաղ :

Մինչ՛ չը քամուի տար արիւնքս իմ բոլոր ,
Ո՛չ որ կրնայ մարել կռուի սէրս վառ ,
Ընկ՛նել կաթրս , ժայռի պէս բիրտ ու հրգոր ,
Եւ ըստիպել որ ալ թողում սուրբս վար :

Զէնքը ուսիս՝ ժայռէ ի ժայռ , սարէ սար՝
Պիտի թռչիմ մինչեւ շունչս իմ վերջին .
Թող ջրտեսնեմ ես ոչ հանգիստ ոչ դադար ,
Լոկ դիակրս , ըկ ոսկերքս թող հանգչին :

Սասունցի եմ , լերան մարդք եւ խըրոխտ ,
Զինսին , հոգ չէ՛ , թող բանակներ ինձի դէմ .
Ես իմ ժայռիս վրայ կանգնած անյողդողդ՝
Պիտի կռուիմ՝ մինչեւ մեռնիմ կամ յաղթեմ :

Վ. Ե. Բ. Ջ. Ա. Ը. Յ. Ի. Ն.

Վ. Ե. Բ. Ջ. Ա. Ը. Յ. Ի. Ն.

առաջ էր երկին , նուրբ , աղօտ շողեր
Սփռւած էին չեւեր կապուտակ .
Հորիզոնի մօտ սեւ ամպի կուտակ
Արեգի դէմքին կուսական քող էր :

Հեւալով փրցեց շունչ մը ահաւոր
Հիւսիսի վայրագ քամին խեղաբեղ ,
Եւ հգնամամուն աղբ օրուան ահեղ՝
Պատրուակեց քողը արեւուն աղբոր :

Ուժգին ժայռքեցան ոսկի շողերը .
Յրբիւ տարտոնած թուխպ ամպի տակէն ,
Եւ ընդ սրբաքննի երկնից լատակէն՝
Թրուա՛ն , ծածկեցին լեւանց կողերը :

Ու դողաց արեգ , ձգտով մը լեռին՝
Տալով սարերուն համբոյր բաժանման ,
Եւ ալէկորձան նաւակի նրման
Խորասույզ մրտաւ լեռանը ետին :

* * *

Տառա՛ջ մը Թրուաւ իմ հոգւոյս խորէն ,
 Երբ ա՛լ չէր շողար արեգը շրուալ .
 Ու միահեծան տիրելով մրուալ՝
 Մուծի մէջ Թաղեց ողջ աշխարհի նորէն :

Գիտէի՛ որ վաղ կրկին հեռաւոր
 Ենեիրքէն առ կախ պիտ՛ շողայ արեւ .
 Պիտ՛ վերածնին ծաղիկ ու տերեւ ,
 Ու ժպտի հրպարաւ վարդը փառաւոր :

Բայց քե՛զ յիշեցինք , հայրենի՛ք սիրուն ,
 Խաւար բանտերուդ արհաւիրք բոլոր .
 Ուր շղթայապիրկ , մուծին մէջ մարդ ,
 Հիւձին հայ քաջեր կարօ՛տ լոյսերուն :

Եւ միե՛տ՞ մի օր հողէդ հարազատ՝
 Յըրուի գերութեան մուծը դարեւոր ,
 Ու ջինջ լոյսովը արեգին աղօր՝
 Ա՛նին , ուռճանա՛ն հայեր յա՛ր ազատ :

Տ Ա Ն Ա Ր Ի Ն Մ Է Ջ

○ ○ ○

Ոգիս անզուսպ բողբոջներով առլըցուն ,
 Մտայ եւ հոն , ներս հաւատքիս տաճարէն ,
 Ուր գիտէի՛, Թէ անդադար կը ճառեն
 Բիւր փառարանք եւ ալեր՛ւք Ասարծուն :

Բայց եւ ջինկայ գետին իբրեւ յանցաւոր ,
 Որ սուտ արցունք հոսին աչքէս ու քրտեմ՝
 Երեսներքս քարերուն ցուրտ ու նրսեմ ,
 Եւ չերգեցի ողբ-աղօթք մը կեղծաւոր :

Չը ինդրեցի շատ մեծ ուսում ու հանճար ,
 Ո՛չ ալ արծաթ , ոսկի կոյտեր , գանձ անհուն .
 Չը տենչացի շրուայտ կայսեր մը գահուն ,
 Տիրանի մը կեանքին շրքեղ եւ անճառ :

Չկարդացի մեղքիս համար ապաշաւ ,
 Այլ ի՛նն տենչրս – իմ հաւատքիս պէս յտուակ – ,
 Ձէնքը ուսիս , բոց վըրէժը ըննչքիս տակ՝
 Գէպ ի երկիր կռուի երթալ սրբարշաւ :

Ես խօսեցայ անմահ սիրոյ Արարչին՝
Արխանջրայ մեր լեռներէն , դաշտերէն .
Պատմեցի սեռ ցաւերը որ կը տիրեն
Գեռ հոն , հայտ գիւղերու մէջ՝ իր առջին :

Ես ըզձացի դառնալ գեղջուկ մի տղայ ,
Հոգ չէ՛ , ըլլամ պարզ գըռեհիկ մը թերուս ,
Բա՛ւ է որ տան պողպատ ջիղեր թեւերուս ,
Թուր մը ձեռքիս , որ զերթ փայլակ շողշողայ :

Բա՛ւ է տան ինձ անաստ եռանդ մը դարձեալ,
Որ ես նետուիմ , բարձունքներէն սէգ լեռան ,
Կռուի բոցը , թէ՛ գեհին մ'իսկ ըլլար ան ,
Ա՛լ ի՞նչ պէտք էր ինձի կեանք մը հանդերձեալ :

Տ Ե Ն Չ Ս

△ △ △

ըռաւ անի , ճերմակ թաւիչ թեւերով
Գուտարը երկնից , խոպոպները ոսկեփունջ՝
Տուաւ ծովու մեղմիկ հովին սիրաշունջ ,
Եւ կանգ առաւ խըրոխտ՝ գլխուս ճիշտ վերով :

Տակը շրջարշ շապկին կապուտ ու երկար՝
Հեշտանքներու ծրփուն ծով մ'էր անյատակ .
Սեքին խորը ջինջ ու պայծառ , կապուտակ՝
Սիրոյ անձիւն երկին մը կար , այո՛ , կար :

Չեփիւռը մեղմ՝ քակեց կոճակն օծիքին ,
Եւ ես տեսայ զոյգ արեւներ սարսուազին .
Չեհ արշալոյս մը ծագեցաւ հոն կարծես :

« Երկնից աղջիկն եմ ես , ըսաւ , ո՛վ տարտամ
Յոյսի զաւակ , ի՞նչ կը տենչաս , քեզ ի՞նչ տամ .
— Ազատութի՛նն , մրմնջեցի յանկարծ ես :

Գ Ա Յ Լ Մ Ը

Պեճոյի եւ իր ընկերներու յիշատակին

որը կուսական ծրմակին դաւար ,
Վարդենայն վրայ առտրան պահուն ,
Իրեն թագուի նստած իր գահուն ,
Կերգէր տխակր , կերգէր ու կուար :

Լուս էին ծաղկունք , լուս էին ծառեր ,
Ձեփուօր անշունջ՝ ջեր հծծեր ոջինջ .
Երկինք , դեռ երէկ կապտագեղ ու ջինջ ,
Սլօսր սեւ սուգի թող մին էր առեր :

Սառուակը միաջն ժպտուն , սխրագին ,
Վանեց թախիծը արէն հոտաւէտ ,
Եւ ոստումներով յաշիկ , վէտ ի վէտ ,
Չաջնեց սրգաւոր , տրտում տխակին .

— Ո՛վ քոյր իմ տխակ , դուն ինչո՞ւ մուր
Կողբա թափառիկ զերթ թախտոտ գուսան .
Կուռի դաշտերէն նոր քաջեր բուսան ,
Հրճուէ՛ , հնչեցո՛ւր քընարդ , մի՛ լար :

Երգէ՛ դուն նորէն կռուի վառ լանկերգ ,
Թող հնչէ ձայնրդ բարձունքէն լեռան ,
Ստրուկի անարգ մահով չը մեռան
Պաշտելի Պետօն եւ իր քաջ ընկերք :

Անոնց անունը չը մեռնիր ընձաւ ,
Իրենց սուրբ հոգիք նոր կեանքով լարեան .
Եւ շանթող շոգին քաջերու արեան
Հայրութեան փրկիչ վրէժը ծընաւ :

Երգէ՛ վրէժը , Թո՛ղ լրօէ հառաչ ,
Ո՛նայն է լալին մարդկանց բիւրասոր .
Մինչ ամէն քաջի մահը փառասոր՝
Գէպ ազատութիւն քալլ մին է առաջ :

ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Ք Ա Ւ Է՛

* 0 0 0

ինչ նեղ քարուտ համբուն վրայ՝
Կր սպասէի անձկագին .
Եւ կրճայի որ շուտով գայ
Ազատութեան սուրբ ոգին ,

Մինչ աչերբս հեռուն յառած՝
Կր յուսայի ես անոր ,
Որ տանի զիս լայնատարած
Դաշտերն հայոց նորանոր ,

Ահա տեսայ որ համբուն մտ
Դաժան , հսկայ կին մը ձեր
Ժայռին վրայ իր արինտա
Մատով «կրօխ» կը գրծէր :

Ատելութիւն եմ ես , ըստ ,
Կռուին մայրը հպարտ , սէգ .
Զունիմ արցունք եւ ոչ ալ ցտ .
Ու ջունենամ պիտ՝ երբէք :

Քայլ՝ առաջ , յոյսի զառակ ,
Թէ կը տենցաս հայրենիք ,
Անարգանքի դու նըշտակ
Կըլլաս կանգնած հոս մենիկ :

Վառ յոյսերը, որ կը դընես
Օտարներու, թող ցնդին,
Արի՛ փոխ տամ քեզ իմ թոյնէս,
Որ մահ սիւնես քու չորս դին :

Հոսեցնեմ հոգիիդ մէջ
Իմ վրէժս, իմ ոխ, քէն,
Ձիս մըրըրկող յաւետ անշէջ,
Անագորոյն դըժոխքէն :

«Կըռի՛, արի՛ւն, ալ թո՛ղ թհդան
Հայ զէնքերը մահարեր,
Թէ չէ ի գուր հոս յաղթուծեան
Կը սպասես դուն անհամբեր :»

Քալէ՛ քարուտ լուներն ի վեր՛
Կարմիր ճամբէն անվրդով .
Գրծեցին զայն հայ անձնուէր
Քաջերն իրենց արինով :

«Քալէ՛ առաջ դուն անդադար,
Ետ մի՛ դառնար, ո՛ն քալէ՛,
Բա՛ն է դադրէ ա՛լ անարդար
Լուծի ներքեւ տըրալէ :»

Եւ ես տեսայ որ ճամբուն մօտ
Դաժան, հրակայ կինը ձեր
Ժայռին վրայ դեռ արխնոտ
Մատով «կըռի՛» կը գրծէր :

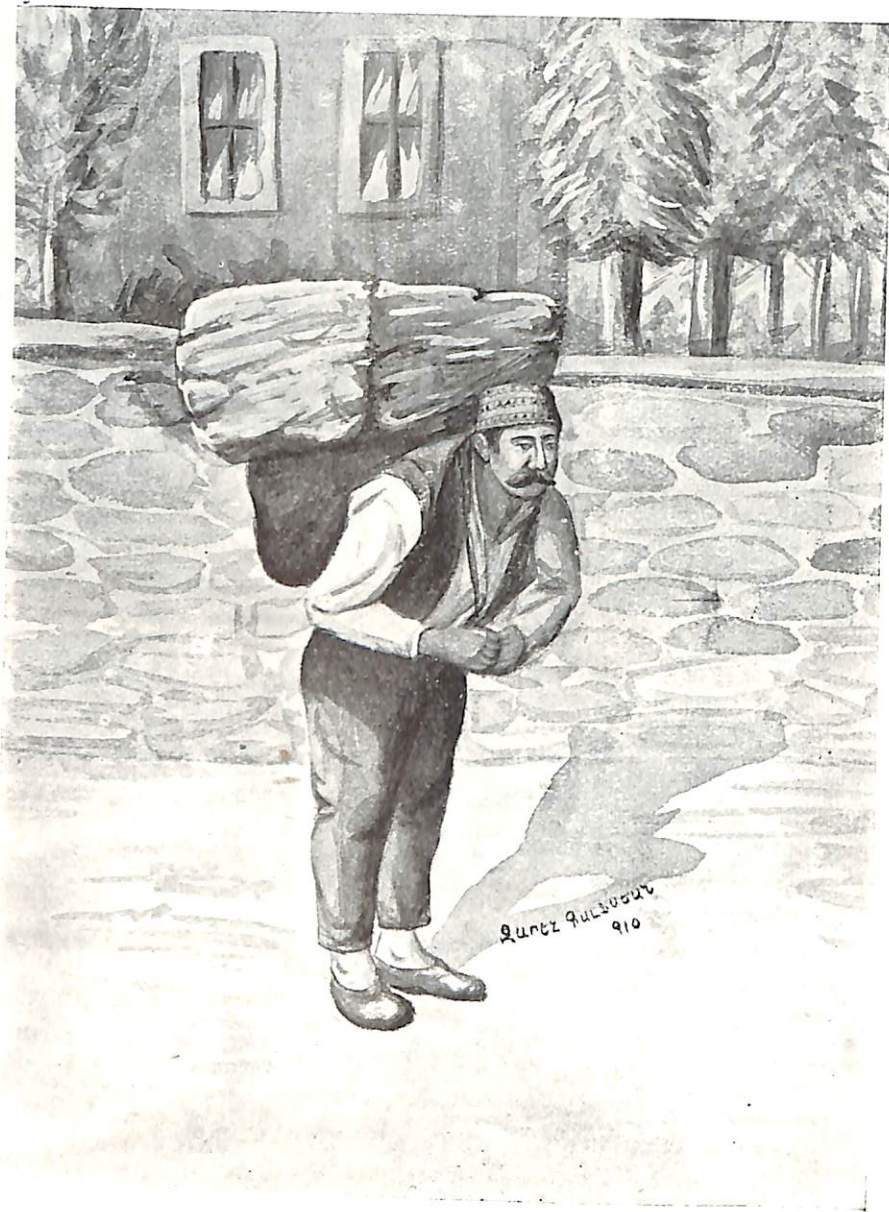
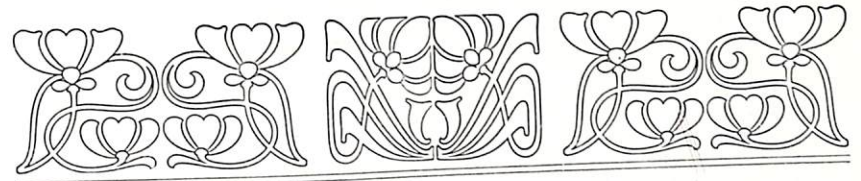

Բ.

ԿՆԱՆՔԻ ԵՐԿԸ

«Կեանքը ծով է, դու ժայռ եղիր
Հըզօր ժայռը կուռ կամքին
Որ քեզի դէմ փոթորկալիւ
Ալիքները խորտակուին :»

Այլ ինչպէ՛ս ուրախ կաշխատէր հիմայ՝
ժայռին կտորը շալկած քամակին . . .

Բ Ա Ն Ի Ո Ր Ը

o o o

Եւ ու աշխարհէ գաղթեց անկեայ ,
Գաւառի պարկեշտ հայ բանօրր ժիր .
Չի հան՝ հայրենի երկրին մէջ չկայ
Ա՛լ ապրուստ : հօտի են ամեն իժիր :

Անծարթ կը նային այժմ իր ճամբուն՝
Իր քաղցած տոգոյն լաճերը մանրիկ .
Կը շարժեն մըսած թամբերն օրն ի բուն .
« Ե՛կ , հաց բեր մեզի , Ե՛կ , շուտ Ե՛կ , հայրի՛կ » :

Մինչ առիկն թշուառ բանօրր տրխօր՝
Շրջեցաւ երկա՛ր անգործ ու խոկուն .
Հոս ու հան դիմեց աղերսեց ի զօր ,
Ա՛նօտի ծարաւ մինչեւ իրիկուն :

Շարամհեր անցան լքուած , յուսահատ .
Անհօն էր վիշտը տառապանքն ու ցաւ ,
Երբ որ վերջապէս մի հայ քարահատ
Ա՛լ փրկեց զինքը . « քեզ գործ կայ » բառ : :

Ու հայ բանորր հիմակ անհամար
Ժայռեր կը կրէր՝ մերկ պատերն ի վեր ,
Վասն զի հարուստ մէկ ջոջի համար
Շըբեղ , հոյակապ պալատ կը շինուէր :

Ալ ինչպէ՛ս ուրախ կաշխատէր հիմայ՝
Ժայռին կրտորը շաղկած քամակին .
Կարծես կը տեսնէր իր հոգեհրմայ
Լահերը ժպտող , իր ծընողքն ու կին :

Պիտի վըճարէր պարտքերն ու հարկեր ,
Ու կրկին դառնար երկիրն երկնաւանդ .
Նորէն պիտ՝ վարէր , մըշակէր , հերկէր ,
Արտը պապկնի , իր հողն արգասանդ :

Բայց մինչդեռ լռիկ հըրճուէր սրտագին ,
Շէնքէն վար ինկաւ բանորր հոսովու .
Եւ ուսին շաղկած այդ քարն անագին
Պատըռտեց , ճեղքեց իր գանկը երկու :

Մեռա՛ւ . Տըզմրած իր բեռէն անի՝
Իրաստի մը պէս աննշան , չնչին .
Եւ իր արիւնով ներկեց ծիրանի
Շըբեղ պալատը : մեծ աղա օ ջոջին :

Անծարձ կը նային այժմ իր ճամբուն՝
Իր քաղցած , սոճոյն լահերը մանրիկ .
Կը շարժեն մրսած թափերն օրն ի բուն .
«Ե՛կ , հաց բե՛ր մեզի , ե՛կ , շուտ ե՛կ , հայրիկ» :

* * *

Ե՛տէ մարդիկ իմանային
Սիրել սիրով ճշմարիտ ,
Չէին ըլլար դժբաղդուծիւն ,
Վիշտ ու տանջանք ցաւաւիժ :

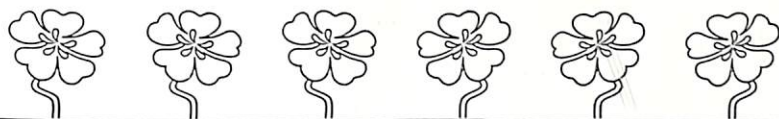

ԻՆՉ Է ԿՆՍՆՔԸ

□ □ □

Ի՞նչ է կնսնքը — մի նուրբ ծաղիկ ,
Որու տերևաք ամեն օր'
Կր թափաքրին մեկիկ մեկիկ'
Մրրիկներէն նորանօր :

Ի Ն Չ ՈՒ Ի

աւարանիս դէմը նստած եւ խոկուն՝
Կը դիտէի կրքոտ հուրը բոցավառ,
Որ շիկացած մերձ ճարճատէր, մերձ հեւար,
Ախորժ ջերմ մը տարածելէն այս իրկուն:

Կը սրբէին բիւր կաշիքը շարունակ:
Ցատկուտելէն անզուսպ թափով մը խեղառ.
Մինչ դռնակէն վաւարանին գո՛գ կուլար
Միօրինակ ողբի երգ մը տխրունակ:

Պահ մը ետքը սակա՛ն բոլոր մարեցան՝
Մէկիկ մէկիկ կրքակները այդ կարմիր՝
Թողլով իրենց ետեւէն լոկ սև մոխիր,
Վաւարանիս տակը հոս հոն ցիրուցան:

Խրովեցան հոգիս վշտով մը ներքին,
Երբ խորհեցայ եւ այս կեանքին անցաւոր՝
Անգըծօրէն նրման բոցի մը կեանքին:

Ու հարցուցի ինչո՞ւ մարդիկ յանցաւոր
Փռւթկոտուծեամբ իրար խարող են խալառ.
Չէ՞ որ վաղ ուշ պիտ' մոխրանան շնչաւազառ:

Կ Ը Ս Ի Բ Ե Մ

o o o

ը սիրեմ՝ ծովը ցատկոտ ու լամառ ,
Որ ժայռքէ խրրոխտ փրփուր լատակէն ,
Եւ տ՛յծ կամիլներ , որ ժայռեր քակեն՝
Յարատեւ , անդուլ կռուելունն համար :

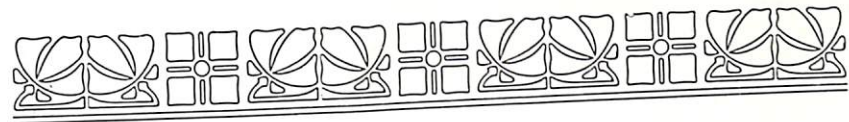
Կը սիրեմ անհուն շողը երկնային՝
Արծամ-կեռերքի շիկնոտ աստղերու ,
Որ երկրի աղտէն , տանջանքէն հեռու՝
Լրպիրշ բռնաւթեան բարձրէն կը նային :

Կը սիրեմ հրզճի արծիւը անպարտ՝
Յաղթութեան փառքին , հեշտանքին գիտակ ,
Որ անկախ կեանքի ջինջ երկկնքի տակ՝
Սեպացած ժայռին կը թառի հրպարտ :

Կը սիրեմ կո՛յսր , որ սիրատուցոր
Շրթունքին ունի որբին գուժ , ժրպիտ ,
Մինչդեռ պահած է տիրանին կռպիտ՝
Զգուանքի խորին փոթ մը ժանտ ու չոր :

Եւ սէգ քաջերը , որ ընրտ ուժին դէմ՝
Յանդուգն կռուի տենցով կարշտանն ,
Անգոր տկարին ալդ վեհ ապաւէն՝
Սիրելը բաւ չէ՛ , կերգեմ , կը պաշտեմ :

Ես հին անկիւն մը կանգնած ամեն օր՝
Կը մուրամ փողը չոր հացի միայն . . .

Մ Ո Ւ Ր Ա Ց Կ Ա Ն Ը

□ ◻ ◻

Է փրէ՛ք մրրիկ զայրագին , հրգոր ,
Հիմէ՛ն դըրըրդէ՛ երկիրը համայն ,
Ես հին անկիւն մը կանգնած ամէն օր՝
Կը մուրամ փողը չոր հացի միայն :

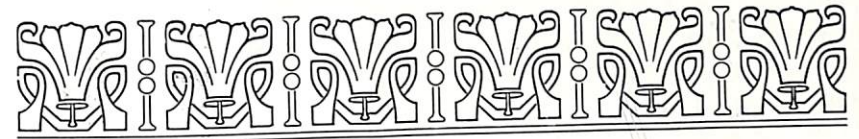
Թէ՛ իջնայ աշնան անձրևը խոնաւ ,
Անհուն դող մը գոգ տեղայ վերէն վար ,
Ես իմ անկիւնէս չեմ զատուիր ըրնաւ ,
Հիւանդ է կինըս , մայրս ոգեկար :

Թէ՛ իջնայ ձիւնը հանդարտ եւ անգուժ ,
Թաղերով աշխարհ իր սարսուռն տակ ,
Ըլլայ առատաւ Թէ՛ երեկոյ մառն ,
Ես հին դողալէն գոչեմ շարունակ .

«Գրե՛ա՛ , ո՛վ անցորդ , շրնորի ըրէ՛ , տո՛ւր ,
Գիշերը անցաւ . ա՛լ ուշ մընացի ,
Զառակներ ունիմ բոպիկ , որ ի գուր
Կրտսեան քաղցած կրտոր մը հացի» :

Բայց վրջէ մըրրիկ առելի ուժով .
Կանցնին անցորդներ ու չեն իսկ յիշեր ,
Թէ եւ մինակ եմ հոն ցուրտ պատին յով
Մուծին մէջ կանգնած մինչեւ կէս գիշեր :

Ու բա՛ռ մը թըռի բերնէս կարկամած ,
Անէ՛ծք մը գուցէ , զոր տանին հովեր :
Նայուածք մը կուղղեմ երկինք ամպամած ,
Որ շանթ մ'է գուցէ՝ արծակուած դէպ վեր :

Յ Ո Ւ Շ Ն Ր

Ար մի ժամանակ ուր եւ ալ կայտառ
Մի մանուկ էի յոյսը ճակատիս .
Անրի՛ծ էր սիրտըս , անաղարտ հոգիս՝
Ինչպէս կապոյտը երկնքին պայծառ :

Կր վիժէր հոգւոյս խորը մէկ գարուն ,
Ուր ոչ կսկիծ կար , ոչ վիշտ , ոչ տանջանք ,
Ոչ անցեալի յուշ , ոչ վաղայ տենչանք ,
Եւ ոչ սուր ցար սրտի վերքերուն :

Ինչքա՛ն լայն էին ինչքա՛ն ընդարձակ
Այն ատեն դաշտեր — աշխարհներ անհուն .
Հոգիս հըրձաւզին , սիրտս բարախուն՝
Կեանքն էի առողջ՝ աճող համարձակ :

Կապրէի ինչպէս ծաղիկ սիրաւէս՝
Թիթեռի , մեղի սիրովը զեղուն ,
Երկնից կապոյտին ճաճանջ լոյսերուն
Մէջը թռչաող թռչնիկներուն հետ :

Բայց արդ երազ էր վարդագոյն համակ ,
Երա՛զ սիրաւէա , երազ մը աղւոր ,
Որուն յոյսերէն բոլոր Թեւաւոր
Յիշատակ մը լոկ մընաց ինձ հիմակ :

Ա՛լ անցան անդարձ հողմերու նըման՝
Զիգ-ձիգ տարիներ — թոպէներ կարծես .
Կորած սէրերէս , վարդ-վարդ յոյսերէս՝
Իրական կեանքի փուշերը մընան :

Ես երբ ա՛լ հիմա աջքերըս բացի ,
Ուր մանկութիւնը անուրջ մ'է արդէն .
Կը տեսնեմ ինչպէս տիրած է դէս դէն
Գոյութեան կրօն — խնդիրը հացի :

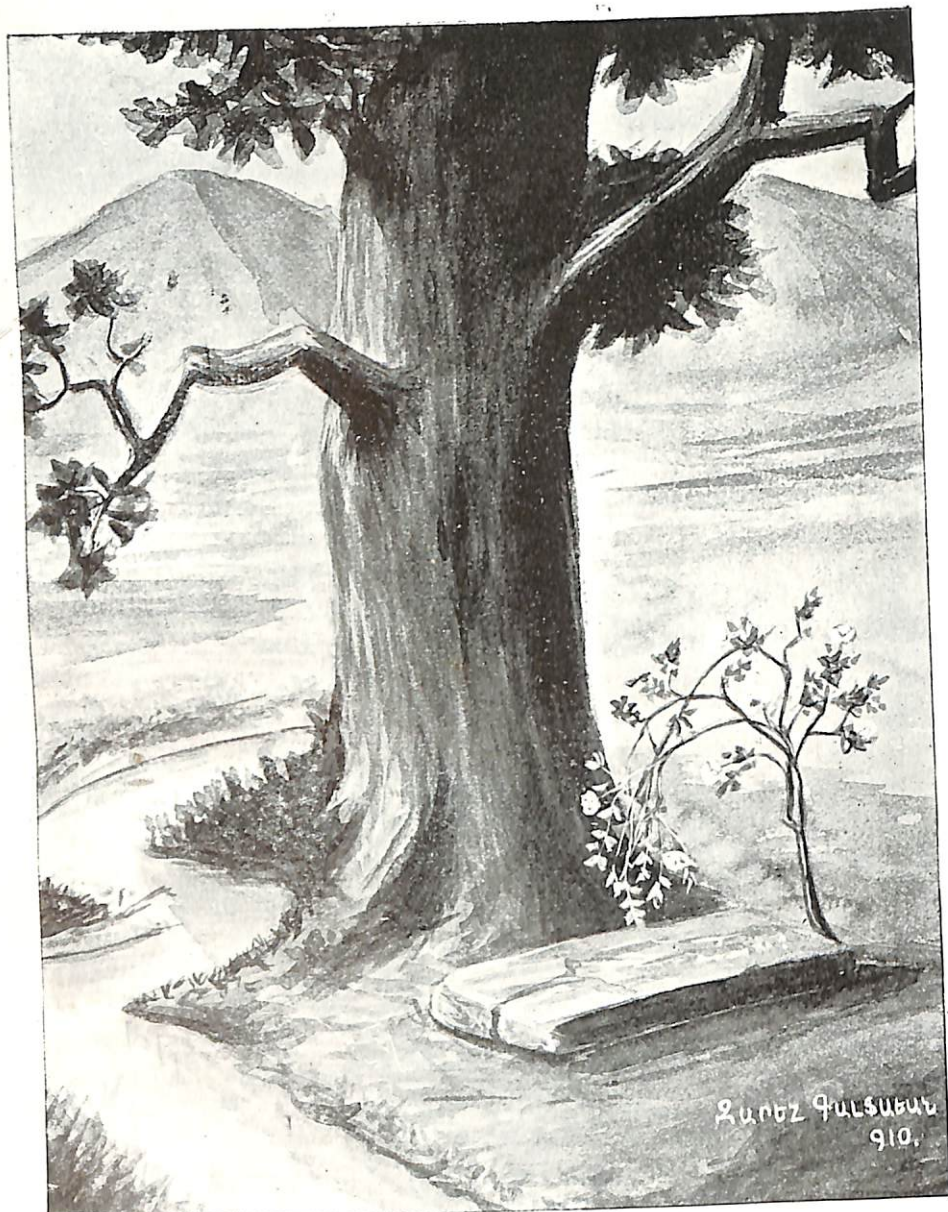
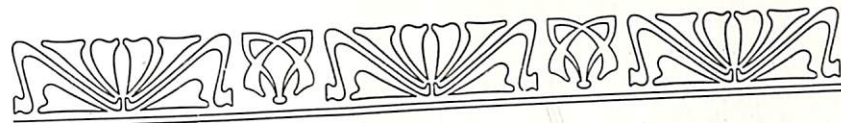
Ես ինչքա՛ն նեղ է երկիրը հանուր՝
Գազան մարդկութեան կիրքերուն համար .
Գարշանք ու կեղտի ջրկայ ջափ , համար ,
Գրլուխ դընկըս քար չկայ մաքուր :

Ամեն կողմ ստոր դասերը մարդուն
Տիրած են համայն աշխարհին հիմայ ,
Մնչուշա ոտի տակ կերծայ անխընայ ,
Ո՛վ որ չը հսկեր օր գիշեր արթուն :

.....

Գու երա՛զ էիր , մանկութի՛ւն աղւոր ,
Երա՛զ սիրաւէա , անմեղ , անգիտակ ,
Բայց քու յոյսերէդ ի՞նչ մընաց հիմակ ,
— Կեանք մը գարշահոտ , փրտած , Թունաւոր . . .

ԶԱՐԵՆ ԳԱՆՏԱՆԻ
910.

ՆԱՀԱՏԱԿԻ ԳԵՐԵՂՄԱՆ

Ն Ա Հ Ա Տ Ա Կ Ը

Երբևայն Մասիսի ստորան ի վար՝
Գարեթով ապրած կաղնիի մը տակ՝
Վազէ խայտալէն սղպշուն վրտակ՝
Գալար խտտերուն մէջէն զովարար :

Եւ հին հովանուտ այդ ոստերուն տակ ,
Մամուազատ քարին , հողին ներքեւ սաղ ,
Շատունց մուցրած կը հանգչի խաղաղ՝
Կուռի մէջ մեռած մի հայ նահատակ :

Տարիներ անցան շունեցաւ անի՝
Իր քարի գլխին մէկը աղօթող .
Եւ շիրմին վերայ , որ ջանի կոծող ,
Վարդենի մը ըկ բուսաւ գեղանի :

Կը ծաղկի վարդը միանգամ տարին ,
Կը ծրխէ՛ իր կոյս բաժկէն խունկ ու բոյր .
Եւ ինք իր վերայ ծըռելով՝ համբոյր
Կուտայ այդ կողիտ , սեւացած քարին :

Պարզ գեղջուկ մըն էր , հովիւ մըն էր ան ,
 Անձանօժ իրեն խրախճանք , խնջոյք . . .
 Սարերը ման գալ՝ միակ իր հաճոյք՝
 Իբրեւ Յշմարիտ զառակը լերան :

Բայց երբ որ յանկարծ քիւրտեր անօրէն
 Քըշեցին , տարին իր հօտ ու նախիր ,
 Սիրուն աղնակը դարձուցին մոխիր ,
 Ձինուիլ ու կըռուիլ ուխտեց ան օրէն :

Հըրացան ուսին շըրջեցաւ երկար՝
 Հայրենի՛ լեռներ — այդ տըխուր եղեմ —
 Պաշտպանելով միշտ բռնաւորին դէմ՝
 Հէգ հայ գիւղացին անգէն ու տըկար :

Մինչեւ որ մի օր իր գիւղը տարին
 Գառնագին մահուան սեւ գոյժը , աւա՛ղ ,
 Եւ այժըմ մենիկ կը նիրհէ խաղաղ՝
 Լըքուսած ամենէն : Համբո՛յր իր քարին :

Ն Ո Ր Կ Ե Ս Ն Կ

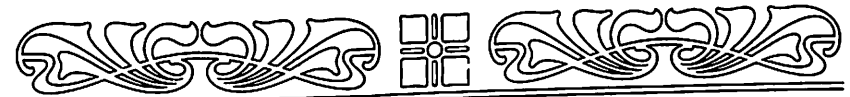
Նչպէս փրջէ հոռկու մըրրիկ տիեզերքի խորերէն՝
 Հառաքելով երկնից դաշտէն ցրիւ եկած իր բանակ ,
 Սեւ ու ճերմակ բոլոր ամպեր դէպ միեւնոյն նըպատակ՝
 Կը սըլանան՝ հեռուելով մէկը միւսին վեհօրէն :

Անպէս այժըմ Թող մանջէ մեր մեծ երկրին ծայրերէն՝
 Սուրբ մըրրիկը ըմբոստութեան՝ իր Թափովը բովանդակ .
 Թող սըլանան ա՛լ աներկիւղ դէպ ի մէկ վեհ նըպատակ՝
 Սգատութեան ցրիւ եկած որդիք հեռու վայրերէն :

Որպէս զի հին բոլոր հըզօր զայրոյթները խըմբըին ,
 Հոն , ուր մեռած հովիտներ կան , եւ ուր լեռներ կան հիւանդ ,
 Ուր ձիգ դաշտեր կը ամգունին բռնութեան տակ հընաւանդ .
 Ուր կը չորնան բիւր ծաղիկներ՝ դեռ չը ծաղկած բընաւին :

Որ այն ատեն խոր ցատու մի որոտներէն զայրագին՝
 Ոտքի կանգնի Թարմ ուժերով հայ գեղջուկը վեհապանձ ,
 Եւ լայն դաշտեր ազատութեան հեղեղներով ուռագած՝
 Մուցանեն ծոցերնուն մէջ մարմանդները նոր կեանքին :

Պ Ա Ն Դ Ե Տ Ի Ն Վ Ի Շ Տ Ը

այի դաշտեր , արխուր դաշտեր ձեզանից
եմ ծնունդ ես , է՞ր բաժանուիմ , հեռանամ .
Սիրող որդին լոկ մօր գրկում յուսալից՝
Պիտի ապրէր ծաղիկ նրման անթառամ :

Բայց ո՞վ մահու , Թշուառութեան լացն դաշտեր ,
Փուչ է պատել ձեր արտերին բարգաւաճ ,
Այծրմ մրնում էք ամալի եւ անտէր ,
Դո՛ւք , հայ քաջաց նախկին օրբան աննրաւճ :

Ել դուք ջունէք յոյսով փրուած ծաղիկներ .
Ձեզ մօտ փոխան սիրոյ երգին տխտակին՝
Լսում է գոյմն ագռաւներուն գիշակեր ,
Թէ մօրթօտունել են ընդարար տրղայ , կին :

Մերկ եւ քաղցած հայ գիւղացին չէ կարող
Է՛լ քրտինքով ոռոգել ձեզ լիառատ ,
Է՛լ ջունէք դուք գառնուկները համբուրող
Մատաղ կոյսեր՝ շուշանի պէս անարատ :

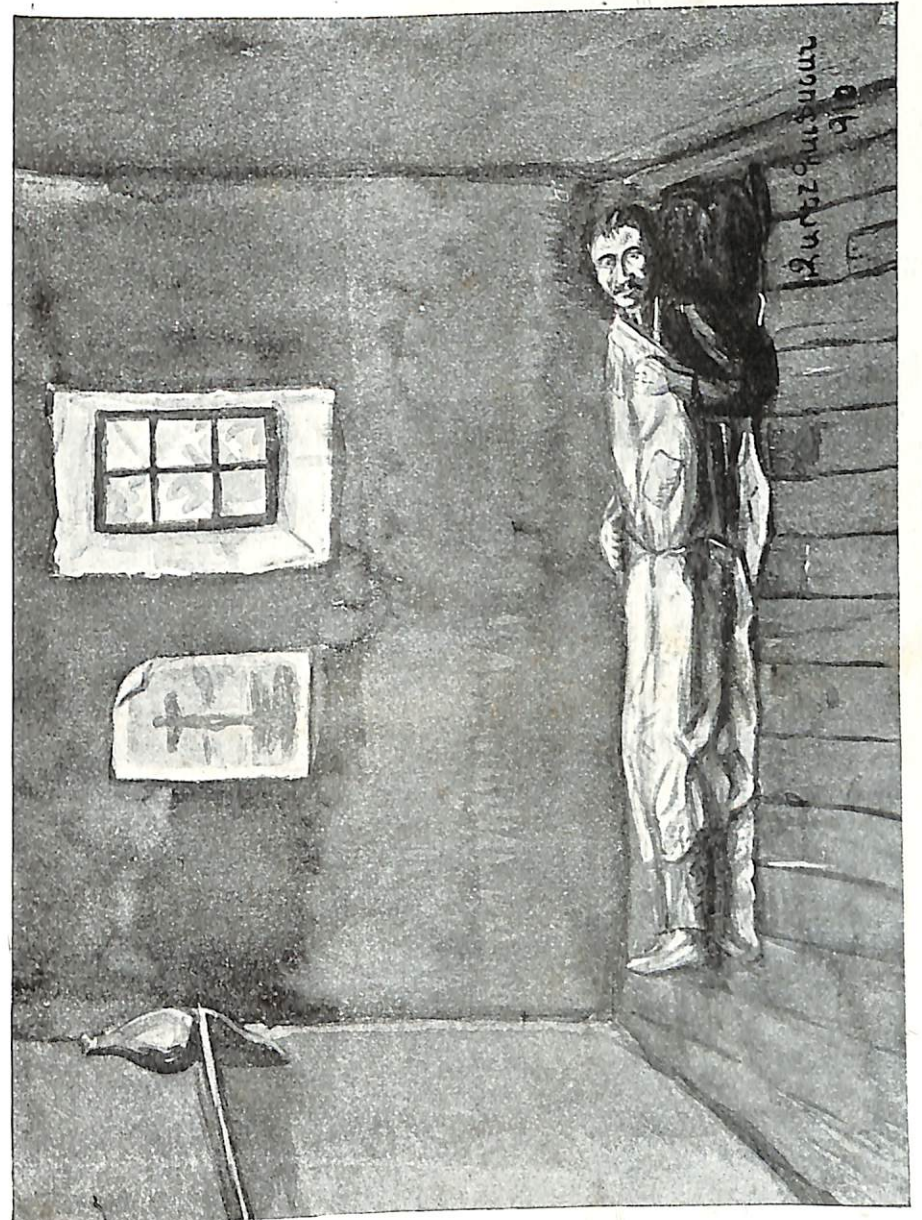
Կարկազանոս վրտակները ձեր բոլոր
Մունջ , անշրշուկ խուսափում են յուսահատ .
Է՛լ կորցրած իրանց ուղին՝ ծուռ , մալր
Թափառում են անապատից անապատ :

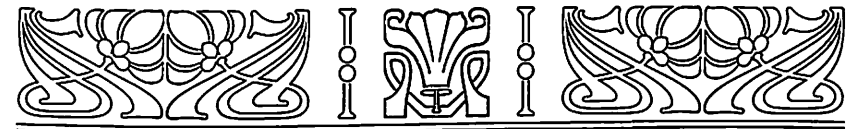
Ծառերի մերկ կրմախքները ձեռամբարձ՝
Արդարութիւն են աղերսում շարունակ ,
Բայց վրձուել են անգուժ երկինք էլ ամոլարձ՝
Թափել նրբանց գրկին լոկ շանթ , լոկ կայծակ :

Եւ եւ – ձեր հէգ , նմուշ որդին – զուր , ի զո՛ւր,
Որոնում եմ ձեզ մօտ անկիւն մի խաղաղ ,
Ուր բուսնէին կոկոն վարդեր թարմ եւ ուր
Հանգրէի եւ գոնէ բոպէ մի , աւա՛ղ :

Եւ եւ – ձեր հէգ , պանդուխտ որդին – վշտարեկ՝
Ստիպում եմ էլի թողնել ձեզ սրտում ,
Բայց պաշտելի փշառակը ձեր երբէք
Պիտ՝ ջր թռու՜մի , սիտ՝ ջր մեռնի իմ սրտում :

Ա՛յ դուք դաշտեր , տրխտր դաշտեր , ձեզանից
Եմ ծրնուել եւ , է՛ր անջատուի՜մ , հեռանամ .
Սիրող որդին լոկ մօր գրկում յուսալից՝
Պիտի ապրէ՛ր ծաղկի նրբան անթառամ :

Պ Ա Ն Դ Ո Ւ Խ Տ Ը

Ի ր մում սենեկին մէջ նեղիկ ու ցամ'
Խոնաւ յատակին վրայ երկնցամ ,
Անիկա հիւանդ պառկած է մինակ'
Տըբալէն անոք , արխուր շարունակ :

Չունի ո՛չ վերմակ , ո՛չ ալ անկողին ,
Փառտրած փոշոտ քուրջերու մէջ հին'
Կը դողա՛յ հիւժած մարմինը նիհար'
Աչնան տերեւի մը պէս դողտհար :

Կը խորհի հեռուն՝ իր հայրենիքին ,
Եւ դառն յուշեր կը յուզեն հոգին .
Այդ չորս պատին մէջ , աւա՛ղ , սոււամայր
Ոչ ծընողք , ո՛չ կին , ոչ եղբայր ու քոյր :

Եւ մում սենեկին մէջ նեղիկ ու ցամ'
Խոնաւ յատակին վրայ երկնցամ ,
Անիկայ հիւանդ պառկած է մինակ'
Տըբալէն անոք , արխուր շարունակ :

Քերթ օր անցաւ : Գուռը խրցելին
 Հրրեւով մրտաւ մի դրրացի կին ,
 Ու տրտում դէմքին ցոլաց վիշտ ու ցաւ .
 «Հէ՛գ հայ պանդուխտը . . . մեռած է» ըսաւ :

Ոջ կերտն , ո՛ջ խունկ , միայն մի սեւ խաչ ,
 Ա՛լ չը լսուեցաւ ոջ լաց , ո՛ջ հառաչ .
 Մինակ տէրտէրը կէս քուն կէս արթուն՝
 Կարդաց . ու տարին գերեզմանատուն :

Դրբին դաբաղը յարմար անյարմար՝
 Նեղ փոսը , փորուած պանդխտին համար՝
 Մրմնջելով ցած , «ողորմի հոգուն» :
 Պիտի ա՛լ ննջէր ան իր խաղաղ քունն :

Ինկա՛ւ սեւ հողը , ծածկեց իր դաբաղ ,
 Ու հեծեց գոգցեա տխրածան , դանդաղ՝
 Ողբ մը այդ փոսէն տակաւ կիսարաց ,
 Միակ ողբը , որ իր մահը ողբաց :

Ս Տ Բ Ո Ւ Կ Ի Ն Գ Ս Բ Ո Ւ Ն Ը

□ □ □

Կա ձեզ նոր , գեղածիծաղ , կո՛յս գարուն ,
 Ա՛լ շողարձակ փայլի արեւ ոսկեվառ ,
 Եւ ջերմ լոյսը իր կենսատու շողերուն՝
 Կը ցանցընի ջինջ երկինքէն , վերէն վար :

Ու կը խայտան թէ կոյս , թէ բոյս , թէ Թռչուն՝
 Իր վառ լոյսէն կեանք ծրծեւով հաւասար .
 Եւ կերկրննան երգերը Թարմ ու հնչուն՝
 Հորիզոնէն դէպ հորիզոն , սարէ սար :

Բայց հարցուցէ՛ք սրտին սարուկ մեր հայուն՝
 Կը Թափանցէ՞ արդեօք գէթ շող մը տրկար .
 Նա երբ ֆօրա է , գարունն ըլլայ թէ աշուն ,
 Լոյս արեւէն կեանք ծրծեւո՛ւ կա՞յ հրնար :

Տե՛ս , պաշտելի քու ստիակըդ հիմա լուռ՝
 Քե՛զ կը խորհի՛ իր սիրտը խոց ու վիրտա .
 Նա երգելու համար սէրը հեշտաւար՝
 Գինովցընող քու նայուածքիդ է կարօտ :

Տե՛ս ահա նենգ սէրէ՛ն խարուած մի հէգ կոյս ,
 Որ իր վիշտը կուլայ նըստած թըփիդ մօտ .
 Ըստփուռելու համար անի՛ դեռաբոյս
 Քու թերթերուդ աննենգ բոյրին է կարօտ :

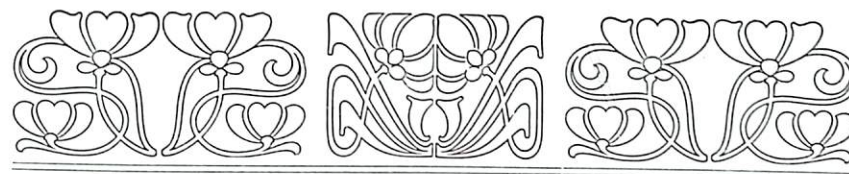
Արի բացուէ՛ , ո՛վ աղւոր վարդ , բաւ է ա՛լ ,
 Տե՛ս ծաղկեցան հովիտ ու սար եւ արօտ .
 Բլրակներու մանիշակին ցաւ է ա՛լ
 Երկար նիրհդ , նա կը մեռնի՛ քեզ կարօտ :

Գ.

ՍԻՐՈՅ ԲԱԺԱԿԸ

« Քանի փչէ հղօը մըրիկ , թափէ արեւ հուր լոյսեր
 Քանի երգեն թռչունք երկնից , բուրեն ծաղկունք անգաղար
 Պիտի ըլլայ նաեւ յաւէտ իմ ալ հոգւոյս խորը սէր : »

Ա Յ Ո՛

o

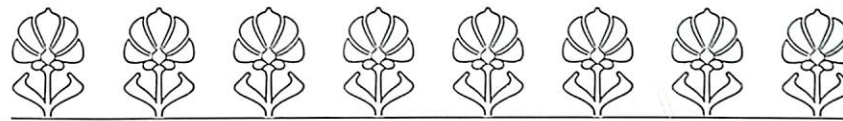
ամատարած , սեւ գիշերուան խոր մութուն՝
Նրսեմատուեր թուփերու տակ քով քովի՝
Պաշտում ու սէր երգութենալէն մըտովի՝
Երազեցինք վայրկեան մը լուռ եւ ու դուն :

Եւ դուն յանկարծ սեւ աչերըդ ինձ յառած՝
Ուսիս դրբիք քու գրբուխդ ամբասիր ,
Եւ կասկածոտ նայուածքով մի հարցուցիր .
Թէ՛ կը սիրե՛մ քեզ , ո՛վ չքնաղ արարած :

Այո՛ : Յաւեա պաշտող մ՛եմ քեզ իբր Աստուած ,
Մեկեան մին է քեզ նուիրուած սիրտըս կոյս .
Հոգիս խունկ է սիրոյ հուրին մէջ նետուած :

Ծունըր դրած ստքիդ տակը՝ մալգին
Պիտի մըխամ մինչեւ հասնիլն իմ հոգւոյս ,
Եմէ երբէք հասնի սիրող իմ հոգին :

Ա Ն Տ Ա Ռ Ո Ւ Մ

△ △ △

իշում ես երբ տեսայ թե՛ մի առաւօտ ,
Կոյս անտառի ծոցում , հրակայ կաղնու մօտ ,
Որտեղ , մամուռ կոճղին վրայ դարեւոր ,
Նստել էիր ինչպէս Թռչնիկ վիրաւոր :

Խոկում էիր՝ վրձիտ աչերդ երկնայած ,
Մայր բընութեան ամբիժ սիրով համակուած .
Եւ անարատ հոգւով պաշտում էիր դու
Երամները կրօնակներին օղաջու :

Գանգոյներդ ձակտիդ վրայ ցանուցիր՝
Լքում էիր սէգ ծառերին ուշադիր ,
Թէ տերեւներն արդեօք ինչե՛ր են խօսում ,
Արդեօք սէ՛րը , արդեօք նախա՞նձ , կի՞րք , յուզո՞ւմ :

Եւ զգացի քողը սարսուռ ոսկեմե . ,
Երբ նայեցի լուս՝ աչերիդ մէջը սև .
Քո նայուածքը յառակ , ժպտուն , սիրաւէտ ,
Վառ յոյսերի մի երկինք էր ջինջ յաւէտ :

Ս. ՆՏԱՌԻ ԽՈՐԷՈՒՄ

 Խուերախիտ անտառների խորքերում ,
 Կանանչագեղ թրվերի մէջ ման եկայ ,
 Եւ տեսայ թէ ինչպէ՛ս էին երազում
 Անհուն սիրոյ գրկում ծառերն այն հսկայ :

Տեսայ ինչպէս տերեւները թարմ , դալար ,
 Մրմնջէին հեզիկ իրար աւանջին —
 Սիրոյ խօսքը : Ինչպէ՛ս խարուած սէրը լար
 Գեղնած շխդին թառած ճրպուռն այն ջնջին :

Տանջրեցի երկար այնտեղ հոգեպէս .
 Խորհեցի թէ սէրը կեանք է կեանքը սէր ,
 Ուր կը հոսին հոգւոյն խորը բիւր յոյսեր :

Ու տրամեցի , զի միայն ես , այո՛ , ես
 Գեւ ջըմպեցի սիրոյ քաղցր բաժակից ,
 Չը լրսեցի մի հառաչանք խոստմնալից :

Ա Ր Գ Ե Փ Գ

ու հեշտանքով փրփրած անզուսպ ծով մը մըշտերը ,
 ես լուրջ մը՝ անձնատուր սիրոյ մը կոչը ու վրտիտ .
 Վիշապի պէս գալարառ իրիակներէդ տարուրեր՝
 Կը հմլրւիմ հանապազ զարնըսէն ժառ սրտիդ :

Կրօխ մղեմ անընդհատ , կրօխ մը սեւ ու կոպիտ՝
 Անդունդներու վրայէն Թրուջրակով օր գիշեր .
 Դմնէ խաւար է չորս դիտ , չկայ ոչ յոյս , ոչ ժրպիտ ,
 Վառ արեւուն շողերը ա՛լ չեմ տեսներ . չեմ յիշեր :

Բայց կը յուսամ , կը սիրեմ դէպ ի լոյսը սրբանալ
 Աչքս յառամ դէպ ի հոն , հաւատքով մը սիրագգամ ,
 Ուր կը փռուի տենչերուն դաշար կեանքով լի ծաղկամ :

Արդե՞օք կորչիմ պիտի մտեմ վիրապներու մէջ ես ալ՝
 Շատերու պէս դժնդակ այս կոյր կուռէն վրիստուամ ,
 Թէ պիտ՝ համնիմ վերջապէս իմ տենչանքիս, ո՛վ Ստուսամ :

Ե Ր Բ Ա Լ Չ Կ Ս Մ

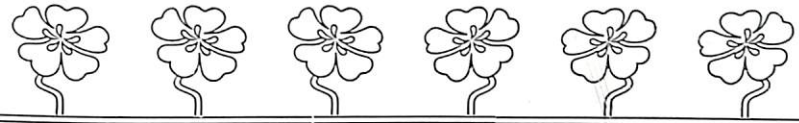

Երբ ալ ջիամ, արդէն ուշ է,
 Փունջ մի բերեր
 Ինձ հուէր .
 Ես կուգէի՛, միայն յիշէ՛,
 Քեզ ո՞վ սիրէր
 Անձնութիւն :

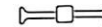
Շեշտ մը սիրոյ տուր տխրակին ,
 Որ Թեւերով
 Ինձ բերէ .
 Սրտի երգը , բոյր մեխակին ,
 Շիրմիս վերով
 Կա փրութ :

Ես առտուան վրձիտ ցողին՝
 Շի՛ն մը փոխ տուր
 Արցունքէդ ,
 Որ կա ցողութ շիրմիս հողին՝
 Մաղձը տխուր
 Լացին գէ՛ն :

Ու ըոյր, արցունք, շեշտը երգին
Երբ իմ ցուրտ հոգ
Մըխըրձաին ,
Ոսկերտիս սիրոյ ներքին
Խանդով գէթ հեղ
Մը հըրձաին :

Գ Լ Լ Ա Ր . . .

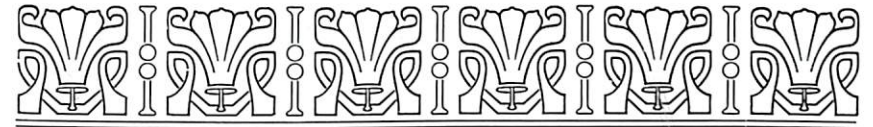
Երանի՛ մէ այս երկիրը՝ ծաղկաւէտ
Հովիտ մ'ըլլար ու վարդ բուսներ լոկ լնդնին ,
Եւ ուր պայծառ , անամպ երկնից անքննին
Կապոյտին տակ սիրէի՛ քեզ եւ յաւէտ :

Հոն մեր հագուստն ըլլար թուզի մը տերև .
Սրնանէինք համրոյրներովն իրարու .
Անգէտ կեանքի կոշտ , նիւթական իրերու՝
Անմեղրութիւն թռչրտէր միշտ մեր վերև :

Հոն նախանձը չըլլա՛ր երբէք եւ հոն սէր
Բուրէր հոգին ու սաւառներ յոյսը վարդ .
Եւ մեր կեանքը, կեանք մը ժպտուն ու գրաւոր՝
Յամբ ու ըւիկ , ջինջ առուակին պէս հոսէր :

Եւ կուտական մեր սրտերը բերկրէին ,
Առանց կրքի , առանց վշտի հոգեկան .
Արեւն ըլլար մեր ջերմ սիրոյ լուռ վրկան :

Ձի հոս — կրքի եւ նախանձի այս երկրին
Մէջ — անփուշ վարդ , անվիշտ սէրը աղջրկան ,
Մարդուն համար յառէտ ջրկան , ա՛հ , ջրկան :

Ի Մ Ս Է Ր Ը

△ △ △

Ըն ո՛վ է, որ կրնայ իշխել անեղատատ փոծորկին,
Հրրամայել ըռնակարկառ ալեաց , որ ա՛լ չըլլային .
Եւ ո՛վ կրնայ սանձափարել անզուսպ շանձը երկնային ,
Որ չզատուէր նա լայնածիր կուրծքը երկնից մակեփն :

Ըսէ՛ք , ո՛վ է , որ պիտ՛ կրնայ դիրքը փոխել արեւուն ,
Եւ պատուիրել , որ չը զարմնու նոր եղանակ , նոր գարուն .
Ա՛լ չը ծաղիկ ձերմակ շուշան հովիտներու մէջ սիրուն ,
Ու չը ժպտի մացառի տակ մանիշակը սարերուն :

Ահա սէրս ալ — անխառն որդի նոյն բնութեան փառայեղ —
Ծովերու պէս խոր ու լայն է եւ փոծորկին չափ ուժեղ .
Արեւու պէս վե՛հ ու բարձր , ծաղիկ բոյրին չափ արդար :

Քանի՛ փրջէ հրզոր մրբիկ , թափէ արեւն հոսը լոյսեր ,
Քանի՛ երգեն թռչունք երկնից , բուրեն ծաղկունք սմբաւար ,
Պիտի ըլլա՛յ նաեւ յառէտ իմ ալ հոգւոյս խորը սէր :

Ի Ն Չ ՈՒ Չ Ե Մ Ե Ս

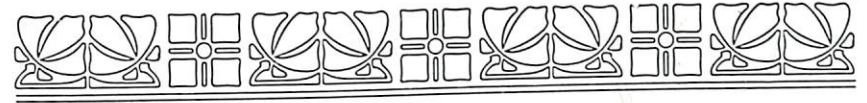
Ինչո՞ւ չեմ ես զեփեռ ազատ ,
Օրրէի քեզ , ո՛վ կոյս վարդ .
Փայփայանքներ տամ հարազատ'
Նուրբ կոկոնիդ թաւազարդ :

Ինչո՞ւ չեմ ես քնարերգակ'
Սոխակիդ պէս սիրահար ,
Նստած թռփիդ վրայ մինակ'
Երգէի ե՛րբ սիրոյ յար :

Ինչո՞ւ չեմ ես այն ժիր մեղուն ,
Որ հեաւրով թրուէի .
Քաղցր հիւծիդ տնջով զեղուն'
Թերթիդ վրայ թառէի :

Ինչո՞ւ, չեմ ես կամեիւ մը ցող՝
Ինկած բամկիդ յատակին ,
Որ քո բոյրիդ նեա մըխացող՝
Նոգիանամ դէպ երկին :

Ինչո՞ւ, չեմ ես գէթ վերջապէս
Ափ մը հողը ոտքիդ տակ .
Որ դուն կեանքիդ հիւծը ծըծես՝
Սիրո՞ղ սրտէս յիշատակ :

Ի Ղ Զ

Δ

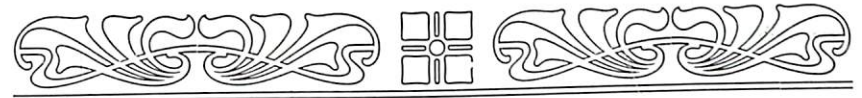
ու.ռ գիշերին՝ աստղեր պայծառ
Սէր շշնջեն
Մեկուսի ,
Բողբոջ , կոկոն, ծաղիկ ու ծառ
Սէր ներշնչեն ,
Սէր կոյտի :

Տենչամ ես ալ սրտիս սնուալ՝
Սիրամբմունջ ,
Լիպոյս .

Տենչամ սիրել , սիրուիլ ես ալ
Քեզմէ՛ն լու.ռ , մունջ ,
Քեզմէ՛ն կոյս :

Արևածափին՝ շուրթիդ ժրպիտ
 Խառնէ այգուն
 Ճահանջին ,
 Որ յոյս, կեանք տայ սրտիս կռախտ
 Մընին , Թագուն
 Ոչինջին :

Յրուէ՛ շունջիդ կիզիչ հոսքը
 Հովերու մէջ ,
 Առոյգ կին ,
 Փըջէ՛ մարած սրտիս խորը
 Կայծը անշէջ
 Խարոյկին :

Ի Ջ Ո Ի Ը

□ □

Ի զուր հաւատքով հոգիս օրրեցիք .
 Մանուկ տարիներ , երա՛զ խարուսիկ .
 Այժմ՛ հիասթափ կը խոկամ տըխուր ,
 Յնա՛րք մ'էր ունայն . . . : Հաւատացի ի զուր :

Ի զուր փարեցայ կեանքին ունայն , սին՝
 Դիրկը նետուելով վարդագոյն յոյսին .
 Քամեցի անյագ կեանքը ցրմըրուր :
 Պատրանք մ'էր ան ալ . . . : Յուսացի ի զուր :

Ի զուր երբեմնի սիրտս հըրավաւ՝
 Սիրատարի կուրծքիս ներքեւ կը հեւար .
 Այժմ՛ ցո՛ւրտ , մարած ըննջքիս տակը՝ սուր
 Տառապա՛նք մը կայ . . . : Սիրեցի ի զուր :

Լ Ա Ռ Ս Ն Ե Ա Կ Ի Ն

□ □ □

առած լուռ , արխուր արս գիշեր մինակ ,
նայիմ քեզ երկա՛ր , ո՛վ չքնաղ լուսնակ ,
Ու զարթնան ներքա յուշեր ցառագին ,
նախանձը կրծէ իմ վշտոտ հոգին :

Ժրպտիդ պէս , լուսնեակ , չունիմ ես ժրպիտ ,
Կեանք առանց սիրոյ , մի խաղ է անմիտ :
Սիրաբա թափուր է զերթ չոր անապատ ,
Գու. ժպտի՛ր , ես լամ թող միշտ յուսահատ :

Ե Ո Ս Տ Ո Ւ Մ

Ան օրէն , երբ սիրեցի ես , աղւո՛ր քեզ ,
 Ձգացի որ կայ աշխարհ նոր , կեանք մը նոր ,
 Կեանքը կռուի՝ ինձ անձանօժ մինչ այն օր ,
 Եւ նետուեցայ այդ մուժ կռուի սապարէզ :

Կոյր պայքարի յորձանքներուն մէջ պղտոր՝
 Թէ փշրուին ողջ իմ զէնքեր փոքր ու մեծ ,
 Ոչմերս տարւին ալիքներէն փրփրադէզ ,
 Պիտի յուսամ՝ ես յուէտ քեզ , քե՛զ աղւո՛ր :

Բոլոր սրտով քու ջերմ սիրոյդ պինդ փարած ,
 Պիտի սիրեմ ես ողջ աշխարհ արարած .
 Պիտի գրկեմ այս երկիրը վերաօր :

Ու քու սիրոյդ հուր-բոցովը առլըցւած՝
 Պիտի կոխ տամ արգելքները օխրազգւած .
 Ու պիտ՝ հաւտամ յողթանակին հեռաւոր :

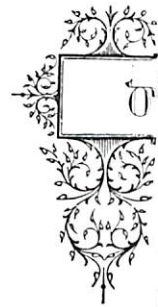
ԿՈՅՐ ՏԷՐՎԻՇԸ

ԿՈՅՐ ՏԷՐՎԻՇԸ

Ա.

Մ առազարդ, կանանց պարտէզի մէջտեղ,
 Կանգնած է ճախի պաշտար շրքեղ.
 Երբօրս կռթնում սխներուն հազար,
 Փերուզով (1) տողւած ձիւնամոյր մարմար :
 Եւ պայծառ կապոյտ երկնից տակ շողան
 Ոսկի կամարներ, անննգ շափիղան :
 Լաջն լուսամուտներ, բիւր գոյներով վառ,
 Կը հառազաղթեն, կը փաշլիբլին յար :
 Ինչպէս արեւու փողփողուն հաճանց
 Ոսկեգոյն, կապոյտ, կարմիր ու կանանց :
 Եւ աշտարակներ գոռոզ, սիգապանծ
 Կիշխեն բարձրերէն շուրջի պարսիզաց .
 Ուր չորս կողմ վարդեր, ծաղիկներ հազար
 Կահին կոյսերէ սիրուելու համար .
 Ուր սիւք, սասափինն, աղբիւր, շատրըւան
 Կերգեն շողերը խաղաղ առարւան .
 Ուր Թարմ կեանքով լի սեւախեր ծիծառ
 Կողջունէ գարնան լոյսերը պայծառ :

(1) Փերուզ կամ ֆիրուզս անուն գեղեցիկ կապոյտ թանկագին քարը սուսաուլթեամբ կը գտնուի Պարսկաստանի մէջ Խորասանի կողմերը :

Եւ անմեղ աղջկան աչքին պէս վրձիտ ,
 Չինչ առազաններ թըզնեաց մէջ խիտ ,
 Յաւեա կը տենչան վաղ արշաւային՝
 Շոյեւ մարմարէ ուսերը կոյսին .
 Եւ իրենց մէն մի կալակը հիմայ
 Անոյս տենչերով զեղուն կը խակայ .
 Ու գոլորշիներ կը ցնդին դէն դէս ,
 Փրշըբւած սիրոյ անուրջներուն պէս :

Բ.

Դիշեր է հիմայ , գիշեր մութ ու սին ,
 Սև քող է փրուած երկրի երեսին .
 Լքուած է սիւրբ՝ սարսափած մութէն .
 Տերևներն անշարժ՝ սառած են արդէն :
 Ձեփիւռը դադրած՝ կը հանգչի լրուիկ՝
 Մացառներու տակ զերթ վախկոտ թռչնիկ :
 Խաւար է երկիր , խաւար է երկին .
 Տիրած է չորս կողմ մը թռուածան ոգին :
 Հեռաւոր լեռներ , ինչպէս ուրուական ,
 Գիտեն անհունը կանգնած անասան :
 Մարեցա՛ն վաղուց , չրկա՛ն վառ աստղեր ,
 Չրկայ եւ ժպտող լուսին ոսկեհեր :
 Կը ցոլան միայն գոյնրագոյն բոլոր
 Լուսամուտները արքային հըզոր ,
 Որոնց տակ ահա երբորդ գիշերն է ,
 Որ կոյր տէրվիշ մը քաղցրածայն կ'երգէ :

Գ.

Կերգէ տէրվիշը , կերգէ անընդհատ ,
 Իր երգը բողբ մին է անվրիստ .
 Աննրկուն խանդով կառարէ դէպ վեր՝
 Սրտի խորքերէն թրուած իր խօսքեր .
 « Ո՛վ դու փառայեղ արքայ արքայից ,
 « Բոպէ մը շքնորի ըրէ լրսիր ինձ .
 « Ես մի տէրվիշ եմ աղքատ եւ անկեղծ :
 « Խօսք մը Յշմարիտ ունիմ ըսել քեզ :
 « Գիտեմ կը կոչուիս դու մեծ Թագաւոր ,

« Ունիս անթիւ գանձ , պալատ փառաւոր .
 « Թագրդ ադամանդ , գանձը ոսկեհուռ ,
 « Մարգարէն տըւաւ ձեռքըդ հատու սուր :
 « Բազմազան ազգեր , աշխարհի մը հանուր
 « Ուրիշ տակ ինկած կերկրագէ լուռ :
 « Բայց լրսիր , արքայ , լրսիր ու սակա՛ ,
 « Որ երկրի վրայ քեզմէն ալ մեծ կայ :
 « Կա՛յ Արդարութիւն , պայծառ , լուսածին ,
 « Որ ծընաւ Սէրը Յոյսով միասին .
 « Եւ իր ջերմ լոյսը ասորեցաւ յաւեա ,
 « Ծըփանքներու մէջ դարերուն վէտ վէտ :
 « Վեհ է անունը , ուժը մեծ անոր ,
 « Անյաղթ , զօրեղ քան ամեն Թագաւոր :
 « Մի՛ մոռնար երբէք , որ ամեն անկիւն ,
 « Ուր հասնի տիրէ սուրբ Արդարութիւն ,
 « Բնա՛ւ չրկայ լաց , չրկայ սուգ , շիւան ,
 « Խեղդող ջէ երբէ՛ք մութը գիշերուան :
 « Խաւարը ցրտի եւ ը՛յս կը ցոլայ՝
 « Առույգ եւ առողջ դէմքերու վրայ :
 « Օ՛ն , լրսէ՛ , արքայ , անոր սուրբ ձայնին ,
 « Որ հողիդ վրայ Սէր եւ Յոյս փայլին : »

Դ.

Բազմած է արքան արդէն կուշտ ու կուռ՝
 'Նրբահիւս Թախտին(1) վրայ ոսկեհուռ՝
 Եւ իր սիրական զայլանը(2) ձեռքին՝
 Բաղցրարոյր մուխը ծառայէ չորս դին :
 Մետաքսի թելէ գորգեր գունազեղ
 Կախուած են պատերն ի վար ամեն տեղ ,
 Եւ հսկայ ջանքեր ոսկի , անարատ
 Թափեն վերէն վար ընդ լոյսեր առատ .
 Ամեն կողմ ցրած զմրուխտ ադամանդ
 Բոցավառ ցոլքեր ցայտեն աստ եւ անդ :
 Եւ շուրջը Շահին փառքէն հըսարտ , վէս ,
 Ոսկեով զարդարուն արձաններու պէս ,
 Կանգնած են անշարժ սարդար , վէզիր , խան ,

(1) Թախտ = բաղմոց : (2) զայլանը = կլկլակ (նարկիկէ) :

Պատրաստ կատարել մէն մի հրրաման :
Իսկ նա , իշխանը աշխարհին համայն ,
Երբ լրանց երգչի քաղցրանրագ ձայն ,
« Արդարութիւնը կը սիրեմ , բառ .
« Թող գայ վայելէ իմ շքնորհն ամբառ . » :

Ե .

Ու կոյր տէրվիշը մտնակը ձեռին՝
Երբ Թեւէն բռնած սրբանը բերին ,
Թափեց ուսերուն մագերթ առատ ,
Եւ առաջ անցաւ քաղցրով հրարատ :
Կոխեց գորգերուն մետաքսեայ , շրքով
Բոպիկ ոտներով կոշտացած , արգել :
Ափովը շրփեց ձակաւոր յոգնած ,
Եւ ուղիղ կանգնեց արքայի դիմաց ,
Գլուխը բարձր , խանդավառ ու վէս
Ու երգեց քաղցր իր երգը աչապէս .
« Լրսի՛ր , ո՛վ հրգոր արքայ Իրանի ,
« Բոպէ մը մուցի՛ր Թագ ու ծիրանի .
« Մեղմէ՛ ամայանքը խեղճի աղբատի ,
« Եւ քաղցր սոված մանկանց ծաղկատի :
« Լրսի՛ր դու երգչիս երկու խօսքը լրկ ,
« Ո՛վ դու Թագաւոր , ուշադիր իրօք ,
« Եւ գահըդ կօրնի՛ն երկիր ու երկին
« Համայն Իրանի ողջ ազինք բերկրին :
« Փառքըդ կը փռուի մինչեւ արեւմուտ ,
« Տէրութեանըդ մէջ աիրէ Սէր եւ Գուժ :
« Չորս կողմըդ փռուի բարիք բիւր , հազար ,
« Թշնամիդ ոտքիդ հողին հաւասար : »

Զ .

Յաւատանջ երկրի որդի , անձնութիւն
Տէրվիշի սիրտը սաստիկ կը ցաւէր .
Իր գանկին խորը Թաղում նայուածքին
Անշէջ հուրովը կայրութիւն հողին :
Սակայն մի բոպէ գոնէ անքննին
Յուսոյ նշույր փռուեց իր դէմքին .
Եւ իր իսկ խօսած սիրոյ խօսքերէն

Անպատ Ժողովրդ Թեւ անորհն :
Ու երգեց անի անքան մեղմ , անուշ ,
Չերթ տխրակ Թաղում վարդենույն քնքուշ ,
Իր ձայնը ունէր յոյզեր այնքա՛ն խոր ,
Որ հաճուք զգաց շահը մեծագոր :
Եւ կուշա քաշելով զայլանը անգին ,
Հրրաման արեւա իր սեւ սարուկին .
« Թող շամ (1) քաղցրահամ արուի այս երգչին .
« Խալաթ (2) հագցուցէ՛ք փոխան իր քուրջին .
« Եւ այսուհետեւ սրաւատիս մէջ նա
« Ոսկի վանդակին տխրակը դառնայ : »

Ե .

Բայց խոր խոցուեցաւ կոյր երգչի հողին ,
Սեւ վիշտ նրկարուեց ցաւատանջ դէմքին .
Գուցէ կարծեցին , Թէ ինք մուրալու
Տենչով համակուած՝ սարուկ մ'էր հըլու :
Ո՛ջ : Ինք ասող մ'էր մուրացկանութեան ,
Որով վարակուած էր ամբողջ Իրան :
Իր ազնիւ սիրտը ձմրութիւն անցա՛րփ ,
Թէ ինչո՞ւ ինչար իր ազգը ա՛յնչափ :
Այդ սարուկ , լքւած ժողովուրդ միմէ՞
Յետ էր նահանջած դարերէ հետէ :
Իսկ այժմ անոր սեւ քաղցր ձեռքին
Ունեցողները գերի են կրքին .
Գեւ չեն Թոթափեր անմիտ կեանքը հին ,
Յոյց չեն տար ազգին փրկութեան ուղին :
Այլ հաճուք կրգգան երբ ազգը մոլի ,
Գաժան ակտերու մէջ կը Թաւալի :

Ը .

Ժամառ ու ցաւագին մրտածութենով ,
Հողին ալեկոծ , փռուի սիրտը խրուով ,
Տէրվիշը քայլ մ'ետ քաշուեցաւ խափա ,
Մերձեց ամեն յարգ , ինչոյք ու սրտախ .

(1) Շամ = ընթրիք :

(2) Խալաթ = սրտույ դգեստ :

Թօժվեց գրուխը բարկացոտ , ինչպէս
 Վիրատոր առիւծ , եւ կրկին երգեց .
 « Ես այստեղ ընծրիք մուրալու չեկայ ,
 « Եւ ո՛չ ալ շընորի , գիտցի՛ր դու . արքայ ,
 « Այլ լիշեցրնելու քու սարաքրդ թեզի ,
 « Այդ էր իմ գործըս , զոր կատարեցի :
 « Իմ այս հին քուրջըս լու է խալածէն ,
 « Կըտոր մը սեւ հաց կերայ ես արդէն .
 « Ախորժակ չունիմ փըլլաւի , միսի ,
 « Եւ ինչ որ կըզգամ բոլորը չբոխի :
 « Ես կոյր եմ աչքով , բայց հոգիս պայծառ
 « Տեսաւ միշտ ազգիս տանջանքը անծայր :
 « Արի՛ , ո՛վ արքայ , ես թող առաջնորդ
 « Ըլլամ թեզ , ման գանք լոկ իրեն անցորդ :
 « Ե՛կ , գընա՛նք գիւղեր , քաղաքներ անհուն ,
 « Որոնք դողալով լրսեն քու անուն .
 « Հոն թանձրը խաւար կը տիրէ անվերջ .
 « Հոն մարդը կ՛ապրի շան հետ , ցեխի մէջ .
 « Հոն քաղցածներ բիւր , սովածներ հազար
 « Քարշ տան կեանքը՝ լոկ տանջուելու համար :
 « Գէթ ա՛ն ժամ դուրս ե՛կ սրտատէր շըրեղ ,
 « Եւ ման ե՛կ դժբաղդ հողրդ գէթ մի հեղ .
 « Քեզ ցոյց տամ մարդկանց բազմութիւն մ՛անծիւ ,
 « Որ կը տառապի միշտ գիշեր ու տիւ :
 « Քանի՛ քանի մարդ որ այս գիշեր հենց
 « Պատառ մը չոր հաց չը կերած քրնեց :
 « Բիւր մանուկներ լի թարախով , վերքով՝
 « Քուտա շուներու հետք քովէ քով .
 « Նեղ փողոցներու մութին մէջ սրտկամ՝
 « Գողա՛ն : Կը տիրէ մութ համատարած : »

Թ.

Կերգէր տէրվիշը . կերգէր անընդհատ
 Ըմբոստ բողբոք իր սրտին ազատ .
 Հոգին անհուն էր՝ ինչպէս ովկէան ,
 Զայրոյթը հուժկու՝ զերթ մըրիկ աշնան .
 Բազմատանջ ազգի վշտին կարեկից՝

Խօսքը նրման էր որոտման երկնից :
 Նա այնտեղ չէր լոկ տէրվիշ մը ինքնին ,
 Այլ բմբոստութեան զայրացած ոգին :
 Գողցես մըլտալին լաջն ճակատն ի վեր
 Գարերով կիտուած վշտերու ամպեր .
 Վըրէժն էր գողցէ մարմնացած համակ
 Նա – ժողովրդի իսկական զաւակ :
 Զարբիւում կեանքի ցաւը դողբոլոր
 Կարծես շուրթերուն վրայ դեղնահար .
 Ու քանի պատմէր կակիծը վերքին ,
 Անզուսպ յոգերով կը լեցուէր հոգին .
 Արագ կիջնալին խօսքերը անեղ ,
 Ինչպէս ժայռն ի վար սրլացող հեղեղ ,
 Եւ իր քաղցրաւոր երգը հոգեծով
 Տակաւ դառնանար դաժան զայրոյծով .
 Իր վեհ թռիչքով չէր խորհեր ալ ան
 Գիմացը նստող տիրանին գազան ,
 Որու հասցէին մէն մի նախատինք
 Գողցէ կեանքովը նայն իսկ տուժէր ինք :

ժ.

Եւ միմէ ազնիւ , նրւիրուած հոգին
 Բողցէ մը կրնա՞յ խորհիլ իր կեանքին :
 Անձնական վրտանգ ի՞նչ արժէք ունի ,
 Երբ կեանքը դըժոխք մ՛է ընդհանուրի :
 Կոյր երգչի միտքը սեւեռուած էր հոն .
 Ուր կեանքը տանջանք մ՛էր անվերջ , անհուն .
 Ան կը խորհէր իր հայրենիքին հեգ ,
 Որ ոչ մէկ հանգիստ չունի ա՛լ երբէք :
 Կանցնէին գանկին տակէն անդադար
 Մըտածումները սեւ , անմըխիմար .
 Ո՛վ դու , Իրանի նախկին ազգ հըզոր ,
 Խաղալիք դարձար խաներուն այսօր .
 Տուն չունիս , քաղցած ման կուգաս մուր ,
 Մարեցաւ մէջրդ ազնիւր բոլոր :
 Ինքնասիրութեան լոյսերէն աղւոր
 Մերկացաւ յաւեա սիրտը վիրատոր :

Սեւ սեւ կրքերը , դասերը ըստոր
 Բոյն դրրին վաղուց հոգաւոր մէջ պղտոր :
 Սուտ ու կեղծիքի մէջ խոր մըխրքնամ'
 Մոռցար հաստարբող , մոռցար խակ Աստուած :
 Արպապիւղ ոտքին տակը ճզվրւած'
 Միաբըղ թմրած է , սիրտը անըզգած :
 Ճշմարտին բարեոյն չես ըզգար ծարաւ ,
 Պատուի ըզգացում սրտիդ մէջ մեռաւ :
 Կեանքիդ տէրերուն առջեւ վիզըդ ծուռ'
 Նախատինքներու կը տակաւ դուն լուռ :
 Գերութեան մարով սեւացած հոգիդ
 Խաւարի թոյնով սընած է ընդ միշտ :
 Եւ դուք , իշխողներ անգութ , անարդար ,
 Տանիք դէպ անկում ամբոխը արկար :
 Գրմահաճոյքին ձեր բուպէական'
 Չոյնէք ողջ երկրի ներկան , ապագան :
 Հէգ ազգը թափէ արին արտասուք ,
 Որ ծոյլ ու անհոգ պարարտանար դուք :
 Յաճախ ձեր մէկ հատ հաճոյքին համար'
 Թպփէք արինը մարդկանց անհամար .
 Կրթակի մատնէք որրի , խեղճի հիւղ .
 Ա՛լ չէք խընայեր ո՛չ քաղար , ո՛չ գիւղ .
 Հիմէն կը քանդէք երկիրներ ծաղկած ,
 Որ սարսափ ազգէք ձեր շուքի ազգաց :
 Բայց դուք դողացէ՛ք ձեր գահի վըրայ ,
 Պիտի գայ մի օր , Աստուած է վըրայ ,
 Որ իրաւունքը յաղթէ բիրտ ուժին
 Եւ ձեր զէնքերը համակ վըշրբին :
 Արեւը թափէ ջերմութիւնը վար
 Ամեն մի մարդու համար հաւասար :
 Լրուէ աշխարհի հսկայ սուգն ու լաց :
 Ով որ աշխատի գանէ առատ հաց :
 Այն ատեն վա՛յ ձեզ , բռնաւորներ վատ ,
 Ձեզ չեն փրկելու պարիսպ ու պալատ ,
 Բաւ պիտի ըլլայ մի ազգանըչան ,
 Որ թափուին բոլոր զերթ տերեւք աշնան :
 Որ ոտքի կանգնի աշխարհ արարած ,

Չորս կողմ սիրտի լոյս համատարած :
 Այժմեան Յիար ծուռ , դժբաղբ գիւղացին
 Անհոգ ապրի զերթ մանուկ նորածին .
 Եւ արդարութեան վըճիւն անփոփոխ
 Ի կատար ածէ գիտակից ամբոխ :

ԺԱ.

Տէրվիշը կրկին ուղղեց իր հասակ ,
 Եւ կանգնած հըպարա՝ երգեց համարձակ .
 « Լո՛ւր ինձ , ո՛վ Շահ , լո՛ւր եւ հրրաման տուր ,
 « Որ ա՛լ վերջ գանեն տանջանքներն անլուր .
 « Ա՛լ բաւ Իրանի անբաղբ գիւղացին
 « Խաներ , արպապներ (1) մինչ ծուծ ծըծեցին ,
 « Խիստ ֆէրման (2) խրկէ չորս կողմը երկրի ,
 « Որ ամեն մարդ իր քրտինքովն ապրի .
 « Ես կոյր եմ աչքով , բայց դուք կոյր հոգով ,
 « Սեւ բռնութեան տակ տըքայ ցամաք , ծով :
 « Կոյր արգիտութեան ճանկերուն դողդոջ
 « Մատնւած՝ հեծէ երկիր մ'ամբողջ :
 « Իսկ դու հարէմով (3) , հարխը հարձերով՝
 « Ձեզիս , շըւայտ կեանք մը կապրիս անխըռով :
 « Թող այդ անմիտ կեանք եւ լոյս , գիտութիւն
 « Սիւռէ պետութեան ամեն մի անկիւն ,
 « Ուր այժմ ամեն մի մարդ է դժբախտ ,
 « Ամեն ինչ կեղծիք , մուրթիւն եւ ախտ :
 « Նոյն խակ պիղծ , մոլի կրքերուն վըրայ՝
 « Հիմնրւած է այս պալատը հրակայ : »
 Եւ անզուսպ խամդով՝ կոյր տէրվիշն այնպէս
 Ռեժով աջ ոտքը յատակին խրվեց ,
 Որ իր յաղթանդամ մարմնոյն բեռին տակ՝
 Յնցեց , դրողըրդեց պալատը համակ :

ԺԲ.

Կատաղի ոստմամբ վեր թըռաւ խակոյն
 Շահը Իրանի զայրացած , ամբոյն :

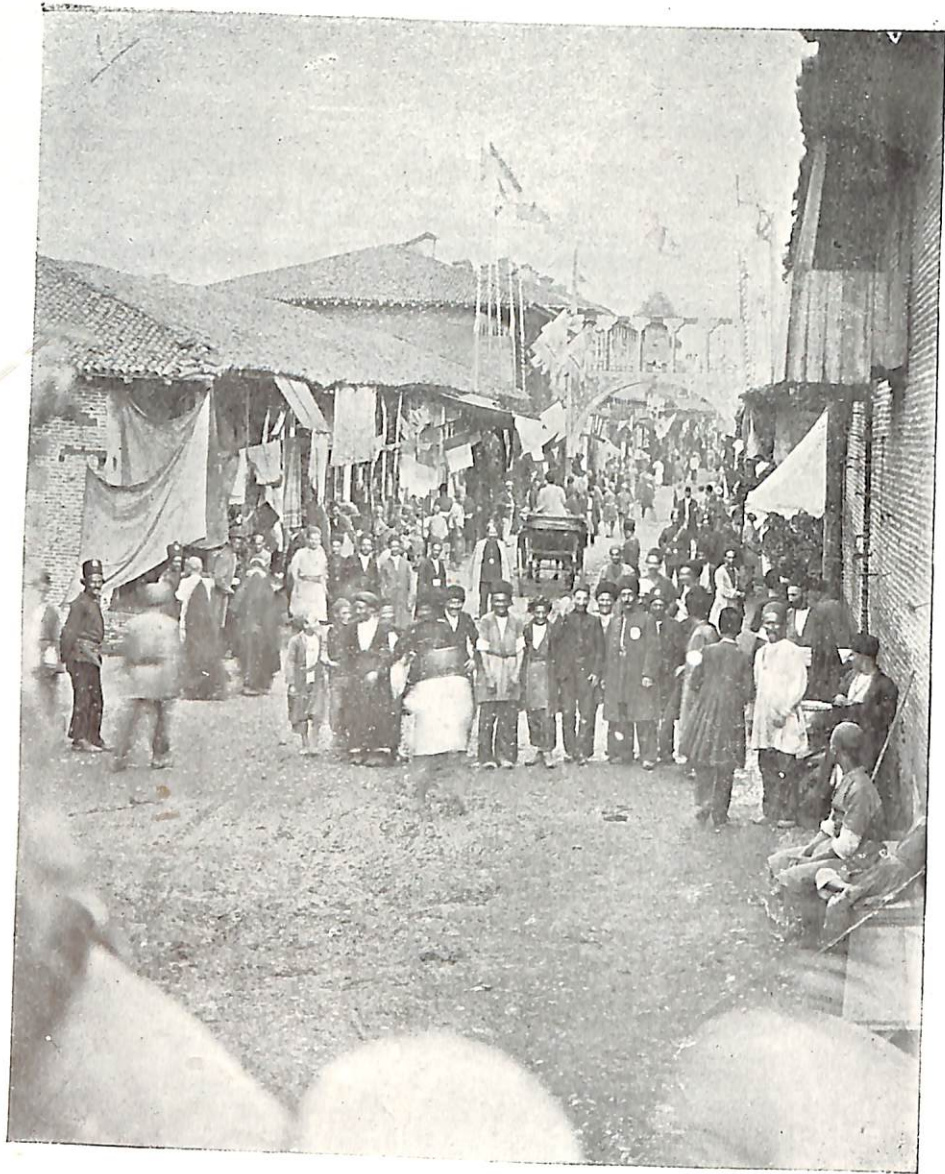
(1) Արպապ = կալուածատէր , տէր : (2) Ֆէրման = չըտվարտակ :
 (3) Հարէմ = կանանոց :

Իր ժանտ ցատումէն դողաց ձեռն ու ոտ ,
 Եւ գողաց ինչպէս շանթարեր որոտ .
 « Լրուի՛ր , դու լիրբ քօռ (1), դու յաւերժ լրուի՛ր ,
 « Եւ դու լրուի՛ր . Թող , անպիտան վէզիբ ,
 « Վաղը առաւօտ , դեռ ջրլուսացած՝
 « Թող զրրիւի լեզուէն ցած ջար արարած :
 « Թող ա՛լ չխօսի երբէք յաւիտեան ,
 » Եւ այդ պատիժը իր յանդգնութեան
 « Թող բաւ համարի , շընորհի իր կեանք ,
 « Որ մինչ մտի գարշ կայ, կրբէ միշտ տանջանք,
 « Օ՛ն , բռնեցէ՛ք զինք . Թող շուտ կատարի ,
 « Ինչ որ խօսեցի բոլոր մի առ մի :
 « Տարէ՛ք , կարեցէ՛ք իր բմբոստ լեզուն .
 « Քաղաք ման ածէ՛ք Թոկ կապած վրզին .
 « Մեխէ՛ք ականջէն պալատիս դըրան ,
 « Որ ամեն անցնող Թքնէ իր վըրան :
 « Հրպատակներս բոլոր Թող տեսնեն ,
 « Եւ Թող սարսրուն իմ զրուծենէն : »

ԺԳ.

• Դեռ նոր փարատեց գիշերը մըռայլ ,
 Ծանգեց արշալոյս . առաւօտ շառայլ .
 Նորածին արեւ ոսկի շողերով՝
 Սարեր , գագամներ մեղմիկ շոյելով՝
 Դեռ նոր բարձրանար արեւելքէն վառ
 Եւ իր շէկ Լոյսը կը ցոլար պայծառ :
 Դեռ նոր զով զեփեւու լայն դաշտերն ի վեր՝
 Ծաղկանց մէջ ուրախ խայտալէն Թեւեր ,
 Ու ավուէր դէպ ի հովիտ հեռաւոր
 Վարդի , շուշանի բոյրերը աղբոր :
 Մեղմ սօսափէլն ծըմակ ու անտառ ,
 Գայլայլէր սոխակ անդուլ անդադար :
 Կանանջ մարբերու մէջտեղէն զբարթ՝
 Առուակները հեզ սահէլն հանդարտ :
 Մրմունջը՝ ծաղկի բոյրի հետ անննգ

(1) քօռ = կոյր :

ՏԵՐՎԻՇԻՆ ԳԱՏՈՒԻԼԸ

Բարձրանար դէպ վեր որպէս սուրբ օրհնենք :
 Ոսկեգէտ արտեր գլուխ խնարհամ՝
 Ծունր դնելով գոգցես հանապազ
 Փառարանէին երկինքը պարզ , ջինջ ,
 Իրնութեան ծոցէն ծընած ամեն ինչ :
 Ճախրէին երգող թաղունք հեռի հեռի՝
 Բոջնր նոր թողած սէգ բարձանց վերեւ
 Երբ խիստ հրաման Շահին թունալի
 Կատարուած էր ա՛լ արդէն լի ու լի .
 Եւ արշալոյսի երգիչն իր երգէն
 Զրկած էր անգուծ միր-զազապն(1) արդէն ,
 Ու վաղ առարան այդ երգի ժամուն՝
 Կոյր երգչի ճարտար , բանասխես լեզուն
 — Մըսի մը կտոր , թելէ մը առ կախ —
 Ֆարրաշի(2) ձեռքին կորօրուէ դանդաղ :
 Իսկ հէգ երգիչը դասիճք անհագի
 Շան պէս գարշ տալով չորս կողմը քաղաքի՝
 Բերին պալատի դրան հաստ սխնին
 Աջ ահանջէն հաստ մխտով մխտեցին :

ԺԴ.

Առարան կանուխ կէս ակըր մի մարդ ,
 Բույիկ ոտներով՝ ձեռքին մի հաստ փայտ ,
 Փողոցէ փողոց շրջէր անդադար ,
 Եւ հոծ բազմութեան պատուէր կը կարդար :
 Ամենուն ծանօթ ծեր ճառչին(3) էր ան ,
 Որու գուռ ձայնով ամենք հիացան ,
 Երբ կանգնած հրպարտ փողոցին մէջտեղ ,
 Խիստ հրամանք արձակեց սինդ :
 Ման եկաւ կարգաւ բոլոր թաղերու
 Մէն մի անկիւնը մօտիկ ու հեռու ,
 Եւ ողջ քաղաքի բոլոր նեղ ու լայն
 Փողոցներն ի վար՝ կանցեց բարձրանալն .

(1) Միր-զազապ = տէր պատուհասի , գաշիճ : (2) Ֆարրաշ = ոտիկան :
 (3) ճառչի կամ ճառքէշ մի տեսակ մունետիկ է , որ կատարվարութեան կարգա-
 գրութիւններն ու չրամանները բարձրաձայն կը յայտարարէ հրապարակաւ .

« Հէլ դո՛ւք թաղքեցի՛ք , լրտեցէք բոլոր
 « Սասաիկ հրբաման մեր Շահին հըզոր .
 « Եւ շտապեցէ՛ք խմբուեցէ՛ք ձախ աջ ,
 « Կապուտ պալատին մեծ դրան առաջ ,
 « Ուր պէտք է տեսնէք տէրվիշ մը լինար ,
 « Պատժուած բմբուտ վարմունքին համար :
 « Հոն անարգ սխնին մեխած է անի՛
 « Ամբողջ Իրանի Թուրքին արժանի : »

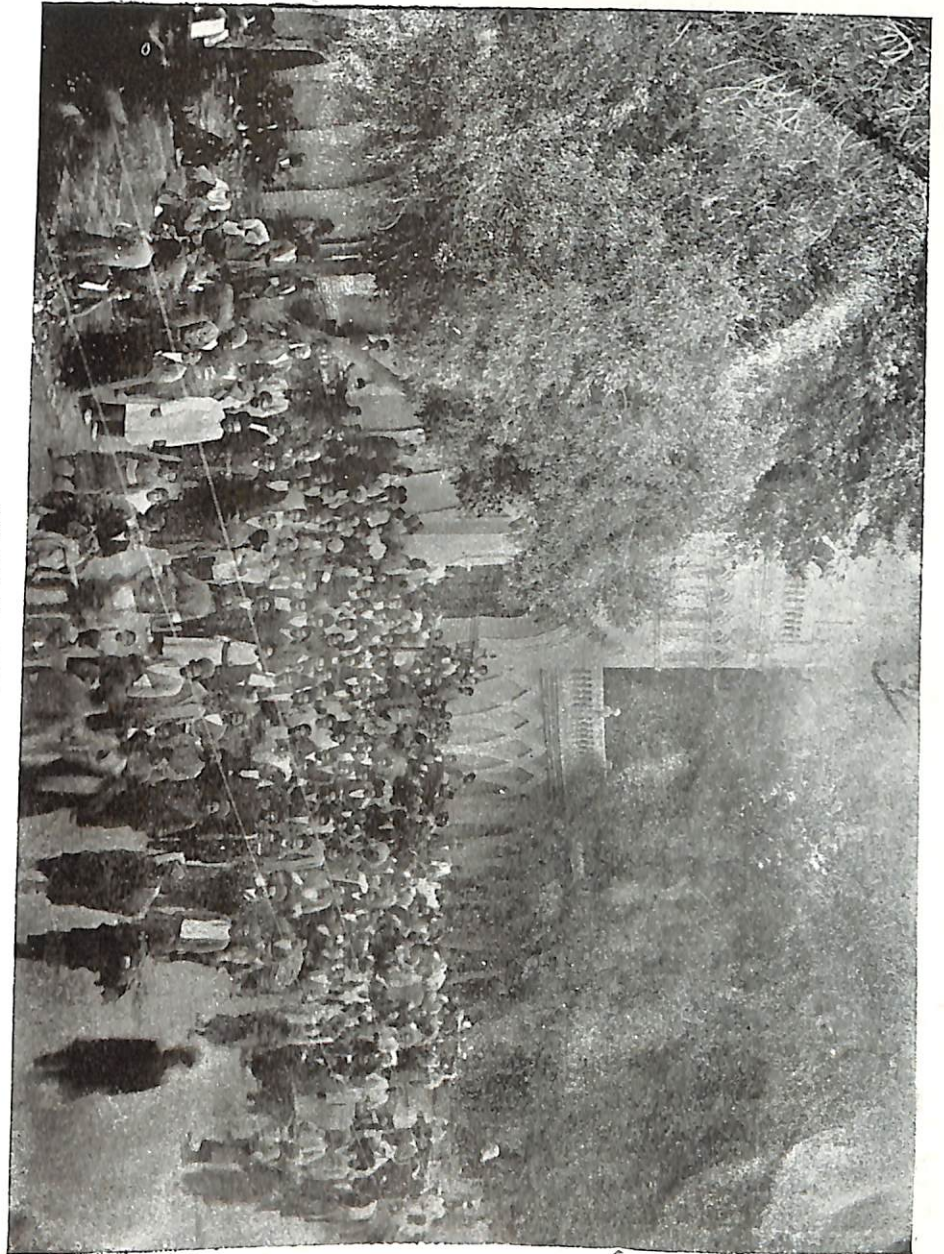
ԺԵ.

Եւ երբ լուռեցաւ Շահի հրաման ,
 Խուռք խուռք թաղքեցիք վազեցին հասան ,
 Հըզոր արքային գործով ցոյց տալու ,
 Որ կան միշտ իրենք հրնազանդ . հըլու ,
 Բաղցած , մերկ , անտուն Թշուառներ բոլոր
 Եկան կազմեցին շրջանակ կըլոր :
 Շահի պատուէրն էր — երգչի երեսին
 Հարուստ եւ աղքատ բոլոր Թքնեցին :
 Իսկ կոյր տէրվիշը միշտ վէս ու հրպարս՝
 Ճակատը արայծառ եւ դէմքը հանդարտ ,
 Ուղղեց աչքերուն խուռչները խոր՝
 Դէպ ի հորիզոն , անհուն հեռուար .
 Բայց ոչինչ տեսաւ , նա արդէն կոյր էր ,
 Եւ ոչինչ ջրաս . հիմակ ալ համբ էր :

ԺԶ.

Մեծի հրբաման անեղծ , անփոփոխ՝
 Կատարել պատրաստ կայ միշտ կոյր ամբոխ .
 Նա ոչ խելք ունի , ոչ դատողութիւն ,
 Առանց վարանման կը Թափէ արիւն :
 Հարցո՛ւք Թէ ինչո՞ւ , նա չիտէ պատճառ .
 Տարերային ուժ , որ չիտէ դադար :
 Նա մերթ բարի է՝ զերթ սիրոյ սրբին ,
 Պատրաստ պաշտելու հիւզէն իսկ ջնջին .
 Մի անմեղ մանուկ համբոյրը շարթին՝
 Պատրաստ ձգտելու միշտ , ամեն ինչին .
 Ով զինքը շոյեց փարեղու վրդին՝

ՅՈՒԶՈՒԱՆ ԱՄԲՈՒՅՆ

Գիրկը նետուելու ամեն տեսածին :
 Իսկ մերթ ընդմիջ գազան կատաղած ուժգին՝
 Փրփուրը բերնին , արինը աչքին :
 Կարշառէ ինչպէս մրրիկը անսանձ ,
 Խորակիւ ինչ կայ կանգուն մնացած :
 Ա՛լ չափեց ճշտիւ անոր լայն հոգին
 Նա այնքա՛ն խոր է եւ այնքա՛ն մեծին .
 Շատ անգամ բաւ է ըսկ խօսք մը , մէկ բառ
 Առաջ մղելու զանգւած մը յամառ ,
 Որ բոլորէ առաջ շինածը նորէն
 Բարուքանդ ընէ նա խիզախօրէն .
 Ուրի տակ փշրէ , ջարդէ անխնայ ,
 Իր զայրո՛յթը . ո՛հ ստակալի է նա :

ԺԷ.

Այն մութ խուժանը , որ առարան դու՛
 Կոյր երգչի գլխին նախատինք Թափէր ,
 Եւ անարգ սինկն մեխած Թշառին
 Երեսը Թքնէր նոյն ինքն գերին
 Այժմ ջմե՛նած օրը տակաւին
 Զր մարած վերջին շողքը արեւին ,
 Միւսնոյն կոյրը դարձաւ առարկայ
 Սուրբ պաշտամունքին ամբոխին հրակայ :
 Թէ ինչո՞ւ , ինչպէ՞ս չիմացաւ ոչ ոք .
 Տարածուէր դանդաղ խուլ շրշուկ մը ըսկ .
 Թէ « Կոյր երգչէր , ազգի սիրելին
 « Շա՛նի պատուէրով լեզւէն զրկեցին ,
 « Որ տանջուի յաւէտ անխօս ու լռիկ ,
 « Ա՛լ չերգէ ազգին տարտերն ու կարիք » :
 Եւ ինչպէս քամին , որ փրջէ խաղաղ ,
 Ծովերու վըրայ լուռ , միապաղաղ ,
 Ու յանկարծ ուճնայ մրրիկ զայրացած ,
 Եւ խորէն յուզուի ծով լայնատարած .
 Ալիքներ հրակայ սարերու նըման՝
 Իրարու վրայ դիզուին , լեռնանան ,
 Այնպէս շրշուկը լայնացաւ շուտով .
 Կարգեկային հոգին խորէն յուզելով .

Անպէս ամբողջ յանկարծ զայրացաւ ,
 Եւ առաջ քալեց վրիժաւարաւ .
 Մըռնեցեց ինչպէս վիշապ կատաղի ,
 Խոյացաւ դէպի պալատը Շահի .
 « Մա՛հ բռնաւորին , տանջանք տանջողին ,
 « Փուլ գայ , կործանուի հաւասար հողին : »

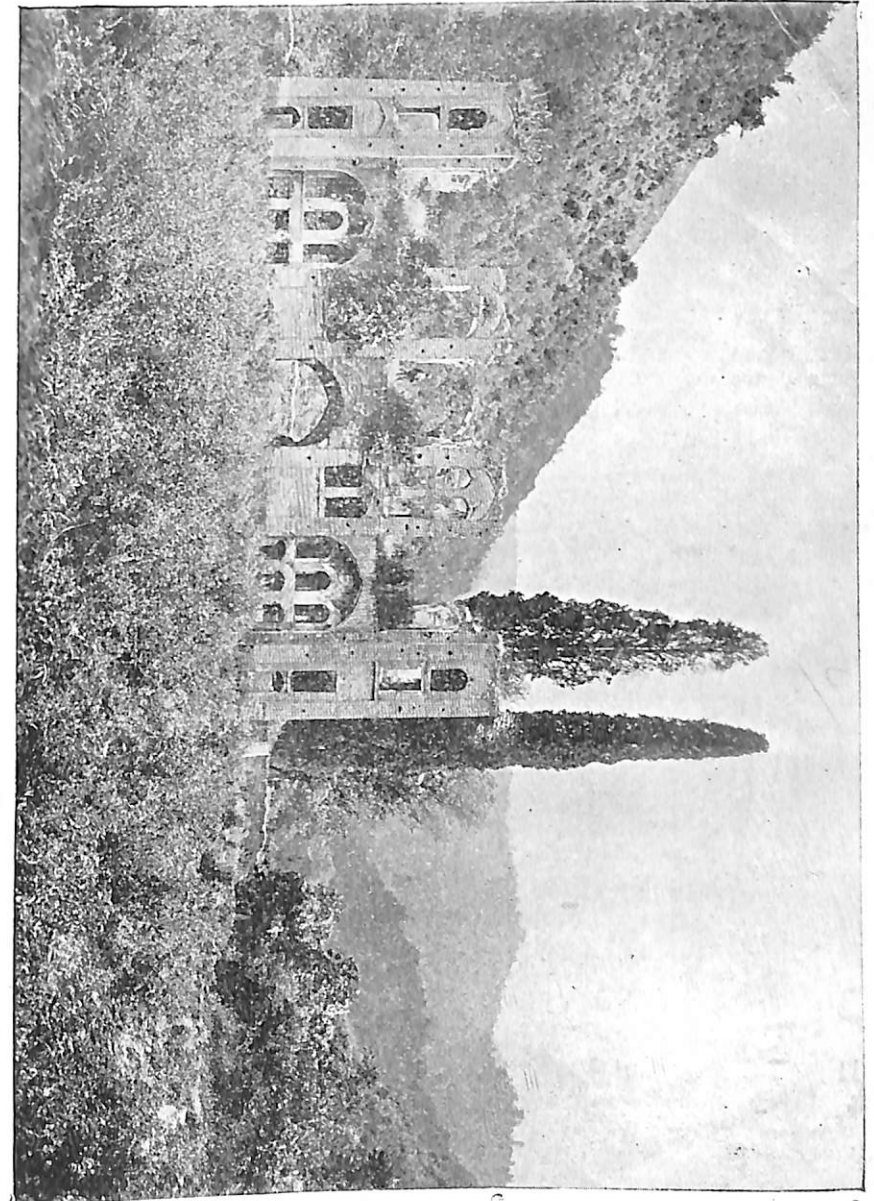
ԺԸ.

Գիշերուան խորին լրուռութեան մէջէն՝
 Վըրէժի խելառ ձայներ կը հնչեն :
 Սարսուռը կարծես նոր թևեր առած՝
 Սաւառնի մութին մէջ համատարած ,
 Զի կանգնեց սարի սարուկը հըրու ,
 Իր տանջանքներուն ալ վերջ մը տալու .
 Երէկ սողացող *ապամը*(1) , աչսոր ,
 Կատղամ վագրի թափ առաւ հըզոր ,
 Առաջ սըլացաւ Տիրաններով սուր՝
 Տիրանի գլխուն թափել աւեր , հուր ,
 Եւ Շահնշահը սարսուռաց հիմակ ,
 Ամբողջ իր փառքով , պալատով համակ ,
 Երբ տեսաւ բոցի շերտեր ահագին ,
 Որ կրճեն պատերն իր քարէ շէնքին .
 Հարձատմամբ կիչնան հըսկայ գերաններ ,
 Շէկ կազմի փունջեր ցանկով լեծեր ,
 Մեւ մուխը — կարծես սողան բիւր օձեր՝
 Խաղաղ երկնքի ջինջ կապույտն ի վեր ,
 Եւ դեռ երէկուան մունջ գերին հիմայ
 Յաները մուցած ժպտաբէմ խալտայ .
 Ալ չբիշեր իր տանջանքները հին .
 Պար բռնամ կոսանու շուրջը պալատին :

ԺԹ.

Նոր ազատութեան մեծ տօնը արդար
 Լոյսով շողշողուն կը տեսէր երկար .

(1) Թագաթ կը նշանակէ Հոգատակ : Այդ անունով յայտնի են Պարսկաստանի Հողագործի գիւղացիները , որոնք իրենց աշխատանքի դուռ արդիւնքի մեծագոյն մասը , երբեմն նոյն խակ երեք չորրորդը կուտան Հոգատիրոջ :

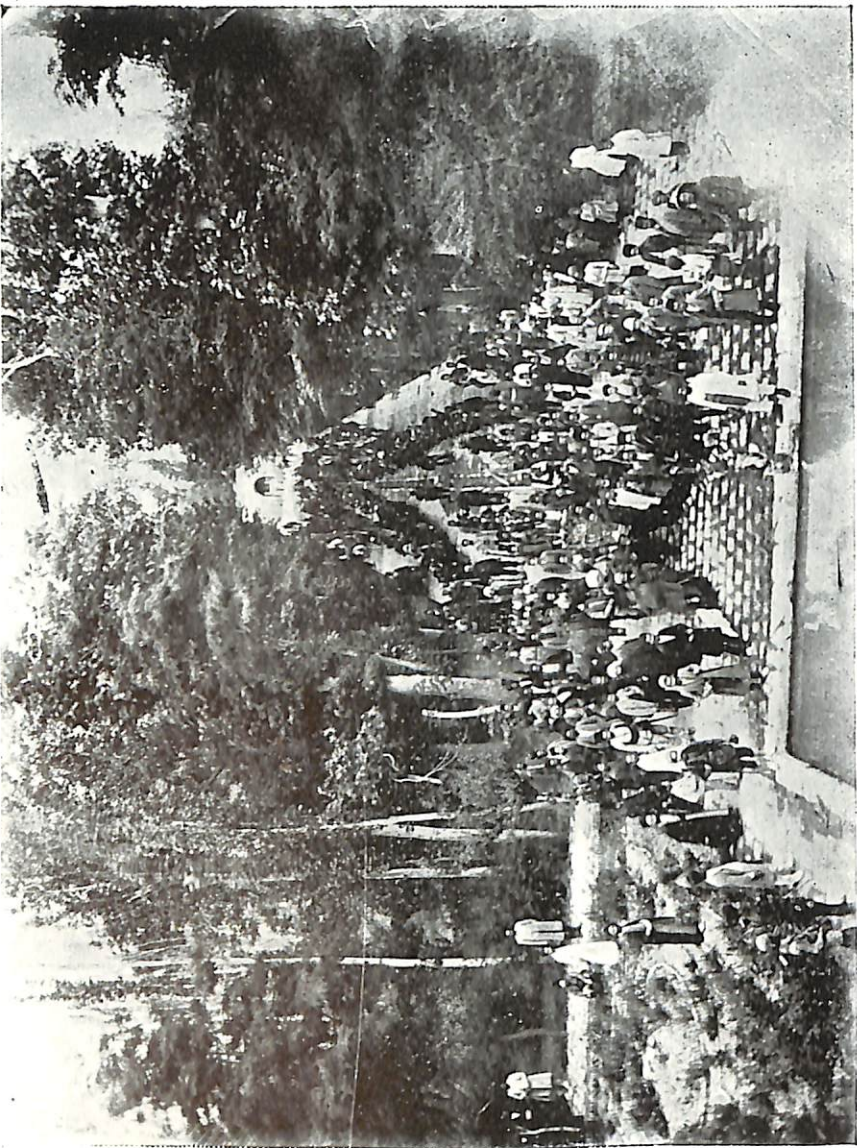
ՆՊԲԳՅԻՆ ԳՈՒՍՏԻՆ ԱԵՐՈՒՆԵՐԸ

Լուծուած վրէժք արդար ցասումի
 Երկէր դեռ երկար ճիւղեր վայրենի ,
 Երբ սէգ պալատը ա՛լ կամաց կամաց
 Կիզիչ բոցերու անդարձ կուլ գրնաց .
 Եւ վերջին անգամ պայծառով ահեղ
 Փրկաւ . ա՛լ ջրկար պալատը շքեղ .
 Ա՛լ գոգ շիկովառ խարոյկ մ'էր անի ,
 Որ կարմիր ներկէր պարբ հայրենի :

Ի.

Շէկ , կարմիր կայծեր Թրուան դէպ երկին՝
 Երթալ միանալ աստղերու խմբին .
 Անոնք – սուրբ հոգիք կոյսերուն անմեղ ,
 Ինկած սուր ծանկը գազանին ահեղ ,
 Ա՛լ այժմ վերէն . երկնից բարձունքէն ,
 Շողուն աչքերով , հրձանքով դիտեն
 Ամէն տիրոյի անկումը գահէն ,
 Ամեն բռնութեան յանդումը հիւմէն :

ՏԵՐՎԻՇԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

* * *

Կուգէի եւ խորասուզուիլ ծովերում՝
Ձկնիկների նրման անհոգ եւ կայտառ ,
Որ Թաղուէին իմ վիշտերը անհատնում ,
Սրեւ , լուսին , ողջ աշխարհ ինձ մուռնար :

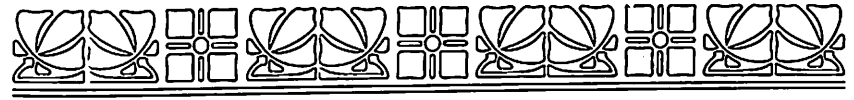
* * *

Կը կորչէիր , ո՛վ դու աշխարհ ,
Վաղրոց արդէն ա՛լ անհետ ,
Ե՞՞մէ ջրլար սէրը արդար ,
Սէրը մաքուր կենսաւէտ :

* * *

Կէանքը ունի միայն մի վե՛ր նրպատակ .
Դա է սէրը — անննգ , անապակ .
Պիտի ապրի իրաւապէս աշխարհում
Միմիայն նա , ով սիրում է եւ սիրում :

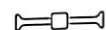
Ն . . . ին

Ելեանք ծով է , դու ժայռ եղիր ,
Ամուր ժայռը կուռ կամբին .
Որ քեզի դէմ փոթորկալիր
Ալիքները խորտակուին :

Մ Ի' Գ ՈՒ Յ Է . . .

(Շու. Եանին)

աւարագեղ հովտաց խորը ծըլեցար՝
Անմեղուծեան պէս ձիւնափայլ սպիտակ .
Քաղցր բոյրդ շոգիանայ սարէ սար՝
Յոյսերու պէս՝ ջինջ ու կապուտ երկնից տակ :

Կը ցանկայի սիրել այնպէս քեզի ես ,
Ինչպէս վարդին տխրակները կը սիրեն ,
Որ դու խաղաղ կեանքի դաշտէն միշտ բուրես .
Ապրիս աննիւծ սէրը՝ հեռու յոյզերէն :

Զգոյշ սակայն : Կայ ուրիշ կեանք Թունաւոր ,
Ուր կիրքը կայ . ծանօթ չես դեռ դուն անոր ,
Որու գիտակ չէ դեռ անննգ քո հոգին :

Մի՛ գուցէ քեզ մարդ-հըրէշը նենգաւոր
Պոկէ . նետէ ցեխերու մէջ այդ կեանքին ,
Ո՞ր դուն Թօշնիս , ո՛վ բոյր-ձաղիկ իմ անգին :

Մ Ե Բ Ժ Ո Ւ Ս Ն Ծ

□ □ □

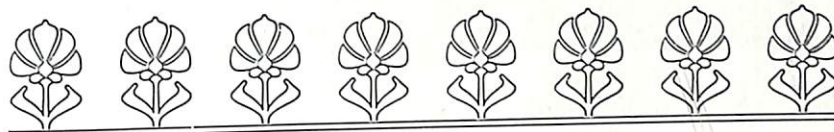
այրու՛մ տեսայ նայուածքիդ մէջ անյատակ
Սչն օրը , երբ փայփալանքս մերժեցիր ,
Վարդ-երագիս տերեւները ցանուցիր՝
Կոխկուտեցիր անգթօրէն ոտքիդ տակ :

Յուրա մերժումի մէկ հարուածով անխնայ՝
Թաւալեցիր անդարձօրէն , անգո՛ւմ , զիս ,
Բարձունքներէն կապուտ յոյսիս , երագիս .
Վրիճատութեան վիհերու մէջ եմ ես հիմայ :

Ինչպէս կաճին լսչն դաշտերու մէջ սիրուն,
Զինչ արեւու ջերմութիւնով բոյս ու ծառ ,
Անպէս սէրըդ կեանքիս արեւն էր պայծառ :

Այժմ առանց սիրոյդ անմեղ լոյսերուն՝
Կեանքը թոյն է , աշխարհ անդունդ մը խաւար,
Ուր չըկայ լոյս , չըկայ եւ կեանք ինձ համար :

Ն Շ Ա Ն Ո Ւ Ա Յ

ռտու է , լոյս առտու ,
 Արեգը վերէն՝
 Կը ցանէ կենսատու
 Բոյլեր շողերէն .
 Ու Թառամ ժիր Թռչնակ
 Դաւար Թառուարին ,
 Կերգէ լար , մէն մնակ՝
 Սէրը սրտագին :

Ան եւ ես մունջ ու լուս՝
 Նստամ քովէ քով ,
 Կունկրնդրենք հեշտաւար .
 Երգին տնջանքով :
 Ձնք խօսիր , անշըշունջ
 Ժպտինք իրարու ,
 Եւ որչա՛փ քաղցր է մունջ
 Սէրը սրտերու :

Դեռ անգէտ , անվրդով
 Սիրոյ համբոյրէն՝
 Ձենք քաղած հոգեւծով
 Քաղցրահամ բոյրէն .
 Վարդ-սիրով , մերկ փուշէ ,
 Կիրքէն , վիշտէն ալ ,
 Ա՛հ , ինչքա՛ն անուշ է
 Ըսպասել , յուսա՛լ :

Երկուքիս ալ սրտեր
 Թունդ կը տրուինն .
 Բայց ոչինչ չիյտենք դեռ
 Կիրքէն , արբիւիէն :
 Մեր սէրը՝ ջինջ է զերթ
 Առուակ անմրմունջ .
 Ի՛նչ քաղցր է սիրով սերտ
 Սիրե՛լ , սիրուի՛ր մունջ :

Ո՛ՒՐ ԵՍ , Ո՛ՒՐ

(Մանիակին)

ովիտ ու լեռ մենիկ ու լուռ ման կուգամ՝
 Քեզ ի խնդիր ,
 Ծագիկ ընտիր ,
 Սիրարոյր .

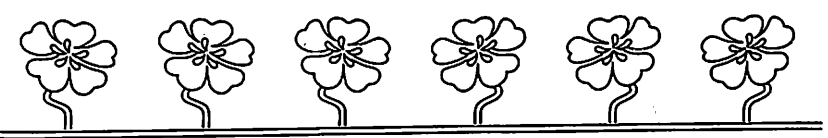
Շրջիմ անխոնջ՝ լեռներ ամբողջ բիւր անգամ .
 Կորոնեմ քեզ ,
 Մանիչակ հեզ .
 Ո՞ւր ես , ո՞ւր . . .

Կըղծա՛մ փարիւ Թերթիդ կապոյտ . սիրաւէտ .
 Ծրծեկ շունջիդ ,
 Դաւար փունջիդ
 Հըրապոյր .

Դու որ բուրեւ կեանքը սրտի . սէ՛ր յաւէտ ,
 Կը ցամկամ քեզ՝
 Կարօտակէզ .
 Ո՞ւր ես , ո՞ւր . . .

Կըղձա՛մ ,քեզ հետ լերան ծոցը դալարիւ ,
 'Գարնան պահուն'
 Ափուէլ անհուն
 Կենաց բոյր .
 Մացառի տակ ուռճանալով՝ գալարիւ
 Բու սիրաշունչ
 Իրանիւ շուրջ
 Ո՞ւր ես , ո՞ւր . . .

Հովիտ ու լեռ
 Մենիկ ու լուռ
 Ման կուգամ՝
 Քեզ ի խնդիր ,
 Ծաղիկ ընտիր ,
 Սիրաբոյր .
 Շրջիմ անխոնջ ,
 Լեռներ ամբողջ ,
 Բխր անգամ ,
 Կորսնեմ քեզ ,
 Մանիշակ հեզ ,
 Ո՞ւր ես , ո՞ւր . . .

Ո՛ 2

եանքը ծով մ'է լայնածառայ , անսահման ,
 Ուր գոյութեան կրօն մը կայ կատաղի .
 Մերթ զայրանայ այդ ծովը , մերթ խաղաղի ,
 Ժպտի զըւարթ՝ արշալոյսի մը նրման :

Ընտանիքը՝ նառակ մըն է , որով մենք
 Սիրոյ ղեկը , յոյս-թիւրը վարելէն՝
 Կեանքի անհուն ուղիէանին վըրայէն՝
 Դէպ ի խորը , հեռուները կարշառնք :

Պիտի գայ օր , որ ես ու դուն յանձնենք մեզ՝
 Մեղր-ծովի ոսկեքանդակ նառակին .
 Սահինք պահ մը՝ օրօրուելով հեշտագին՝
 Մրմունջներով ալեակներուն մեղմ ու հեզ :

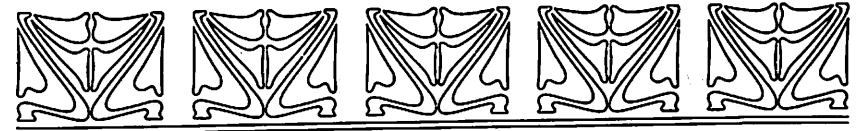
Բայց յիշէ որ շատ անգամներ սարսուզին
 Մրբիկներ կան՝ ծովուն վըրայ զայրացած .
 – Սե՛ն բուսներ , ուր կը զարթնուն մեր մէջ ցած ,
 Ժանտ կիրքերը կոյր բարկութեան , նախանձին :

Ըսէ՛. մի՞թէ՞ պիտի մոռնաս այն ատեն
Սուրբ խոստումըդ , զոր շրթունքդ երգուրնցան ,
Պիտի Թողո՛ւս , որ խորակուի ցիր ու ցան՝
Մեր նաւակը , զարնրուելով դէս ու դէն :

Ո՛ջ :

Համերաշխ պիտի քաղենք այր ու կին՝
Կեանք-կրօնի ծովէն մերթ լոյս , մերթ խաւար .
Ճառագայթէ պիտի հոն սէրը մշտավառ ,
Ու պիտի գծէ լայն՝ հըրեղէն մեր ուղին :

Եւ ոսկեթեւ մեր նաւակը սէգ , անսանձ՝
Ալիքները պատառելով անխրնայ՝
Հըպարտօրէն պիտի Թռչի՛ սրլանայ՝
Դէպ ի սիրոյ նպատակը վիհապանձ :

Ո՛ Զ Ո՛ Ք

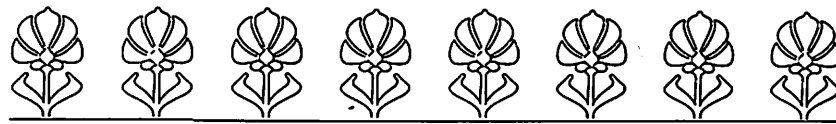
Ես կերթայի շիտակ համրէն անխոտոր ,
Հոգիս անմեղ անուրջներով ողողուն .
Դեռ անտեղեակ հեշտանքներուն այն պղտոր .
Որոնք սրտին մէջը Թոյներ կը հեղուն :

Մէյ մ'ալ յանկարծ , որ մը , դէմս դուն ելար՝
Ձինջ աչքերուդ կապոյտովը վէտ ի վէտ .
Աղբւ. ձայնրդ , քնարի պէս ոսկեղար .
Դերեց հոգիս , շղթայեցիր զիս յաւէտ :

Եւ այն օրէն չքալեցի ա՛լ հեռուն :
Բրուքնկած էր հուր մը հոգւոյս մէջ անշէջ .
Ու վար ինկայ , ոտքիդ տակը զերթ զեռուն ,
Սողացի պի՛ղծ հեշտանքներու տիղմին մէջ :

Այժմ դէմքդ ունիս ստրուկ մի աղայ ,
Ա՛լ կորուսի հետքը համբուս իմ նախկին ,
Արնոտ սիրտըս հանկիդ մէջը կը դողայ :

Ըսէ՛ ինձ արդ՝ հիշդը հիմայ , չքնա՛ղ կին ,
Դուն որ մինչ հոս բերիք բռնած զիս թևէս ,
Ո՞վ է բուն իսկ յանցաւորը , — Դո՞ւն թէ ես :

Չ Ե Մ Մ Ո Ռ Ն Ա Ր

□ □ □

առն յուշով արահետին ,
Ուր շրջեցար դուն ա՛ն օր ,
Հոգայտ խնդեր շուտ կանհետին՝
Ցաւեր թողլով նորանոր :

Յրնորք մըն էր , երբ անգիտակ՝
Սրտիս վրայ անձկագին՝
Զգացի ես նայուածքիդ տակ՝
Ծայրը սիրոյ սըլաքին :

Անուրջ մըն էր . այո՛ , պատիր ,
Այդ նայուածքը սեւեռուն ,
Կայրիմ , սակայն չեմ գանգատիր՝
Հուրէ՛ն աչքիդ սևերուն :

Կը թռչրտիմ խօ՛ւ , անձանձիր ,
Լռիկ սիրոյդ շուրջ դեռ ես .
Կը թրթրուա՛յ տենչ մը ցանցիր՝
Իմ դողբոցուն շուրթերէս :

Գիտեմ մահուան ցուրտ հովը կայ՝
 Կեանքին մէջ Թոյլ ու Նիհար ,
 Սակայն հոգիս , սիրոյս վրկայ՝
 Պայծառ մի շող ունի յար :

Մարի գուցէ մի օր այդ շող՝
 Իմ յուսակար լանջքիս տակ ,
 Բայց չե՛մ մոռնար հոգիս մաշող
 Այն նայուածքը ջինջ յատակ :

Ս Փ Ո Փ Ա Ն Ք

ուրը մութ էր , գիշեր մրուայլ , սրգապատ ,
 Ինչպէս սիրտըս — լուռ , ամպի անապատ :
 Մինակ , տրխուր նրստած մօտը սեղանիս՝
 Կերագէի՝ քեզ , անձկալի գեղանի՛ս :

Յանկարծ տեսայ դրբան մէջը կիսարաց՝
 Այն նազելի քու հասակդ նրկարւած :
 Աչքրդ պայծառ , շրքեղ կուրծքրդ խոստմնալից՝
 Ցաւած հոգիս ըստփեղու եկար ինձ :

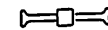
Մութէն վերջը , վաղ առտրւան կը ծագի
 Արշալոյսը — ըստփանքը աշխարհի՝
 Երկնից դռնէն ցանցընելու յոյսն ամբաս :

Ժրպիտին պէս , որ քու շուրթէդ ծագեցաւ՝
 Նոր լոյս սրբուել ծալքերուն մէջ մութ հոգւոյս ,
 Դուն իմ կեանքս , դուն իմ կեանքիս արշալոյս :

Ս Ն Ի Խ Ո Ն Յ Ր

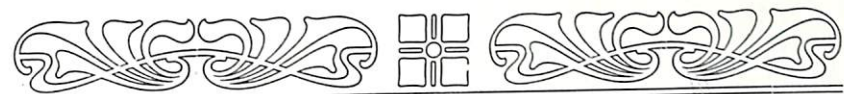

Տիկին Ն. . . ին

Աիրոյս վերքերն արդէն սպի են գագցես ,
Սակայն յաճախ կարիւնտուռին , կը ցաւին .
Իսկ յոյսերս դու կարմիր են վարդի պէս ,
Որ պոկուած է , բայց կը ծաղկի տակաւին :

Հոգիս տաւիզ մին է վաղուց ջախջախուած ,
Իր երգերը սև ողբեր են հանապազ :
Յոգնած Թեւերս փամբարած են աննշանքին ,
Շուրթս ծրծեց դաւարն Թոյնը այս կեանքին :

Տ Ե Ռ Ի Բ Ը Ո Պ Է Ն Ե Բ

Ի զուր շրջիմ խառարի մէջ գրկարաց .
Շուրջս տիրէ անվերջ գիշեր անգամս .
Ա՛լ թափուած են երկնից աստղերն անհամար :

Ե. մնն մննիկ ինչպէս անյոյս լրտւածին՝
Խոր թաղւած եմ մութերուն մէջ ձանձրոյթին .
Աշխարհ բանտ է , կեանքը շղթայ ինձ համար :

Ք Ն Ա Ր Ի Ս

Կ , գրկեմ քեզ , ո՛վ դուն անկեղծ իմ քրնար ,
 մե քեզ պատմեմ խոցուած սրտիս խոր վէրքեր .
 Չը գբտայ ես երկրի վըրայ մի ընկեր ,
 Որ քեզի ջափ իմ ցաւերէս հասկընար :

Ես սիրեցի , բայց իմ սէրըս անարատ ,
 Ծաղրուեցա՛ւ արխմար կրքի մը պէս սին .
 Կեանքը փեթակեց Թերթերը վարդ իմ յոյսին .
 « Սիրու՛ն , ըսաւ , Թո՛ղ տառապի յուսահատ » :

Օ՛ն , երգի՛ր ինձ , ո՛վ դու քրնար իմ խոնարհ ,
 Թո՛ղ քանդուի հիմնարատակ այս աշխարհ ,
 Ենձ ջրկայ երբէք սիրոյ փոխան սէր :

Ո՛չ ոք վշտի արտասուքը ջրաններ :
 Աշխարհ կոյր է . աչքը կուրցած է ըտէն ,
 Չըլս՛ր ըս . էր կեղծ ու պատիր ըլլալէն :

Օ Պ Ո Ս Տ Ո Ս Ի Մ Է Կ Ը

○ ○ ○

Օր. Ա . . . ին

րկինք ջնջ էր , լուռ երեկոյ հեշտագին ,
երբ առևտեց հնչուն ձայնը զանգակին
Քն գալուստը , այնքան երկար սպասուած ,
Հին լուշերի նոր զարթնումը սիրագգած :

Սէգ հասակը դաւարէր , զերթ վարդենի ,
ձակտիդ վրայ փրուուած էր գոգ ծիրանի .
Գողբոջ քայլով զգոյշ մրտար ներս դռնից ,
Աղու աջքդ զըւարթօրէն ժպտալից :

* * *

« Մնաս բարով » հծծեցիր իմ ականջին
Քաղցրամբանոջ հրրածեշտը քո վերջին .
Ինչպէս զեփիառ որ սուրալով դաշտերում
Իր սիրելոց բաժանուիլը լայ տրտում :

Եւ աչերիդ վառ սեւերին անձնատուր՝
Ձեռքդ ձեռքիս հիացայ եւ մունջ ու լուռ ,
Մինչեւ հնչեց դաժան ըսպէն վերջապէս ,
Եւ հեռացար վշտաբարբար իմ աչքես :

Քնաս բարո՛վ: Նայուածքներիդ մունջ լեզուն
Քրուած է ա՛լ խորը սրտիս ծալքերուն .
Ձեմ մոռանալ այն երեկոն եւ յառէտ ,
Այն աչերը , այն նայուածքը կենսառէտ :

Ես սիրում եմ սեւ աչեր ,
Խոկուն աչեր երկնապած ,
Որոնց խորը ճահանջեր
Սերը երկա՛ր տանջրւած :

Ես սիրում եմ սիրակէզ
Շուրթեր կարմիր , բոցավառ ,
Տմբոյն ճակտին դեզադէզ
Սեւ խոպոպներ վշտահար :

Ես սիրում եմ դողդոջուն
Կուրծք սիրով հրկիզուած .
Համբոյրները շուրթերուն
Սիրատոբար , ամեմխած :

Յ Ա Ն Կ

Ա .

	Էջ		Էջ
1 Ա՛լ մի ողբար	3	33 Հայ երկրագործին	73
2 Ասկէ վերջը	5	34 Հառաչանք	75
3 Անով կապրիմ	7	35 Հերոսին	77
4 Արեւոյսին	9	36 Հերի՛ք	79
5 Աւան սերեւեր	11	37 Հոգ չէ՛	81
6 Անէծք	13	38 Հայ ազգին	83
7 Բողոք	15	39 Հայ հարուստին	85
8 Գերի կրկամ	17	40 Հայ ծրնողին	87
9 Գեթի մը մօտ	19	41 Համբոյր	89
10 Գնա՛ կռուէ՛ եկ սիրեմ	21	42 Հերոսին կտակ	91
11 Գարուն է նոր	23	43 Հայ զիւլացոյն զանգասք	93
12 Երբս բարով	25	44 Մոռք Գիւր	95
13 Երբ	27	45 Մեր գարունը	97
14 Երանի քէ	29	46 Մնաս բարով	99
15 Երանի ինչ	31	47 Մոռին մէջ	101
16 Երազ էր	33	48 Յոյսը	103
17 Երազը	35	49 Յիւր	105
18 Զէյթունին	41	50 Կոր երգ	107
19 Զէյթունցին	43	51 Կիրոս	109
20՝ Իմ աղօթքս	47	52 Կանի	111
21 Իմ խղճի խայրը	49	53 Ողջոյն	115
22՝ Իմ վիշտ	51	54 Ողջոյններս	117
23 Լուսնեակ գիւր	53	55 Ողբը	119
24 Լուսնակին ժպիտք	55	56 Ուխտք	121
25 Լուռ , ո՛վ ինձ	57	57 Սգաւորք	125
26 Լուսնեակ գիւրով	59	58 Սասունցին	127
27 Ծովալիին	61	59 Վերջապոյսին	129
28 Ծովալիին	63	60 Տահարին մէջ	131
29 Կրկամ	65	61 Տեհչս	133
30 կուլամ	67	62 Գալլ մը	135
31 Կուզէի	69	63 Գալլէ՛	137
32 Հայ դարբինին	71		

Բ .

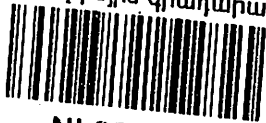
	Էջ		Էջ
64 Բանուրը	141	71 Նահասակը	154
65 Եթէ մարդիկ	143	72 Նոր կեանք	157
66 Ի՞նչ է կեանքը	145	73 Պանդխտին վիճակը	159
67 Ինչո՞ւ	147	74 Պանդուխտը	161
68 Կը սիրեմ	149	75 Ասրուկին գարունը	163
69 Մուրացկանը	151	76 Քեզ կարօք	165
70 Յուշեր	153		

Գ .

77 Այո՛	169	Կեանք ունի՞	209
78 Անստուամ	171	91 Կեանք ծով է՞	211
79 Անստուի խորհում	173	92 Մի գուցէ	213
80 Արդեօ՞ք	175	93 Մերժում	215
81 Երբ ալ չկամ	177	94 Նամուսածը	217
82 Էլլա՛ր	178	95 Ո՛ր էս , ո՛ր Վ	219
83 Իմ սերը	181	96 Ո՛չ	221
84 Ինչո՞ւ չեմ էս	183	97 Ոչ ոք	223
85 Իդ՞ձ	185	98 Ձեռն մոռնար	225
86 Ի գուր	187	99 Ափովանք	227
87 Լուսնեակին	189	100 Ան խոհեր	229
88 Խոսում	191	101 Տխուր բոպէներ	231
89 Կոյր սերվիքը	193	102 Քնարիս	233
90 Կուզէի էս	209	103 Օգոստոսի մէկը	235
Կը կորչէիր	209	104 Ես սիրում եմ	237

« Ազգային գրադարան

NL0313015

